

גליזון
באר
הקדשה

נערך ונלקט מתוך תוכן דברי שיחותיו של
מורינו הגה"צ רבי אברהם אלימלך בידרמן שליט"א

תצוה - פורים

מכון
באר
האמונה

תוכן הענינים

פרשת תצוה - זכור - פורים

- א מזונותיו של אדם קצובין - ושמות היא להתייגע לריק
- ב אשר קרך - הכל בהשגחה ואין 'מקרה' בעולם
- ג מגילת אסתר - לנלות הנהגת ה' מתחת ההסתר
- ד עשה המלך - נפלאות השגחה פרטית במעשה המגילה
- ה ונהפוך הוא - מתוך הצרה המציא פדות ורווחה
- ו כי הוא אמר ויהי - כל הנעשה בעולם בציווי ה' הוא
- ז יאוש שלא מדעת - ממעשה המגילה נלמד שאין יאוש בעולם כלל
- ח להעלות נר תמיד - דרכי התשובה פתוחים אף לרחוקים ביותר
- ט אתא מלי קומצא - בעבודת ה' ישנה חשיבות לכל דבר קטן
- י נפשי בשאלתי - ממעשה דפורים תראה שהתפילה מתקבלת תמיד
- יא אורה ושמחה - מעלת וסגולת השמחה
- יב מרבין בשמחה - שמחה לשעתה ולכל השנה
- יג אשר הכין - כפי הכנתו יקבל השפע ויגש לימים בהשגות גבוהות
- יד תענית אסתר - סגולת היום לקבלת התפילות
- טו ונתנה תוקף - רוממות יום הפורים
- טז בקשתך עוד ותעש - ביום הזה ימלא הקב"ה 'כל' משאלותינו
- יז מקרא מגילה - הסדים מגולים ורחמים ע"י קריאת המגילה
- יח הדר קבלוה - קבלות טובות בעת קריאת המגילה
- יט אורה זו תורה - חשיבות לימוד התורה בפורים וביותר בין מגילה של לילה לשל יום
- כ במשתה היין מה שאלתך וינתן לך - כי אז נפתחים כל שערי שמים
- כא לא יבושו ולא יכלמו - אף כשהוא 'לא ידע' לא יבייש את חברו

תצוה - זכור - פורים

מזונותיו של אדם קצובין - ושטות היא להתייגע לריק
בפרשתן (כו ב), 'ואתה תצוה את בני ישראל ויקחו אליך
 שמן זית זך כתית למאור',^א וברש"י, 'כתית
 למאור ולא כתית למנחות' (מנחות פו.). וביאר הרה"ק
 ה'חתם סופר' זי"ע (ת"מ ד"ה כתית) דהנה אמרו בגמ'
 (מגילה ו:): 'ואמר ר' יצחק אם יאמר לך אדם יגעתי ולא
 מצאתי אל תאמן, לא יגעתי ומצאתי אל תאמן, יגעתי

ומצאתי תאמן, הני מילי בדברי תורה אבל במשא ומתן
 סייעתא הוא מן שמיא', והיינו שמציאת והשגת התורה
 והיראה תלויה ביגיעתו ועבודתו של האדם, משא"כ בעסק
 הפרנסה אין ה'מצויאה' תלויה ועומדת ביגיעתו כלל וכלל,
 אלא הכל יבוא לידו לפי קצבתו מן השמים - המרבה
 לא העדיף והממעיט לא החסיר. והנה, רבים מהפכים
 הדברים - להשגת פרנסתם יכתתו עצמם וישברו גופם

א. מענין לענין, בשנים שהיה הרה"ק רבי שלומ'קה מזוועהיל זי"ע דר בעיה"ק ירושלים היה נוהג ללכת כל יום לכותל
 המערבי, פעם בדרך חזרתו פנה רבי שלומ'קה ללכת דרך 'שער שכם' - כי שם היה המקום ריק מראיות אסורות,
 אך משמשו ר' אליהו ראטה זצ"ל אמר שעדיף ללכת דרך 'שער האשפות', כי בשער שכם היה קצת סכנה להלך,
 למעשה עשו כדברי הרבי, בעברם ב'שער שכם' פגע בהם ערבי רשע ובאגרופו הכה את הרבי מכה חזקה מאד, פנה
 הגבאי ואמר 'ראה נא מה היה לנו', כמרמז שהיה מן הראוי לעשות כדבריו וללכת דרך 'שער יפו' מפני הסכנה, נענה
 רבי שלומ'קה והשיב 'מקובלני מאבותי, שכאשר יהודי מסיים תפילתו והוא מקבל איזו מכה, הרי זה סימן לדבר
 שעלתה תפילתו לרצון לפני אדון כל', סיים רבי שלומ'ק'ע - 'עדיף לקבל במכה בגוף (מהערבי) ולא מכה בנפש חלילה'
 (משמירת עיניים). ובזה פירש את הפסוק בפרשתן 'שמן זית זך - כתית', אם אחר התפילה מקבל המתפלל מכה, הרי
 זה סימן 'למאור' שתפילתו נתקבלה, ויאר ה' פניו אליו.

כיוצא בו אמר רבי שלומ'קה, שכאשר האדם מבקש ומתפלל מהקב"ה על ענין מסוים, וזמן קצר אחר תפילתו אירע
 לו איפכא ממה שביקש, כגון המבקש לרפואת החולה ובתום תפילתו נודע לו שהחמיר מצבו של החולה ידע נאמנה
 שתפילתו התקבלה, ואילו אם רואה תיכף את הישועה אינו מוכרח שיהיה לזה קיום, ואף זאת נרמז באותו הפסוק
 'ויקחו אליך שמן זית זך', שאם האדם זכה והצליח להתפלל בכוונה כמרומז בשמן זית זך, ואח"כ מרגיש כתית -
 שאירע לו איפכא ממה שביקש, ידע נאמנה שכל זה אינו אלא למאור, סימן מובהק יש לו שתפילתו התקבלה והגיעה
 עד לכסא הכבוד וישועתו קרובה לבוא.

ב. אם אתה עושה כן, אשריך בעולם הזה וטוב לך לעולם הבא. כי באמונה זו יתקיימו נכסיו וקנייניו בידיו, כמו
 שפירש הרה"ק ה'בני יששכר' זי"ע (אדר א ח) בדבריהם (ביצה טו:): 'הרוצה שיתקיימו נכסיו, יטע בהן אדר, שנאמר
 (תהלים צג ד) 'אדיר במרום ה"'. שר"ל שיתבונן בזה הענין ש'אדיר במרום ה" - הוא הבורא והוא המנהיג, וכל טבע
 ומקרי העולם לא ייעשו אלא בחשבון וסיבה מן שמיא, וז"ל. וממילא כל עסקי העולם וכל עניניו שקונה האדם עושר
 ונכסים הכל הוא בהשגחת המשגיח, ואי אפשר לאדם להוסיף ולא לגרוע ברוב השתדלות וחריצות, ולא יאמר האדם
 כוחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה, רק ידע עם לבבו שכח הש"י המשגיח וכל יכול הוא הנותן לו כוח לעשות
 חיל - והגם שהוא משתדל כטבע העולם - במסחר ובמשא ומתן, השגחתו יתברך היא בעניני הטבע לתת לו כח
 ואומץ להשתכר ההון והעושר כענין שנראה בעליל בנס דחודש אדר, אף שהיה בטבע, עם כל זאת הכירו וידעו כל
 באי עולם שהוא בהשגחה נפלאה, ורק על ידי אמונה זו יתקיימו נכסיו.'

ועל ידי האמונה יזכה לקנות בעצמו מידת השמחה שהזמן גרמא וכמו שאמרו (תענית כט.) 'משנכנס אדר מרבין
 בשמחה', כי לכאורה כיצד חייבו חז"ל את האדם להיות בשמחה והרי נשבר לבו בכל עת ממאורעותיו הבאים עליו,
 אלא כתב הרה"ק ה'דברי ישראל' זי"ע (כללי אורייתא אות ז) כי אין לו עצה אלא להרבות באמונה, ובזה יתבאר הפסוק
 (תהילים יט ט) 'פיקודי ה' ישרים משמחי לב', פיקודי הוא מלשון 'חיסרון' כי המבין שחסרון פרנסתו או חסרון הבריאות
 וכיו"ב באים מה' שהוא והנהגתו ישרים המה, ומקבל את הנהגת ה' עמו באהבה - 'צורי ולא עוולתה בו', הרי מחשבות
 הללו משמחי לב המה, ותמיד יהיה בשמחה. כי מה לו לכאוב ולהצטער על העובר עליו, וכי ראית מימך אדם המצטער
 על 'טובתו'.

ו'השמחה' היא האות והמבחן למידת האמונה והבטחון שבקרבו, שהנה נאמר בקרא (ירמיהו י"ז ז) 'ברוך הגבר אשר יבטח בה' והיה ה' מבטחו, ורבים הקשו מהו כפל הלשון - יבטח בה' ושוב והיה ה' מבטחו. ומבאר הרה"ק ה'דברי ישראל' זי"ע (דברי הנדמ"ח ח"ב ליקוטים עמ' תח), כי פעמים שהאדם בוטח בה' - לא מחמת כי בטחונו אכן עז בה', אלא מאחר שכבר נתיימש ממצבו, ורואה כי ממילא אפסה תקוותו, מה איכפת לו לסמוך ולבטוח בה' - הרי אם לא יועיל לא יזיק... ומה סימן היכר יש למי שבוטח בה' באמת, מתוך ידיעה שאין עוד מלבדו והוא יעמידנו על דרך טוב ויושיענו מכל מצוקותיו - אם הוא שמח וטוב לב, כי זה הבוטח בה' רק מתוך ייאוש שאבדה תקוותו הרי הוא מר וזועף, כי אין כוח בביטחון כזה לשמח האדם ולהסיר כל עצב ודאגה מלבו. רק הבוטח בשמו הגדול באמת מלא שמחה. לזה חזר לומר 'והיה ה' מבטחו' - במה יודע אם הוא בוטח באמת, והיה ה' מבטחו - אין 'והיה' אלא לשון שמחה (בר"ר מב ג), והיינו אם הוא שמח אף בתוך מצבו כעת.

בספר 'אמרי שאול' להרה"ק רבי שאול ידידיה ממאדז'ין זי"ע מביא (עניני זמרה ושמחה אות יב) וז"ל. כאשר נס ונמלט בעת הפצצת פולין (בימי המלחמה) ובא לוילנא, שאלהו אחד, למה אין דאגה יתירה ניכרת על פניו (כי תמיד, היה חוט של שמחה משוך על פניו, כידוע), ענה ואמר, גם אני 'דואג', ודאגות רבות סבבוני. אלא, שאת כל דאגותי ארזתי בתיבה אחת, ופעם אחת ביום הנני פותח אותה, ומוציא מתוכה את 'צרור דאגותי' ודואג כשעה קלה, ולאחמ"כ אני מחזירן, מכניסן וגונזן היטב כאילו אינם קיימות בעולם כלל. אם כן, מדוע אשקע בדאגותי כל היום (כאומר, הרי הן ארוזות ושמורות היטב)...

לעומת זאת מי שאינו בוטח בה' אזי שרוי הוא בעצבות הרוח, וכמו שפירש הרה"ק מרוז'ין זי"ע את הפסוק (תהלים ט"ז ד) 'ירבו עצבותם אחר מהרו' כי יש בני אדם שאף אם יש להם די פרנסתם דואגים על העתיד ומזה יש להם עצבות וזה ירבו עצבותם - מחמת 'אחר מהרו' שדואגים מה יהיה אחר כך (עטרת ישראל בשמו).

פעם ישב הרה"ק ה'בית אהרן' זי"ע ב'עריכת שולחנו' ובדברי הקודש ביאר פסוק הנ"ל... לאחר ה'שולחן' קרא לג' מתלמידיו ושאלם מה היה ביאורו בזה הפסוק, וכל אחד מהם ענה באופן אחר, הראשון חזר על דברי הרבי 'ירבו עצבותם' - כיצד מתרבה בקרבם ה'עצבות' כי 'אחר מהרו' - שדוחקים את השעה וממהרים להביא את האמור להיות להם לאחר זמן. השני פירש 'ירבו עצבותם' - מי שמרבה בקרבו את מידת העצבות 'אחר מהרו' - ממהר להביא עליו עוד עצבות אחרת, כי עצבות גוררת עצבות, והשלישי פירש 'ירבו עצבותם' - המרבה בעצבות, 'אחר מהרו' - מלשון מוהר ומתנה, שנותן בעצבותו מתנה 'לסיטרא אחרא', ה"י מהם ומהמונם... נענה הרה"ק כי כל ג' הביאורים אמת יש בהם (דברי אהרן).

וישמור עצמו שלא יכנסו הדברים באזניו גרידא בלבד, אלא ישיבם היטב לתוככי לבבו, לחיות באמונה זאת, וכמשלו של המגיד מדובנא זי"ע, ממלמד דרדקי שהילך עם תלמידיו במעבה היער, בהיכנסו הורה להם, אם יבוא אליכם כלב רע לא תתפחדו מעמו כלל, אלא תעמדו כנגדו ותאמרו בקול, 'ולכל בני ישראל לא יחרץ כלב לשונו', ובלחש זה יסתלק הכלב מכם ולא יזיקכם חלילה... ואכן, עברו כמה רגעים וכמה כלבים גבוהים ורמים רצו לנגדם, המלמד נתמלא בחיל וברעדה, והחל נס על נפשו בבהלה מפני הכלבים, תמהו התלמידים ואמרו לו, וכי לא לימדתנו רבינו לומר את הפסוק, מדוע ברח מע"כ כל עוד נפשו בכפו, ולא אמר את הפסוק... ענה להם המלמד ואמר, כששמעתי את קול הכלבים תקפני פחד ומורא ופרח מזיכרוני כל הפסוק, לכן הוכרתי לברוח... אף אנו, עלינו להשריש את דברי ה' בלבנו פנימה, כי אם לאו הרי ברגע שיבוא לידינו איזה קושי, יפרח הכל מזכרונו ח"ו...

עוד אספרה, על אב ובנו שהילכו ברחובותיה של ירושלים של מעלה, בדרכם עברו לצד ישמעאלי שמכר פירות אבטיח, והיה אותו ערבי מצעק ומכריז בקול אבטיח... אבטיח אדום ומתוק... אבטיח בלא גרעינים... אבטיח על הסכין... ברצותו למשוך קונים. המשיך האב עם בנו בהליכתם והנה שומע האב את בנו קורא את צעקתו של הישמעאלי מילה במילה, ואף הילד מצעק לעצמו, אבטיח... אבטיח אדום ומתוק... אבטיח בלא גרעינים... אבטיח על הסכין.... מיהר האב ונכנס אצל אחד מגדולי קרתא דשופריא באותם הימים, ותינה לפניו את צערו, שנראה לו שיש לבנו חלילה פגם בנשמתו, והסביר, הנה בכל יום ויום הנני לומד עמו ביגיעה רבה פרקי משניות, ואינו זוכר בע"פ אפילו תיבה אחת, כי באמרו תיבת 'קורין' כבר שכח את תיבת 'מאימת' (הקודמת לה), ואילו היום שמע רק פעם אחת את הישמעאלי מכריז ואומר על האבטיחים, וכבר נחרטו הדברים במוחו וחזר אחריו מילה במילה... הסביר לו ה'גדול', לא מיניה ולא מקצתיה, אלא 'הכרזתו' של הערבי באה מקירות לבו שהרי הוא נצרך למכור ולהרוויח כמה פרוטות

ונפשם להביא טרף לביתם (מלשון כתיחה וכתישה). וגם יכתתו רגליהם מעיר לעיר וממקום למקום ביגיעה יתירה (יתר על גדרי ה'השתדלות'...) ואילו בנוגע להשגת תורה ויראת שמים יסמכו על ה' 'העושה לי כל צרכי'... ולזה כיוונו חז"ל בדרשתם, כתיבת - היגיעה שהאדם מייגע ומכתת עצמו תהא רק למאור, כלומר לדברי תורה ויראת ה' (שהרי המגורה רומזת לתורה), ולא כתיבת למנחות - בענייני פרנסה (הנשפעים מכה השולחן והמנחות) לא יתייגע ולא יכתת עצמו כ"כ, שהרי לא תועיל לו יגיעתו ולא כלום להוסיף לעצמו מאומה יותר ממה שנקצב לו, ומה בצע שיטרח לחינם וללא תועלת.

מיראת שמים, ברכות לג: יבוא ויאמר לבורא עולם - 'שלך' היא, הנני סומך עליך אבי שבשמים שבוודאי תעזורני ותסייעני להיות בכלל ה'יראים', ואילו ב'שלך' היינו בענייני גשמיים שהכל תלוי בידי שמים וכבר מזונותיו קצובין לו, אומר 'של' הוא, בידי הדבר, ולכן יעבוד מבוקר ועד ערב, יהפוך עולם ומלואו להשיג פרנסתו, ומדוע ייגע לריק ולא יסמוך על ה' שהוא הממציא לו הפרנסה.

אשר קרך - הכל בהשגחה ואין 'מקרה' בעולם

אמרו במדרש (אסת"ר ח ה) על הפסוק (ד ז) 'ויגד לו מרדכי את כל אשר קרהו' אמר להתך, לך אמור לה, בן בנו של קרהו בא עליכם, הדא הוא דכתיב (דברים כה יח) 'אשר קרך'. וביאור הדברים הוא, שכל כוחו של עמלק לקרר את בני ישראל, שיחשבו על כל דבר כי אך במקרה קרהו ולא בהשגחה מיוחדת בחשבון נפלא מאת אבינו רועינו. ולכן כינס מרדכי את כל היהודים כדי לחזק אמונתם בבורא כל עולמים,

על 'היפוך יוצרות' זה כבר רמז הרה"ק רבי העניך מאלכסנדר זי"ע ('חשבה לטובה' ליקוטים אבות) בדברי המשנה (אבות ה י) 'שלי שלך שלך שלי עם הארץ', פירוש שהעם הארץ אומר על 'שלי' דהיינו יראת שמים שהיא שלו - שהרי עליו מוטל להשיגה (שהכל בידי שמים חוץ

לפרנסת ביתו, והרי 'דברים היוצאים מן הלב נכנסים ללב' ומטעם זה בידו לחזור אחריו אות באות... וכן ב'לימודים', אם לא היית לומד עם בנך מן השפה ולחוץ, אלא היית בוער בדברי המשנה, דבריהם של התנאים הקדושים, היו הדברים נחרטים על לב בנך עד שהיה זוכרם בלי כל קושי, על כן לא פגם נשמה יש בו חלילה, אלא כך הפגם שאינך מוסר לו את הדברים בתבערה... אף אנו, אם נצחק בכל לבב את צעקת האמונה, כל אחד ואחד בלבבו, ובפרט בחינוך צעירי הצאן, שעלינו להלהיבם בחמימות האמונה, להחזיקם באחיזה איתנה בצור כל העולמים.

ג. הרה"ק 'קדושת לוי' זי"ע עיכב פעם יהודי אחד בלכתו ברחובה של עיר, והחל לעוררו בענייני מוסר ויראת שמים, הלה שמיהר לעסקיו אמר לרבי אבקשכם רבי קדוש, עזבוני כעת לנפשי כי ממחר אנכי לעסקי הרבים, אמר לו הרבי לא מחכמה שאלת על זאת, כי כל העסקים ורווחיהם הלא כתובים הם בספר מראש השנה, ולא תפסיד מאומה מהנקצב לך אף אם תתמהמה עמי, ואילו מה שמדבר אנכי עמך בענייני 'יראת שמים' הרי השגתם תלויה בידך, כי 'הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים' (ב"ק קז:), ואם לא תעבוד להשיגם לא יהיה לך 'יראת שמים'.

ד. כתב הגה"ק ה'חזון איש' זי"ע מכתב בקשה מאחד שיפעל בעבורו איזה טובה, וכתב בסופו 'ולא מצאתי להרבות עליו בבקשות, כי סמכתי על מה שהיה מרגלא בפומיה ד'החפץ חיים' זלה"ה דמבן אדם אין מרבין לבקש - רק מה'. כי מה כח יש באדם, הלא 'לך ה' הגדולה והגבורה... ובידך לגדל ולחזק לכל' ורק בידו להיות לנו לעזר ואחיסמך (ארחות איש פ"א כ').

ה. ברם, אנו מאמינים בני מאמינים שהכל מאתו יתברך, וכבר אמרו קמאי, דתיבת מקרה שווה לאותיות רק מה'.
ו. מצינו ביאור בדברי המהר"ל (אור חדש ד"ה ומאמר אסתר קיים), כי כל ישועתו של אדם באה בשעה שמכיר שמצד עצמו אין לו כלום ורק הקב"ה יכול להושיעו ולסמכו. ולכן 'מיחייב איניש לבסומי עד דלא ידע', כי במצב שכרות מאבד האדם את כל יכולתו ומרגיש עצמו כ'חסר ישע', שא"א לו בשום אופן להושיע את עצמו, אז תהא ישועתו שלימה.

בספר דבר אברהם (לר' אברהם הורביץ תלמיד החזו"א, בהקדמה) כתב 'מרגלא בפומיה (דה'חזון איש') תשועת השי"ת באה ברגע שהאדם כבר לא רואה בדרך הטבע מקום להושיע'.

יש שביארו מדוע חייבו חז"ל לבסומי בפוריא, כי כלל ידוע שה'שיכור' אסור לנהוג ברכב (רק היושב לצד המנהיג מותר לשתות אפילו עד שכרות), לכן אנו שותים בפורים להראות שאיננו 'נוהגים' אלא 'מונהגים' בידי שמים, כל הווייתנו ומהותנו בידי ה' נמצאים, ולא לנו הנהגת העולם אפילו בכהוא זה.

ולהורות להם שקליפת עמלק האומרת שכל הנעשה בעולם אך ב'מקרה' הוא בשקר יסודה! אלא כל אשר יארע בעולם יש בו סיבה וטעם עליון, ובאמונה זו ימחה זכרו של עמלק.

עמלק - שתהא שונה בפיך הלכות מגילה. וכן הביא בספר שיח שרפי קודש (ח"ג אות ל) שהרה"ק מסאכטשוב זי"ע אמר שחסידי ווארקע נהגו ללמוד כל השנה ממסכת מגילה בכדי למחות את עמלק. שכן כל כולה של המגילה חטיבה אחת של השגחה פרטית, וכמו שאמרו משמיה דהגר"א שהרוצה חיזוק באמונה בכל השנה יעיין במגילת אסתר.

ובזה יבואר היטב מה שכתב רבינו שמשון משאנץ (בפירושו לתורת כהנים בחוקותי ג) 'זכור את עשה לך

ז. כל כוחו של עמלק לדמות לאדם כאילו יש איזו 'מציאות' מלבד הנהגת הבורא (וכן ייאמר בכל העניינים שהיצר מעמיד את האדם בפני נסיון, בירא"ש ובכל ענין) והוא עומד ומדמה לעצמו כי פלוני הזיקו, פלוני משיג גבולו, פלוני לקח מעמו והפסידו, אין לנו אלא עצה אחת - לעמוד בכוח 'נקודת אמת' של אמונה אמיתית ובה ינתץ וישבר כל בניני דמיונותיו, וכך אמרו לרמז, דכתיב במגילה כראות המן שמרדכי איננו כורע ומשתחוה לו - נענה ואמר (ה יג) 'וכל זה איננו שווה לי', והפליאה ידועה, אכן, המן זה שוטה רשע וגס רוח היה, אך מהי פשר הכרזה זו, וכי באמת 'כל זה' - שגידלו המלך ורוב עושרו עם רוב בניו, איננו שווה בעיניו מחמת שמרדכי אינו משתחוה לכבודו, וביותר יקשה לפי מה שדרשו חז"ל (מגילה טו:) 'מלמד שכל גזיו של אותו רשע חקוקין על לבו ובשעה שרואה את מרדכי יושב בשער המלך אמר כל זה איננו שווה לי', והיינו שהצביע באותה שעה שראה את מרדכי על אוצרותיו שהיו חקוקים על ליבו ואמר ש'כל זה' אינו שווה בעיניו... אלא ביאורו במשל ל'ל' (ליצן) המשחק לעיני כל הקהל ב'בלון' הנפוח, ומראה לכל העומדים סביבותיו כל מיני שחוק ומשחק בצורות נפלאות שהוא בונה מהבלון, היודעים אתם ממי מפחד הלה חרדה עזה ועצומה - מאדם אחד שיבוא עם מחט קטנה וידקור את ה'בלון', אז יתפוצץ הבלון ויתגלה קלונו ברבים שלא שיחק אלא ב'אור' ריק שאין בו ממש.

כך המן - זה היצר לדידן, אינו 'מוכר' אלא דמיונות 'נאדות נפוחים' - משאות שווא ומדוחים, ולכן אמר 'וכל זה איננו שווה לי' - כי בעמידת מרדכי לא יכרע ולא ישתחוה הוא כמחט בלבו של ה'בלון' המגלה שאינו אלא אוויר ודמיון שווא. זוהי עבודתנו בימים הללו מחיית עמלק - לתחוב המחט ולנפץ ה'בלון' של היצר.

וכך מבאר המהר"ל (אור חדש עמו' רז) בדברי הגמרא (מגילה טו:) 'אמר רב אדא דמן יפו עשרת בני המן ועשרת צריך לממרינהו בנשימה אחת', והטעם כי כל העשרה מתו ברגע אחד. ולכאורה צ"ב, מדוע באמת מתו בנשימה אחת, מה טעם לנס זה, ועוד, מה חשיבות יש בדבר זה, עד שצריך לעשות לו זכר לדורות בקריאת המגילה בנשימה אחת. אלא עומק הענין, שעשרת בני המן אלו בני עמלק הנלחמים כנגד אחדות הבורא יתברך, לעומתם נענשו 'מידה כנגד מידה' - שמתו כאחד ונתלו כאחד... ומכאן יצא לנו, שכשמתגלה אחדותו ית' בעולם ממילא מתפוגגים ונעלמים כל הני כלבין דחציפין כלא היו, ולדורות עולם ייאמר, כשיתחזק האדם באמונה שלימה בו ית' ממילא כל הקליפות והיצרים המקיפים אותו ייעלמו כאבק פורח וכחלום יעוף.

אמרו קמאי שמאד מאד יש לנו להתרחק מה'ערבוביא' ובלבול הדעת, כי הם הם גרמו לחטא העגל, כדברי רש"י (לב א) 'בט"ז [תמוז] בא השטן וערבב את העולם, והראה דמות חושך ואפילה וערבוביא לומר, ודאי מת משה, לכך בא ערבוביא לעולם'. היינו ששורש החטא בא מערבוביא ובלבול הדעת, ועבודת האדם היא להישאר בישוב הדעת ללכת בתום אחר ה' אלוקיו אז יצליח ה' דרכו.

ח. יש שאמרו שלכן נפסק לגבי פורים ש'פרוז בן יומו קרוי פרוז' (מגילה יט.), ואילו בשאר יו"ט של גלויות נוהג ה'אורח' הבא מארץ ישראל לחו"ל ולהיפך כמקומו (אור"ח תצו ג, ועיי' שועה"ר שם ז יא), כי בפורים הוא הזמן הראוי להשריש שהכל בחשבון, וגם שהותו של אדם במקום ה'פרזים' אף ליום אחד אינו במקרה ועראי - וכלשון בני אדם 'פלוני נפל בטעות הנה', אלא ליום זה נשלח מן השמים להיות כאן, וכאן מקומו בזו העת לכל דבר וענין. וכמו שאמר הרה"ק האדמוה"ז מסאדיגורה זי"ע שצריך כל אחד להאמין בכל מקום שהוא נמצא ששם היא חיותו, ואילו היה בזה הזמן במקום אחר בטלה חיותו (ב'אורות ישראל' הובא כן בשם הרה"ק מרוזין זי"ע).

ט. ואגב אורחא, הרה"ק מקאצק זי"ע אמר לחתנו האבני נזר שלימוד נדרים עם ר"ן מיישר את השכל, עפ"ז אמרו שגם זה הוא בבחי' מחיית עמלק המבלבל את המח בריבוי ה'ספקות'.

וגם דחנוכה וכיו"ב, שהם היו מחוץ לדרך הטבע, אך ההצלה בימי הפורים היתה על ידי סיבות שונות וצירופי מקרים בתוך הנהגת הטבע, ובמאורעות הללו לא ראו מתחילה כל טובה וחסד, ורק לאחר זמן נגלה לעיני כל שישועתן של ישראל נטמנה בהם.

וזה לימוד לדורות כשאדם 'מצפה לישועתו', לא ישאל 'מה נשתנה' - מדוע גרוע מצבי בפרנסה, בכריאות, בנחת, בזיווגים בזש"ק וכיו"ב, אלא יתחזק ויזכור מעשה דמגילת אסתר איך שניהל הקב"ה את עולמו בחסד וברחמים, והכין מבעוד מועד את הרפואה למכה, וצירף מקרים ממקרים שונים בדרך הטבע להחיש פדות והצלה, וכעין חיבור וצירוף חלקי ה'פאזל' שאחר צירופם נראית תמונת הוד ברוב פאר והדר. וכך הוא לדורות עולם, שכל אשר יארע עמו בימי חלדו בחשבון נפלא, ומה שסבל לפני כחודש ימים שייך וקשור למה שעבר עליו לפני שבוע, וכולם מקשה אחת מזוקק שבעתיים, וממילא יקבל את הכל באהבה ובשמחה, ובזכות האמונה יזכה לגלות האור שבתוך ההסתר בטבע העולם, ואדרכה בזה הזמן הוא עת מוכשר להתחזק באמונה זו (יותר מניסן שאז היו ניסים מגולים). כי עיקר קנין האמונה והבטחון אינו אלא מתוך ההסתר, כי האמונה הבאה מתוך 'ראיית

וכבר פירשו בלישנא דגמ' (מגילה ד:) עיניהם של עניים נשואות במקרא מגילה, אין עני אלא כדעת, והוא מבוכלב ואין אור האמונה מתיישב בקרבו - שענייהם 'נשואות' מלשון נישואות ומתרוממות בקריאת המגילה, שעל ידי קריאת המגילה נשפע עליו בהירות האמונה.

וכמה וכמה הילכתא גיברתא מיסודות האמונה יש ללמוד מתוך מגילת אסתר וכל אותה הפרשה. האמונה בהשגחה פרטית ובשעת ההסתר, וכן חיוק האמונה שאין רע יורד מן השמים אלא הצרה עצמה היא המפתח והדרך להביא את הישועה, גם למדנו על תוקף ההשגחה הפרטית בשעה שצרה מתרגשת ובאה על האדם שאזי הקב"ה קרוב אליו ביותר, עוד יבואר שאין אדם יכול להרע לשני בלתי אם נגזר עליו מלעילא וכי ה' אמר לו קלל, ואף גם זאת ראינו מתוך הכתובים שכל העובר על האדם בחשבון קצוב הוא ולא יתווסף לו אפילו קורטוב של צער אם אינו בחשבון, וכדלהלן.

מגילת אסתר - לגלות הנהגת ה' מתחת ההסתר

בימי הפורים האלה הזמן גרמא להתחזק באמונה בה' כי הוא הבורא והוא המנהיג את כל אשר נעשה, בכל פרט ופרט ממקרי וטבע העולם, ובה נשתנה הנם של פורים משאר הניסים שנעשו לישראל, כגון יציאת מצרים,

י. ה'חידושי הרי"ם' זי"ע היה אומר (ליקוטי הרי"ם מגילת אסתר), וז"ל. כאשר הרגו את ושתי נכנס אחד לבית המדרש וסיפר לפני הלומדים שהרג המלך את ושתי, היו מי שגערו בו 'האק מיר נישט אין קאפ אריין מיט דיניע שטותים' (אל תבלבל את ראשי עם שטויותיך) וכן כאשר נלקחה אסתר לבית המלך בוודאי היו מיושבי ביהמ"ד שלא הסכימו לשמוע מדברים אלו, כמו כן לא מצאו שום ענין במעשה דבגתן ותרש באומרים מה לנו ולשטותים (שטויות) הללו, אולם 'בלילה ההוא כאשר נדדה שנת המלך' החל להתברר להם כל צירופי המקרים, שהקב"ה ברוב רחמינו הקדים רפואה למכה בנס המלובש בדרך הטבע, וכבר בשנת שלש למלכו הרעישו המלאכים בשמי מרום שושתי תהרג (כמבואר במגילה יב:), כדי שתבוא אסתר במקומה להציל את בני ישראל מכליה, וגם נסתבב שמרדכי יציל את חיי המלך בלא שיקבל תשלום שכר, ורק בספר הזכרונות כתבוהו וממילא לא הספיק המן 'לאמר למלך' לתלות את מרדכי על העץ, כי מיד שאלו המלך 'מה לעשות באיש אשר המלך חפץ ביקרו' ומשם 'תקפו של נס'.

ולא עוד אלא שכל המאורעות שאירעו כל חד וחד בזמנו היה נראה כמי ששורת הדין נותנת שכך יהא, דמה שהרגו את ושתי על אשר הטיחה דברים קשים כגידין ב'מלך' אחשוורוש הרי כן הוא משפט המלכים - שהמורד במלכות אחת דתו להמית, וכן מה שהציל מרדכי את אחשוורוש מבגתן ותרש אין בו כלל חידוש, וכן מה שגידל אחשוורוש את מרדכי - הרי עשה זאת עבור שהציל את חיי מבגתן ותרש סריסי המלך. כללא דמילתא, שכל הנס היה מלובש בטבע, ורק לבסוף ראו איך שהכל היה בחשבון נפלא משמים ממעל.

ומוסיף (שם) החידושי הרי"ם וז"ל. כמו שאז בימי מרדכי ואסתר הייתה תמיהה גדולה שנלקחה אסתר צדקת כזו לבין ערלים, וכל התמיהות, ולמה נתגדל המן כל כך שהכל ישתחו לו, ולמה לא הלך מרדכי ברחוב אחר שלא יזדמן נגדו (נגד המן), ואחר כך נתיישב הכל - שהיה בהשגחה רבה מן השמים. כן יתיישבו כל התמיהות מעתה. עכ"ל.

האור' - כאשר האדם רואה בעיניו את השגחת ה' וניסיו אינה נחשבת כ'אמונה'".
 ובדרך זה איתא ב'דרשות חתם סופר' (ח"א קסב:) לכאור מה שאמרו חז"ל (תענית כט.) משנכנס אדר מרבין בשמחה, ופירש"י 'ימי ניסים לישראל - פורים ופסח'. ומבאר החת"ם כי הפרש גדול יש בין ניסן לאדר, כי בניסן

היה הנס שלא כדרך הטבע - ביציאת מצרים, וקריעת ים סוף. ונס כזה פרסומו גדול יותר לפי שעה, (מכאן לשון החת"ם) ומכל מקום אינו מפורסם השגחת ה' בתמידיות על כל פסיעה ופסיעה. אבל בניסי אדר, לא נשתנה דבר מטבעו ולא היה שום פעולת אדם ביניהם, והמתכונן בדברים מתחילת סעודת אחשוורוש עד סוף מעשה המגילה יראה בהשגחה נפלאה ובהנהגת סדרי העולם".

יא. ובה ביאר בספר 'ברית כהונת עולם' (מאמר 'הסתר אסתיר' פ"ז) את דברי הגמרא (מגילה יד.) ויסר המלך את טבעתו אמר רבי אבא בר כהנא גדולה הסרת טבעת יותר ממ"ח נביאים ושבע נביאות שנתנבאו להן לישראל שכולן לא החזירו למוטב ואילו הסרת טבעת החזירתן למוטב, וז"ל. גדולה הסרת הטבעת בהיות הנס מתלבש בעולם הטבע, ואפילו הכי יוסר כיסוי הטבע ויתראה מה שלפנים ממנו, וזה 'מחזיר למוטב' ודאי יותר מבחינת מ"ח נביאים ושבע נביאות שהיתה בחינות הנבואה (שלהם) ממה שלמעלה מן הטבע לגמרי, ע"כ. כי עיקר ה'גדולה' במי שמוצא את הקב"ה בתוככי הטבע ומגלהו בתוך ההעלם שבעולם זה נחשב כמי ש'חזר למוטב'.

יב. עוד מצינו במשנתו של הרה"ק ה'חתם סופר' זי"ע (תו"מ בתחילת דבריו על מגילת אסתר), ועיקר הנס הוא שהקדים הקב"ה וברא את הרפואה באותה שעה שחטאו ישראל, כי לא היה עיקר הנס מה ששמע ה' בקול שוועת עמו בני ישראל בשעה שקראו אליו, שהרי 'אפילו תשובת ניוה קיבל, ולמה לא יקבל צעקת ישראל', וגם הנס של 'ונהפוך הוא' לא היה כל כך חוץ לדרך הטבע שהרי המלך אוהב את המלכה, וגם (מגילה טו:) אחשוורוש הפכפך היה, ועל כן אפשר שיאהב היום את המן ולמחר יצווה לתלותו על העץ.

ועיקר הנס הוא שהרג את ושתי כנגד דרך הטבע, שהרי קפ"ו יום עשה משתה כרצון איש ואיש ולא נשתגע, וביום האחרון נשתגע בשיגעון. וגם ושתי המלכה היתה משוגעת שהפריזה בדברים כנגדו... ולא עוד אלא שעל אותה שעה נגזרה הגזירה - על שנהנו מסעודתו של אותו רשע (מגילה יב.), ואעפ"כ ריחם עליהם הקב"ה והקדים וברא את הרפואה באמצע הסעודה והרגו את ושתי, ועי"ז לבשה אסתר מלכות והיה בידה להציל את ישראל מגזירת המן, נמצא שתחילת הישועה היתה כאשר היו ישראל בדיוטא התחתונה ועסוקים בחטא רח"ל, ללמד ש'בנים משחיתים' - אפילו בשעה שמשחיתים בנים חביבים הם לה'.

וללמדנו, שניתן 'להתהפך' ברגעא חדא ולהתקרב אל השי"ת מתוך המצב השפל ששקוע בו, ואז יראה כיצד היתה מוכנה ישועתו גם כשהיה בדיוטא התחתונה. ובכך יש לפרש בלשון הכתוב (ד טו) 'ובכן אבוא אל המלך אשר לא כדת', שאם 'אבוא אל המלך' יתברר תוקף הנס אשר היה מוכן ומזומן בשעה שהיתה ההנהגה 'אשר לא כדת'. איידי דאיירינן מענין הגזירה על 'שנהנו מסעודתו של אותו רשע', מקשים העולם, מה היה חטאם של ישראל באותה סעודה הרי דרשו חז"ל (מגילה יב.) 'לעשות כרצון איש ואיש (אסתר א ח) - אמר רבא, לעשות כרצון מרדכי והמן', ואם כן הרי היו כל המאכלים ושאר עניני הסעודה ב'הכשר' של מרדכי הצדיק ומה עוון יש בזה, וביארו על פי מה מעשה ש(לא) היה, פעם נסעו ישראל וגוי יחדיו בדרך, אחר שהילכו כברת דרך הוציא היהודי מצקלונו מאכלו אשר הביא עמו מביתו, בירך על המזון ופטר את הפרפרת אכל ושתה, ואילו הגוי הוציא 'בשר שמן' וניגש לאכלו, וב'נדיבות לב' הציע ליהודי להצטרף עמו בסעודתו, אך היהודי התנצל ואמר שאסור לו לאכול מבשר גוים, בגמר סעודתו שתה הגוי מיינו, גם בזה סירב היהודי לשתות מכוסו ואמר לו ש'סתם יינם' אסור על איש ישראל. הגוי שלא נתברך ב'בינה ודעת' לא הבין את דברי היהודי והוכרח היהודי להסביר לו ב'רחל בתך הקטנה', שהתורה אוסרת לאכול בשר ויין של גוי זולתי במצב של סכנה ופיקוח נפש, ואף הוסיף והסביר לו 'פיקוח נפש' מהו, ויהי כשמעו כי כן - הוציא הגוי סכין גדול וכמעט שהניפה על ראש היהודי והזהירו שאם לא יאכל וישתה מבשרו ויינו יהרגו על אתר, בליט ברירה עשה כפי שהצטווה אכל ושתה והתענג מסעודתו של הגוי, לפתע חזר בו הגוי, והחל לפייס את היהודי בבקשת סליחה מחילה וכפרה על מעשיו, נענה היהודי ואמר לו בתוקף - אינני סולח ומוחל לך, ולשאלת הגוי מדוע לא יסלח לו השיב 'אינני מוחל לך על שלא נתת לי לסיים את הסעודה...', והיינו שאותו איש שמח עם הסיבה של פיקוח נפש שאיקלע לידו כדי שיוכל לאכול וליהנות מן הסעודה.

וממשיך החת"ם, שינה הקב"ה מערכת השמים כאשר בן הוא פעולתו עמנו בכל יום ויום, אלא שאין בעל הנס מכיר בניסו... על כן מרכיב בו בשמחה – שניכר בו יותר השגחת הבורא הפרטית עלינו. והיינו 'וימי הפורים לא יעברו מתוך היהודים וזכרם לא יסוף מזרעם' (אסתר ט כה) בב' בחינות – א. שיתעורר כל אדם בפורים ויכיר עי"ז נפלאות תמים דעים והשגחתו. והשני

בפועל ממש, לא יעברו מתוך היהודים שבכל דור ודור עדיין כן הוא, כי גם זה אינו מעשה שהיה כבר היה, אלא - 'לא יעברו מתוך היהודים' - שעד היום כל הנעשה בעולם ונראה כטבע גרידא, באמת יש בו חשבון נפלא לטובתן של ישראל, וזהו עיקר אמונתנו, כמו"ש הרמב"ן (סוף פר' בא) מי שאינו מאמין בזה אין לו חלק בתורת ה'י. ולכן 'מרכיב בשמחה' בזה החודש, כי

וזהו אומרם 'לפי שנהנו מסעודתו של אותו רשע', כי הגם שהיה מקום לומר שאולי היו מוכרחים להשתתף בסעודה מפני השלום ולתת כבוד למלכות, וכמו כן לא היה איסור באכילתם שהרי סידרו את הכשרות על צד היותר טוב, מכל מקום לא היה להם ללכת לשם מרצון ולהתענג מחבורתם של גוים טמאים פוחזים וריקים, והיו צריכים ללכת כמי שכפאם שד ומחמת ההכרח ולא ליהנות מן ההליכה וההשתתפות.

ובזה ביארו דברי הגמרא בכפתור ופרח, שכך אמרו שם, 'שאלו תלמידי את רבי שמעון בן יוחאי, מפני מה נתחייבו שונאיהן של ישראל שבאותו הדור כליה, אמר להם, אמרו אתם, אמרו לו מפני שנהנו מסעודתו של אותו רשע, נאך רשב"י דחה טעם זה, כי א"כ שבשושן יהרגו שבכל העולם כולו אל יהרגו, אמרו לו אמור אתה, אמר להם, מפני שהשתחוו לצלם, אמרו לו וכי משוא פנים יש בדבר, אמר להם הם לא עשו אלא לפנים אף הקב"ה לא עשה עמהן אלא לפנים', והלא ידוע שגם ההוה אמינא שבש"ס אמת היא, ואכן תרי עבירות אלו חדא נינהו, ובאה זו ומגלה על זו, דאף שנאנסו להשתחוות לצלם לפנים, מיהו לשמחה זו מה היא עושה, והיה להם להצטער על שנקלעו למצב של אונס כזה.

באופן אחר משלו ענין זה בילד פרא אדם שהמלמד לא הצליח לחנך אותו, לסוף השנה חקק המלמד את כל התנהגות הילד עלי 'תעודה' - שלא למד כהוגן, ואף לא התפלל כראוי, ובהתנהגותו הפריע לכל התלמידים, וכיוצא בדברים אלו, זולת כאשר הוצרך המלמד לכתוב על עניני השירה, שם הודה על האמת שבשיעורים אלו התנהג כהוגן, כי אהב לשיר ולזמר. ויהי כאשר הגיע הילד לביתו והראה לאביו את ה'תעודה' החל האב לקרוא הנכתב בה, ויהי כראותו שלימודו לא היה כהוגן שתק ולא אמר מאומה כי הבין שבנו לא ניחן בכשרונות, וגם כאשר המשיך לקרוא שתפילתו לא היתה טובה וכן התנהגותו לא היתה כראוי לא אמר לו ולא כלום, כי דן אותו לכף זכות שמא קשה לו לקבל מרות מן המלמד, וכך המשיך לקרוא בשתיקה את הדברים הקשים שכתב המלמד, אבל כאשר ראה שב'זמרה' הצטיין לשבח, או אז סטר לו האב על לחיו, תמה הבן ושאל, הניחא אילו היית מכה אותי בקריאתך את התעודה עד עתה ניחא, כי אכן לא למדתי ולא התנהגתי כדבעי, אבל מדוע מעניש הנך אותי דיקא בדבר שהצטיינתי לשבח, השיב לו האב והסביר 'אדרבה, את עצם הנהגתך עוד אפשר להצדיק ולומר שהיית בבחינת אונס דרחמנא פטריה, אך איך שייך לשיר ולשמוח במצב כזה, ועל כך מגיע לך עונש... והן הדברים, שלכה"פ היו צריכים להצטער במה שנאלצו להשתתף בסעודתו של אותו רשע, ואילו הם נהנו מן האיסור.

וכך כתב ה'חתם סופר' (תו"מ מגילת אסתר ד"ה איתא במגילה) דאע"פ שהיו אנוסים ומוכרחים להשתתף בסעודה, היה עליהם להשביע את נפשם עם מאכלים כשרים בטרם בואם לסעודה בבית אחשוורוש, וממילא היו אוכלים שם 'אכילה גסה' ולא לתיאבון.

יג. איתא בריש מסכת מגילה (דף ב.) 'מגילה נקראת ב"א ב"ב ב"ג ב"ד בט"ו, לא פחות ולא יותר', והקשה ה'טורי אבן' (שם) למה הוצרך להוסיף 'לא פחות ולא יותר', הלא כבר מנה את כל הימים שבהם קורין את המגילה, ומכלל הן אתה שומע לאו, שבשאר הימים אין קורין. ובדרך רמז מבאר ב'ברית כהונת עולם' (מאמר הסתר אסתיר פ"א) דהנה ידוע ששם הוי"ה ב"ה העולה בגמטריא כ"ו (26) מורה על רחמים וחסדים מגולים, ואילו השם א-ד-נ-י מורה על הנהגת דין, והוא עולה למניין ס"ה (65). ובאמת אף 'דינים' אלו הינם חסדים ולטובה הם באים, אלא שהם בהסתר.

והנה הגימטריא של י"א י"ב י"ג י"ד ט"ו יחדי עולים כמנין שם א-ד-נ-י (65-), ואילו שני הימים (יום שלפניהם - י' לחדש, וט"ז לחדש שלאחריהם) עולים יחדי למנין כ"ו כמספרו של שם הוי"ה. ובא ללמדנו, שסוד קריאת המגילה היא הנהגת העולם בדרך הטבע הנרמזת בשם א-ד-נ-י, ולכן 'לא פחות ולא יותר' - זה השם הוי"ה (וכמו שנתבאר, שי' וט"ז

- לפרסם ולגלות כי זהו עיצומו של יום ותכליתו, להאמין אף בעת ההסתר שהכל מתנהל בהשגחה עליונה בחשבון מדוקדק.

ובך פירש הרה"ק הבית אהרן (סו: ד"ה בסעודה של פורים) מה שאמרו (חגיגה ה.) 'כל שאינו בהסתר פנים אינו מהם', שכל שאינו מוצא בשעת ההסתר את הפנים של הקב"ה, שאינו מאמין ש'הסתר' זה אינו הסתר אלא מדרכי ההשגחה עליו הרי אינו מכלל ישראל. כי כל עניינו של יהודי לזכור תמיד הן בשעת הטובה והן להיפך ח"ו שהכל הוא מיד ה'.

ובכר אמרו (עיי' ספר קדמון 'יוסף לקח' א א) שהנה שם הוי"ה מרומז ב' פעמים במגילה, 'יבוא ה'מלך ו'המן ה'יום (ה ד) ר"ת הוי"ה, וכן יוצא צירוף השם מסופי התיבות של כ"י כלת'ה אליו הרע"ה (ו ז), לרמז שהן כשנמצא ברום המעלה שרק הוא מוזמן לבוא אל המלך והן כשנמצא בבירא עמיקתא כי כלתה אליו הרעה, תמיד אין זה מכוחו ומחמתו אלא הכל הוא מיד ה' המשגיח עליו בכל עת ובכל שעה.

עשה המלך - נפלאות השגחה פרטית במעשה המגילה

הנה כתיב בראשית המגילה (א ב-ג) 'כשבת המלך אחשוורוש על כסא מלכותו אשר בשושן הבירה, בשנת שלוש למלכו עשה משתה, ומביא הגר"א מווילנא זי"ע (בפירושו על המגילה פ"א ב) את דברי ה'תרגום שני', ששלמה המלך ע"ה היה לו כסא מלכות מעין כסא של מעלה, וכאשר ישבו עליו פרעה ונבוכדנצר ניזוקו ונענשו [ומשום הכי נקרא 'פרעה נכה', כי בעלותו על הכסא הכישו צורת האריה שהיה חרוט על הכסא, ומה נעשה צולע כרגלו], ובעלות אחשוורוש על כס הממלכה התאוה לישב על כסא כזה, אלא שפחד אחזו לישב על אותו הכסא שהזקן בו קודמיו, מה עשה, חיפש 'אומנים' שיבנו לו כסא אחר

כשארם מאמין שהקב"ה עמו (במרוצת ימי חייו) בכל עת ורגע להיטיב עמו, ובכל צעד ושעל אביו רחומו משגיח עליו להיטיב לו, ימלא לבו שמחה וצהלה בגיל ורגן לה'.

וכמה צדיקים התנבאו בסגנון אחד לפרש לשון המשנה (מגילה ז.) 'הקורא את המגילה למפרע לא יצא', כי הלומד את המגילה מסופה לתחילתה, כלומר, אחר שכבר ראה את גודל הנס, והרי הוא מתפעל מן המאורעות שהיו בעבר, 'לא יצא' - כי תכלית האמונה שידע גם בזמן ההסתר שהכל לטובה. וזה נרמז בקריאת המגילה על הסדר דייקא, שעוד במרם שנראים לעיניו ניסי השי"ת יאמין שהכל לטובה"י.

ובך ביאר הרה"ק מבארדיטשוב זי"ע ב'קדושת לוי' (קדושה ראשונה) שמטעם זה לא נזכר שם שמים במגילה, כי כל הנהגת הבורא היתה מוסתרת ומכוסה, אמנם כאשר יתבונן בכל צירופי (התיבות - והיינו צירופי) המקרים יראה מפי'ן השיטין שיש מנהיג לבירה, והוא לבדו עשה ועושה ויעשה לכל המעשים בהשגחה פרטית.

ותתיישב בזה הקושיא הידועה, מדוע נקרא שם היום טוב 'פורים' על שם הפור זה הגורל שהפיל המן בעת צרה ולא על גם ההצלה, והלא כל המועדות נקראים על שם הנס, כגון חג הפסח שנאמר (שמות יב כו) 'ואמרתם זבח פסח הוא לה', אשר פסח על בתי בני ישראל במצרים, וכן חג הסוכות - 'כי בסוכות הושבתני את בני ישראל' (ויקרא כג ג), וכיוצא בו בחנוכה על שחנו מן המלחמה בכ"ה בכסלו, ומה נשתנה בפורים שנקרא על שם הפור, והרבה תירוצים נאמרו בזה. ועל פי האמור יש לומר, שתכלית ומטרת יום הפורים הוא להשריש את האמונה בהשגחה עליונה גם בעת הסתרה כשעדיין חשיכה אופפת אותה, ועל זה מורה ענין ה'גורל' - שמבטל דעתו ומוציא לגמרי את מחשבתו וחשבונותיו, ומשליך יתנו רק על השי"ת, ולכן נקרא היום 'פורים'

עולים כ"ח, כלומר כי בכל המגילה לא נמצא שם זה המורה על ניסים גלויים, ללמדנו, כי אף בשעה שההנהגה מוסתרת מעין רואים יאמין שהקב"ה מציץ מן החרכים ומשגיח על כל יהודי בחיבה יתירה, ואף אם בשעת מעשה אינו ניכר שהקב"ה בורא ומקדים את הרפואה למכה, מ"מ כן הוא האמת.

יד. הוסיף ע"ז הרה"ק מאוסטרובצא זי"ע ('בית מאיר' פורים ה) ביתר שאת, דאמונה לאחר הנס מצויה גם אצל הנכרים בני אומות העולם, וכמו שכתוב (ח יז) 'ורבים מעמי הארץ מתייהדים', ומעלתם של בני ישראל שהם מתחזקים באמונה בחי החיים גם בשעה שהחושך מכסה ארץ וההשגחה נסתרת, ומאמינים שיש אור גדול תחת ההסתר, בשכר האמונה יזכו לישועת ה' כהרף עין.

עוד מצינו ענין 'השגחה פרטית', כתיב בפרק ו', 'בלילה
ההוא נדדה שנת המלך, ויאמר להביא את ספר
הזכרונות... ויאמר המלך מה נעשה יקר וגדולה למרדכי
על זה... ויאמר המלך מי בחצר, ובאותו רגע - והמן בא
לחצר בית המלך, ויאמר המלך יבוא - ויבוא המן, ויאמר
לו המלך 'מה לעשות באיש אשר המלך חפץ ביקרו',
והשיב מה שהשיב, ומכאן תוקפו של גם ואתחלתא
דגאולה. ועתה נחזה - שאם היה המן מקדים לבוא אפילו
בכמה רגעים קודם לבן, היה שומע מבעד לחלון את
שאלת המלך 'מה נעשה יקר וגדולה למרדכי על זה',
ופשיטא שלא היה עונה למלך - 'ביאו לבוש מלכות
וכו', שהרי היה מבין שכוונת אחשוורוש היא לייקר ולכבד
את מרדכי שונאו. לאידך, אם היה המן מאחר לבוא אפי'
בכמה רגעים [ובפרט שממדת דרך ארץ אין לבוא אל המלך
באישון לילה, אלא ששנאתו את מרדכי קלקלה את השורה],
לא היה עומד בחצר בשעה ששאל אחשוורוש 'מי בחצר',
אזי מסתברא שהיו קוראים לאחד העבדים שהיו שם
באותה השעה, והיה המלך שואלו 'מה לעשות באיש
וכו', והיה עבד זה עונה לפי השגותיו - להעניק לו שדה
במתנה וכיוצא בו, ואף את"ל שהיה משיב כעצת המן,
מכל מקום לא היה בזה כלל השפלה להמן, אבל מסבב
כל הסיבות סיבב שהמן יגיע לחצר המלך 'בעתו ובזמנו'
ממש, ומשם יפול מאיגרא רמא לבירא עמיקתא, ומאז
התחילה קרן ישראל להתרומם.

מוסיף בה ה'מלבי"ם' (ב כג עיי"ש) שהרי מדרך המלכות
לשלם מיד שכר טוב 'כיד המלך' למי שיציל את
המלך ממיתה לחיים, ואילו כאן 'לא נעשה עמו דבר' (ורק
נכתב בספר הזכרונות), ואיך יתכן כדבר הזה, וכאן ב'השגחה
פרטית' נשתמר שכרו לעת צרה להציל אותו ואת כל בני
ישראל - ריווח והצלה ליהודים^{טו}, ואילו היה משלם לו

כמוהו ורק בעיר שושן נמצאו אומנים ראויים למלאכה
קשה כזו, ואכן הללו בנו את הכסא הנכסף במשך שלש
שנים, בנמר עבודתם כשבאו להעבירו להיכל המלך
נתברר שא"א להעבירו ממקומו, והוכרחו להשאירו
בשושן, וקבע שם המלך את מקום מושבו, ומאז נהפכה
שושן להיות הבירה (שהרי המלך יושב בעיר הבירה), והיינו
דכתיב 'כשבת המלך אחשוורוש על כסא מלכותו אשר
בשושן הבירה בשנת שלוש למלכו', שאז נעשתה שושן
ל'עיר הבירה', ותכלית כל זה, כי 'איש יהודי היה
בשושן הבירה ושמו מרדכי', ומכיוון שרצו להגדילו בבית
המלך - לישב בשער המלך, על כן עברה כל המלוכה
לעירו של מרדכי.

המתבונן במעשה זה ישתומם כשעה חרא, וכי מה כל
הרעש, ואי משום הכי היה מרדכי יכול לעבור
ולהעתיק משכנו אל בירת המדינה, ושם היה 'יושב בשער
המלך', אלא ביאורו, שאף את הטירחה הזאת רצה הקב"ה
למנוע ממרדכי, לכן סיבב שיתאווה אחשוורוש לבנות
לעצמו כסא מלכות כשל שלמה המלך, ולא ימצאו
מומחים לכך אלא בעיר שושן, ויוכרח לבנות שם את
הכסא, באופן שלבסוף יתגלה שא"א להעביר כסא גדול
כזה ממקום למקום, וממילא תיהפך 'שושן' להיות 'שושן
הבירה'. וכל זה כדי שלא יצטרך יהודי אחד לנדוד מעיר
לעיר ולהיטלטל בדרכים, ומכאן נלמד שכל העולם הזה
נברא עבור כלל ישראל, וכל הנהגת העולם היא בחשבון
מפורט ומדוקדק להפליא, והכל כדי להיטיב לבני ישראל
באחריתם, מכאן ילמד כל איש שהוכרח לנדוד ממקום
למקום, לא יזעף לבו כי בוודאי 'חשבון' גדול יש בזה
בשמים, בוא וראה כמה סיבב הקב"ה למנוע מנדידת
הדרך של מרדכי...^{טז}

טו. איתא בגמ' (מגילה טו:) מה ראתה אסתר שזימנה את המן וכו', רבי שמעון בן מנסיא אומר אולי ירגיש המקום
ויעשה לנו נס, ופירש רש"י, ירגיש שאני צריכה להחניף רשע זה ולזלזל בכבודי. ולכאורה תימה רבתי היא,
שלא מצאה זכות לעורר רחמים לביטול הגזירה ולעשות נס אלא ב'טענה' זו שהיא צריכה להחניף לרשע ולזלזל
בכבודה, ואם אכן אין שום זכות ח"ו מה יתן ומה יוסיף הדבר הקטן הלזה. אלא כי הקב"ה א-ל-אמונה הוא ואין עול
כי כל דרכיו משפט', ואין נותנים לאדם צער אלא לפי חשבון מדוקדק כחוט השערה, וכפי מה שנקצב עליו, על כן
אמרה אסתר, שמא צער זה שאני זקוקה להחניף להמן ולזלזל בכבודי אינו בחשבון הגזירה, וממילא לא תוכל הגזירה
להתקיים, ואף אם שורת הדין ח"ו להשמיד להרוג ולאבד, אך כן הוא הנהגת המקום ב"ה שלא להוסיף אפילו קורטוב
של צער יותר מכפי הנגזר מלעילא.

טז. כמימרא. ומכאן לימוד נפלא לכל בר ישראל, שלא יתאונו לאמר, כבר שפכתי כ"כ הרבה תפילות על ענין פלוני,

באר הפרשה - תציה - זכור - פורים

כגמולו בשעת מעשה, לא היה עוזר לו בעת צרה".

ונהפוך הוא - מתוך הצרה המציא פדות ורווחה

כתב הרה"ק ה'חתם סופר' זי"ע (דרשות, ח"א דף לב. ד"ה כתיב) דהנה אמרו חז"ל (גדה לא.) 'אין בעל הנם מכיר בניסו', והיינו כי פעמים רבות יקרה איזה מקרה לכלל או לפרט ואינו מכיר שתחת אלו הדברים נטמן איזה ישועה והצלחה, וכן נראה בדברי האגרת הזאת - מגילת אסתר, כי בראשית המגילה אנו מוצאים שממוכן זה המן הרשע ייעץ למלך להרוג את ושתי ומלכותה יתן המלך לרעותה הטובה ממנה' (א יט), אך כשהתכוון שבתו תבוא למלך תחת ושתי (תרגום אסתר ה א), אך בפועל הפך הקב"ה את עצתו ולא די שלא נהנה מהריגת ושתי, אלא דייקא עי"ז עלתה אסתר לגדולה והיא היא שגרמה לו להתלות על העץ. והמבין יבין כי הריגת ושתי היה (נס) בעין 'קריעת ים סוף' אלא שאין בעל הנם מכיר בניסו. וכן בגתנא ותרש ביקשו לשלוח יד במלך אחשוורוש אך הקב"ה הפך את רצונם ותלו אותם על העץ, וכל זה כדי שיכתב בספר הזכרונות שמרדכי הציל את המלך ובבוא העת יבוא על שכרו יחד עם השפלת המן, כמו כן 'בלילה ההוא' בהגיע המן הרשע לדבר עם המלך בענין העץ אשר הכין למרדכי הצדיק, ורצה להבוז את מרדכי בעיני המלך ולשלוח יד בו, דייקא בעת ההיא פעל א-ל להרים קרנות צדיק ולגרוע קרני רשעים - שהוכרח המן להרכיב

את מרדכי ברחוב העיר, ולא עוד אלא דייקא בשעה שנאוותו של המן עלתה לשחקים והתפאר לאמר 'וגם למחר אני קרוי עם המלך' (ו יב) לישב עמו בסעודתו, אז נהפך הכל, ומשם הלך אל מיתתו. כך גם גזירתו הרעה שבכל מדינה ומדינה ובכל עיר ועיר תינתן דת להשמיד להרוג ולאבד את כל היהודים נתבטלה ונהפוך הוא אשר ישלטו היהודים המה בשונאיהם (אסתר ט א).

כי הוא אמר ויהי - כל הנעשה בעולם בציווי ה' הוא

לעולם ידע אדם שאין דבר הנעשה בידי בשר ודם - אף אם נראה כי פלוני עשאו ופלוני הרע לו, באמת מיד ה' הוא כי הוא עשה עושה ויעשה לכל המעשים. וכך כתב המהר"ל (אור חדש אסתר) על דרשת חז"ל (מגילה יא.) 'הוא אחשוורוש - הוא ברשעותו מתחילתו ועד סופו'. ולכאורה צריך ביאור, הרי מצינו שהרבה טובות עשה אחשוורוש לאסתר ומרדכי ולישראל, ונראה כאילו רק מתחילה היה רע אבל לבסוף נעשה טוב, ומדוע אמרו 'ברשעותו' מתחילה ועד סוף. אלא ביאורו, כי אכן, מצד עצמו היה רשע מתחילה ועד סוף, וכל מעשיו - הן הרעים מתחילה והן הטובים שלבסוף, מאת ה' היו - הקב"ה גזר את הגזירה והוא עצמו ביטלה, ולא מצד אחשוורוש כלל, (ומסיים בזה"ל) ודבר זה בא להזכיר בתחילת המגילה - להודיע, כי כל הנעשה

כ"כ הרבה מעשים טובים הרבתי - ועדיין לא נראית קצה ישועתי לבוא, כיצד ייתכן שאינני רואה כל תוצאה טובה מהתפילות והסגולות וכיו"ב, תשובתו, אדרבה הקב"ה סופרן ומצניען לעת וזמן הנכון, יבוא יום ותראה כמה נתרבית הטובה הבאה עליך בעד המתנה זו...

יז. מעשה באחד מגדולי תלמידי מרן הבעש"ט הק' זי"ע שעקצו פרעוש באמצע שנתו, וכאשר הרגיש בצער העקיצה קפץ בבהלה ממיטתו והקערה שהכין סמוך למיטתו לנטילת ידים נהפכה על פיה, ורוב המים נשפכו על הארץ, מיד נטל ידיו עם שארית המים שנשארו בתוך הכד, ויצא ממיטתו לבדוק מה קרה, והבחין שהיו גחלים לוחשות סמוך לבגדיו, ואלמלא היו המים נשפכים ומכבים את הגחלים היתה האש אוחת בהם ומכלה את כל הבית, ובלבו הודה להקב"ה על הנס שעשה עמו, ויהי כאשר חזר למיטתו הבחין שקורות הבית שעל גבי מיטתו נפלו ונס גדול הוא שהייתה המיטה ריקה. עתה הודה להקב"ה על שני הניסים שגמל עמו הקב"ה בזה אחר זה. למחר סיפר לרבו הבעש"ט על שני הניסים שאירעו עמו, נענה הבעש"ט ואמר 'זכית לכך בגלל האמונה, כי מי שחי באמונה בהקב"ה, ויודע שאין שום דבר המתרחש מאליו, ואף כל הטבע בהשגחה פרטית הוא, אזי זוכה שמראים לו שכל המעשים המתרחשים עמו הם ניסים מן השמים', ולדידן ייאמר, אף מתוך השינה - כשאין מצבו שפיר עליו, ואינו רואה כי אם פרעוש (או 'אדם' הדומה לו) שעוקצו, מים שנשפכו וקורות ביתו שנפלו, יתחזק להאמין בהשגחת הבורא שהכל בחשבון מדוקדק, ויבטח בהשי"ת שרק הוא יתברך מסבב כל הסיבות, ויש טעם מיוחד וחשבון מפורט לכל דבר ומקרה המתרחשים בעולם.

יח. וזהו שאמרו (או"ח תרצ"א ס"א) 'מגילה צריכה שרטוט', כלומר, לשרטט ולהעמיק בלב את ה'נקודה' העיקרית שהכל בידי שמים, וכבר דרשו דורשי רשומות כי 'נקודה' ר"ת 'ווייל נאר דו קענסט העלפן' (כי רק אתה יכול לעזור)...

במגילה מכאן ואילך היה מן השי"ת.

יאוש שלא מדעת - ממעשה המגילה נלמד שאין יאוש בעולם כלל

איתא בגמרא (מגילה ז.) 'שלחה להם אסתר לחכמים, כתבוננו לדורות'. ולכאורה צריך ביאור, וכי חיפשה אותה צדקת להוסיף לעצמה כבוד ויקר - שישאר ממנה שם ושארית לדורות, ובדרך אפשר יש לומר, כי אסתר היתה בשפל המצב בהיותה יתומה מאב ומאם, ובדרך הטבע היה נראה שתמיד תישאר בשפלות, ולבסוף הצליח ה' דרכה, שנעשית מלכת מדי ופרס, והצילה את כלל ישראל ממות לחיים, וזאת רצתה להודיע לבני ישראל לדורותיהם לבל יתיאשו לעולם, ויתחזקו בכל מצב שהוא. כי אדרבה ע"י הקושי יתעלה ויגיע לראש ההר.

ובזה ביאר המהר"ל (אור חדש בהקדמה), מה שאמרו חז"ל (מגילה טו:) 'ש'המלך' האמור במגילה הכוונה ל'מלכו של עולם' (ותמוה מדוע רמזו שם 'מלכו של עולם' ברשע כמותו ולא במרדכי. אלא, כי אדרבה בא לומר) שלא תטעה לומר שלפי פשוטו מדבר 'המלך' באחשוורוש, ורק ב'רמז' קאי על 'מלכו של עולם'. אלא אדרבה, פשוטו של 'המלך' היינו מלכו של עולם, הוא עשה את כל הנכתב במגילה - שאחשוורוש פעל מה שנגזר עליו ממלכו של עולם - שהיה נראה כמי שעושה איזה דבר ובאמת אף 'מעשיו' של אחשוורוש בדבר ה' נעשוי.

ט. ובה מבארים את ענין שינוי המלבושים בפורים - שנראה לו זה האיש כראובן ובאמת אינו אלא שמעון, להורות כי כל הנעשה בעולם נראה לו שנעשה על ידי פלוני, ובסיבה פלונית, אך באמת הכל מאת נורא עלילות, שהקב"ה מסבב הכל כרצונו להביא לידי התכלית הנרצית לפניו.

וזהו ענין 'לבסומי עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי', שבכל השנה נדמה לאדם שיש לו שונא המציק לו, והוא 'ארור המן' הפרטי, לאידך גיסא פלוני המיטיב לו הוא 'ברוך מרדכי' שלו. ובפורים צריך להגיע למצב שלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי - שלו, כי אין כאן לא שונא ולא אוהב, אלא בין הטובות ובין הרעות כולם מאת הבורא ית"ש המסתתר תחת זה ה'המן' וה'מרדכי' להרע או להיטיב לו.

מכאן תבין את דבר המעשה, להרה"ק השרף רבי יחיאל מאיר מגאסטינין זי"ע היה מאן דהו שהיה רודפו עד חרמה, ומיצר ומיציק לו במאד מאד, לימים חלה היהודי ונפל למשכב, מיד החל השרף לשפוך תפילות בעושר לרפואת ההוא גברא, ואף התענה תעניות לזכותו, ויראו כל העם ויתמהו מאד, בשלמא מה שהרבי שומע חרפתו ואינו משיב נוחא, אבל מדוע יקרע שערי שמים בעדו, ענה להם, לא זה האיש 'רודף' אותי - אלא הוא שליח מן השמים העושה שליחותו, אם ימות זה יעמוד אחר במקומו, ומי יודע מי יהא הרודף החדש ומה יהיו מעשיו, נוחא לי שיישאר זה רודפי אחר שכבר מכירו אני ואת תחבולותיו...

כ. אמונה זו קיומם של בני ישראל היא, כדברי המהר"ל (עיי' אור חדש ד"ה ובשנים עשר חודש) כי כל דבר שיש לו 'ראשית' יש לו גם 'אחרית' וסוף, וכבר הגיע זמן ה'סוף' של בני ישראל בגמר חודש י"ב - חודש אדר, אמנם סופם שהם מתבטלים אל הקב"ה, וע"י שהם מבטלים את עצמיותם, (בידיעה שאין בהם ממש אלא הכל תלוי ומונהג על ידי הקב"ה) שוב אין להם 'ראשית' וממילא גם אין להם 'אחרית' וסוף, ורק 'עמלק' שכל כולו 'ראשית' וגאווה, כמו"ש (במדבר כד כ) 'ראשית גוים עמלק' ממילא מתקיים בו סיפא דקרא 'אחריתו עדי אובד'.

וכך מבאר המהר"ל (שם ד"ה הפיל פור) הא דאיתא בגמ' (יג:) 'תנא כיון שנפל פור בחודש אדר שמח שמחה גדולה אמר נפל לי פור בירח שמת בו משה ולא היה יודע שבשבעה באדר מת ובשבעה באדר נולד'. כי 'משה' מרמז על כלל ישראל, ו'מת משה' היינו שעתה הגיע הזמן שעתידים להכלות, ואכן נחתמה הגזירה, אלא שאותו רשע לא ידע שהיהודים בעת צרתם שבים להדבק ביותר בחי העולמים שהוא נצחי וקיים לעד, ואדרבה בז' אדר, בתחתית שפל המצב 'נולד משה' והתחדש כלל ישראל בבחי' לידה מחודשת. ובה מיישב דקדוק הלשון שהקדימו מיתה ללידה - 'ולא היה יודע שבשבעה באדר מת ובשבעה באדר נולד' והרי הלידה קודמת למיתה, אלא כי אכן, דייקא ע"י המיתה הגיעו להיות נולד מחדש שחזרו להתדבק בו ית'.

כא. וכך פירשו חז"ל (מגילה יב.) את הפסוק (א ח) 'לעשות כרצון איש ואיש - אמר רבא, לעשות כרצון מרדכי והמן, מרדכי דכתיב איש יהודי, המן איש צר ואויב', ואינו מובן מנא להו ד'איש' היינו מרדכי, ואילו 'איש' היינו המן, אולי נאמר איפכא, ואמרו לרמז, כי 'איש' היא אותיות 'יאוש', והיאוש שייך לרשעי אומות העולם ע"כ אמרו שהמן נרמז בתיבה זו. כי כל רצונו ושאיפתו של המן מזרע עמלק להפיל יהודי לעצבות ויאוש. ומאידך 'איש' ר"ת אין כ'אן

הענן פולטן, וכלומר, שלא לו נטפל עמלק לאמר, אין תקווה לאחריך, ודייקא על זה אמרה תורה 'זכור את אשר עשה לך עמלק... מחה תמחה את זכר עמלק, ימחו אלו האומרים כי אין תקווה אפילו לאחד מבני ישראל, וז"ל הרה"ק הישמש ישראל' זי"ע (פרשת זכור אות ג) ...היינו שאמר להם שעל שפגמו... אין להם תקנה ח"ו, וז"ש ויונב כך כל הנחשלים אחרך... וכמבואר בפרקי דר"א (פמ"ח) שכל מי שהי' מעון טבילה הי' הענן פולטו, ולאנשים נבאי רוח כאלה נקל הדבר להביאם לידי עצבות ולהשפילם עד לארץ עד שיאמרו לנפשם נואש חלילה... כי דימו בנפשם שכבר אין להם תקנה - שגם חלק האלוקי היא חיות האלקית אשר בנפשם כבר אין להם... ואז היו צריכים ישראל התחזקות - להשיב לעמלק, כי ניצוץ אחד הוא חלק אלקי יחיד ומיוחד חי וקיים השוכן בקרבם לעולם לא יכבה... ומבאר שם דזהו עבודת איש הישראלי במחיית עמלק - להשריש בקרבו כי לעולם לא ימוט, והקב"ה פושט ידו לקבל כל יחיד ויחיד מבני ישראל, יהיה מי שיהיה לקבלו בשתי ידיים, לקרבו אליו כלא היה.

ידוע שמרומז שם הוי"ה כסדרו במגילה בלשון הכתוב (אסתר ה ד) 'בוא המלך והמן היום אל המשתה

איתא במדרש (אסתר ו ז) אמר להם הקב"ה לישראל אתם נכיתם ואמרתם (איכה ה ג) 'יתומים היינו ואין אב', חייכם אף הגואל שאני עתיד להעמיד לכם במדי לא יהיה לו אב ואם, הדא הוא דכתיב (אסתר ז ז) 'כי אין לה אב ואם'. וביאר המהר"ל (אור חדש) וז"ל (בשנינו). ולבטל כוחו של עמלק צריך להתעלות אל המעלה העליונה מאוד, ולא יגיע אל המדרגה הזאת רק יתום ומי שנמצא בשפל המצב, כדכתיב (ישעי' נו טו) 'אני מרום וקדוש אשכון את דכא ושפל רוח'. והשי"ת מגביה שפלים, ומפני כך הגביה את אסתר שהיתה יתומה מבלי אב ואם למעלה ממדרגת המן, ולפיכך כאשר אמרו (בני"י) יתומים היינו ואין אב, אמר להם הקב"ה, אדרבה, אין הקב"ה עוזב השפלים המדוכאים, ולכך חייכם - הגואל אשר אעמיד לכם במדי יהיה יתום, מפני שהשי"ת מגביה אותו מעלה מעלה, להיות גובר על המן²².

הנה כל מהותו של עמלק - לייאש את בני ישראל, ובפרט לזי שכבר נכשל ונפל, וכדכתיב בתורה, שדייקא באלו בא עמלק להלחם, כדכתיב (דברים כה יח) 'אשר קרך בדרך ויונב כך כל הנחשלים אחרך, וברש"י, 'כל הנחשלים אחרך - חסרי כח מחמת המאם, שהיה

י'אוש, ומשום כך 'איש' זה מרדכי, שלא התייאש מן הרחמים אפילו כשנכתב ונחתם בטבעת המלך. ואכן זה החילוק וההבדל בין ישראל לעמים, כי 'זרש' אמרה (אסתר ו ג) 'אשר החילות לנפול, לא תוכל לו כי נפול תפול לפניו', וזוהי 'שפת הגויים כזרש וסייעתה'... להתייאש לאלתר, כאשר לא הכל מתנהג כרוחם, וזה גופא גורם למפלתם בשאול תחתית, אבל 'איש יהודי' מתחזק בכל מצב, ואף אם מחמת איזו סיבה או אונס נפל אין זה אלא תקלה לשעה בלבד, והוא מתחזק מעתה לעלות בדרך המלך, זה גופא יגרום לו לעלות מעלה מעלה.

ובפירוש איתא ב'באר מים חיים' (פר' נח ח א) וז"ל. שע"י השפלות שהקב"ה משפיל עמו ישראל הוא זוכר אותם להעלותם למעלה למעלה, וכמאמר חז"ל (שמו"ר א) כל זמן שישראל בירידה תחתונה הם עולין... וכמו שאמר דוד, כי שחה לעפר נפשנו דבקה לארץ בטננו - באותה שעה דייקא קומה עזרתה לנו (תהלים מד כו-כו). וכמאמר הכתוב 'שבע יפול צדיק וקם' - כלומר כל שבע הנפילות יחשבו לקימה. והוא כדמיון אדם הרוצה לזרוק דבר למעלה שמתחילה ישפיל עצמו למטה, ועי"ז תהא הזריקה ביותר כח, ותעלה יותר למעלה או יותר למרחוק. ובזה מפרש ה'באר מים חיים' את מאמר חז"ל המובא ברש"י (אסתר ו ג) על הפסוק 'אם מזרע היהודים מרדכי אשר החלות לנפול' - אמרה, אומה זו נמשלו לכוכבים ולעפר, כשהם יורדים יורדים עד לעפר וכשהם עולים עולים עד לרקיע ועד הכוכבים - כי דווקא מתוך נפילתן עד לעפר, משם יעלו עד לרקיע ולכוכבים.

כן פירש הרה"ק ה'תפארת שלמה' (רמזי פורים ד"ה אם מזרע) בפסוק 'אם מזרע היהודים מרדכי', ותיבת מזרע נראית כשפת יתר, דהיתה יכולה לומר בקוצר אמרים 'אם מהיהודים מרדכי', אלא באורו בדרך רמז, שבני ישראל דומים לזרעים בשדה, ואף כאשר הם נרקבים וכלים כזרע הזה אינם מתייאשים לעולם, ואדרבה, רקבון ושפלות זו גורמים להם לצמוח ולגדול כאילנות הללו שתחילת בריאתם מדבר שזרעו כלה. וזהו מחיית עמלק להתחזק מהמצב השפל ביותר.

כב. ולכן אמרו בגמ' (שבת פח.) אמר רבא הדור קבלוה בימי אחשוורוש דכתיב 'קיימו וקבלו היהודים' קיימו מה שקיבלו כבר, ודקדקו חז"ל בלשונם ולא אמרו בימי מרדכי (אף שהנס נעשה על ידו) אלא בימי אחשוורוש, להורות על חשיבות ההתחזקות בזמן הצרה והקושי.

הכי הוה מרגלא בפומיה דהרה"ק ה'בית ישראל' זי"ע, שעל כן כתובה פרשת הביכורים בסוף התורה - בפרשת כי תבוא, ללמדנו שאף מי שמרגיש שכבר עומד בסוף התורה, ועוד מעט קט יתנתק לגמרי מן התורה, עדיין דרך התשובה פתוחה בפניו. ויקבל על עצמו להתחדש, וזוהי מצות ביכורים להתחיל מחדש בפירות המבכרים, ולהסיח דעת מכל מה שאירע עמו בעבר.

ולא עוד, אלא אף אם הקב"ה בכבודו ובעצמו אומר לאדם שלא יוכל לשוב עוד, עדיין יש לו תקווה לשוב. וכדאיתא בשו"ת מהרימ"ט (או"ח סי' ח), שאף שיצאה בת קול ואמרה שובו בנים שובבים חוץ מאחר' (חגיגה טו.) מכל מקום אם היה 'אחר' בא לשוב היו מקבלים אותו (מהרש"א ח"א ד"ה יצתה, וכן ביאר השל"ה הק'; והובא באגרא דפרקא אות א') ד'אין לך דבר העומד בפני התשובה'. וכן נרמז בגמרא (פסחים פו:.) 'כל מה שיאמר לך בעל הבית עשה חוץ מצא', רומז על הקב"ה שהוא 'בעל הבית' על העולם כולו, ועלינו לשמוע בקולו, חוץ מבשעה שדוחה את האדם מלשוב בתשובה ואומר צא ממחיצתי, כי זה חשקו של בעה"ב, אלא שמטעה אותך [ל' ראשית חכמה' שער הקדושה אות כ"א].

אדרבה ואדרבה, זה כל רצונו של מקום שהאיש היהודי יזעק אליו ויאמר, אבי אבי, אף שאמרת שאין אני יכול לשוב אליך, אעפ"כ שוב אשוב בעל כרחי כביכול, איני מרפה עצמי ממך... ובזה יש שביארו את דברי הגמ' (ברכות לב.) על הפסוק (לכ י) 'ועתה הניחה לי'

אשר עשיתי', והטעם שנרמזו דייקא בפסוק זה שם הוי"ה כסידרו המורה על רחמים פשוטים ונגלים. כי כשאמרה אסתר 'יבוא המלך והמן היום' נבהלו בני ישראל מה ראתה אסתר לעשות כן, והרי המן הוא צורר היהודים אשר גזר להשמיד להרוג ולאבד ומדוע היא מקרבת אותו. אולם סוף דבר נתברר שאדרבה ישועתם של ישראל התגלגלה דרך אותו המשתה. וללמדנו שאם נראה לאדם כי יש לו מפריעים ומשטינים אזי עליו להאמין כי בזה נגזר שם הוי"ה - שם הרחמים כסדרו, שהקב"ה עושה עלילות לבני אדם שמצמיח לו את הישועה על ידי המפריעים עצמן כאחשוורוש והמן.

להעלות נר תמיד - דרכי התשובה פתוחים אף לרחוקים ביותר

בפרשתן (כו כ) ויקחו אליך שמן זית זך בתית למאור, להעלות נר תמיד, ואיתא במדרש (רבה לו סא) כי טבע השמן שלעולם אינו מתערב במשקה אלא הוא צף למעלה, כך בני ישראל אינם מתערבים באומות העולם. יש שרמזו בזה דרך לתשובה - לכל בר ישראל כאשר הוא, אף אם נתרחק עד מאד ומרגיש שירד מטה מטה, הרי מיד כששם על לב אפשר לו לצוף למעלה, כי נשמת ישראל אינה מתערבת בטומאה, ותמיד יש לאל ידו לשוב בתשובה מעליא. ואף אם הוא בתית שהוא מוכה ומדוכה בעוונות ובנפילות, מכל מקום יתחזק שברגע אחד קט בידו לשוב ויחזור להיות למאור להאיר לארץ ולדרים עליה.

כג. עוד היה הרה"ק ה'בית ישראל' זי"ע אומר ברוח דברים אלו, שמלחמת עמלק צריכה להיות בתדירות בלא הפסקה, ואף אם נכשל ונפל במלחמה יתחזק מיד ויחזור לעמוד על משמרתו כבתחילה, וזה מרומז בשם 'עמלק' שהוא נוטריקון 'אמאל לייגט ער מיר אראפ, און אמאל איך עהם אראפ' (לפעמים היציר מנצח ומפיל את האדם, ולפעמים האדם מנצחו), אך העיקר הוא שלא יפול ברוחו מנפילותיו, וימשיך בכח וגבורה למלחמה הבאה.

והעיקר שיהיה מלא 'חיות' דקדושה בשמחה גדולה על כל מצווה שהוא זוכה לקיים. מסופר על אחד שאתא ובא אצל הרה"ק רבי אברהם מטשעכנוב זי"ע ואמר לו, הנה אני בן גילו של מע"כ ועמו למדתי בשנות הנעורים, אף אני כמוהו עובד את ה' בכל יכולתי ואף אני יודע בלימוד כמוהו, א"כ מדוע מע"כ נתעלה להיות רבי ומנהיג עדת הקודש, ואילו אני איני אלא אדם מן השורה. החזיר לו הרה"ק בשאלה, מה היא השמחה הגדולה שאתה זוכר מימי חייך שמחה שאין למעלה הימנה. סיפר לו היהודי שלפני עידן ועידנים זכה בגורל בסכום עצום של עשרת אלפים רובל ואז רבתה שמחתו שאינו זוכר כמוהו עוד בחייו. שקע הרה"ק בשרעפיו ואמר וכפל 'אה... לא היה לך עוד שמחה כזאת מימך... לא היה לך עוד שמחה כזאת מימך... דע לך, כי בכל יום ויום בשעה שפושט אני את זרועי בכדי להניח את התפילין הקדושים, לבי מתרונן משמחה כל כך, אלף פעמים ככה מאותה השמחה שהרגשת כששמך עלה בפיס... מששמע אותו יהודי כך נענה ואמר 'אכן, אתה הוא רבי, אתה רבי...'.
אגב אורחא, ידוע שהרה"ק רבי שלומיקה מזוועהיל היה אומר שהכיר יהודי בעיירה זוועהיל ששמחתו והנאתו

לפתות את האדם שרק מתנה מרובה חשובה. ועל זה אמר יבוא מלוא 'קומיץ' חיטים דידכו וידחה 'עשרת אלפי כיכר כסף' דידיי.

נפלאים דברי ה'מנות הלוי' (לרבי שלמה אלקבץ בעל הלכה דודי) על הפסוק במגילת אסתר (ד יז) ויעבור מרדכי, וז"ל. בגמרא (מגילה טו:) אמר רב שהעביר יום ראשון של פסח בתענית, ושמואל אמר דעבר ערקומא דמיא, פירש רש"י... 'דעבר עורקמא דמיא - לאסוף היהודים שבעבר השני (של המים)' ואני אומר דבר גדול השמיענו שמואל שאפילו דבר קטן לשם מצוה כתוב בספר... כי לא היה אותו הנהר גדול (שעבר אותו לאסוף היהודים) רק ערקומא דמיא - והוא שלולית של מים מכונסין כמו שפירש"י בגמרא (מגילה כח:). ואעפ"כ נכתב בספר (במגילה) 'ויעבור מרדכי' באילו היה דבר גדול - לחורות כי הכל בא לידי חשבון, עכ"ל. ודבר שפתיים אך למותר.

ובך איתא מהרה"ק ה'שם משמואל' זי"ע (פורים תר"פ) דאמרו חז"ל (גיטין נו:) 'מבני בניו של המן למדו תורה בבני ברק', והיא פליאה עצומה, איך זכה אותו רשע צורר היהודים לשכר גדול כזה שיצאו מצאצאיו תנאים ואמוראים העוסקים בתורת ה' בקדושה ובטהרה, ומבאר עפ"י דברי המדרש (אסתר י ה) 'בשעה שהעביר המן את מרדכי רכוב על סוס המלך ברחוב העיר, אותו רשע מה

וכו' אמר רב אבהו אלמלא מקרא כתוב אי אפשר לאמרו, מלמד שתפסו משה להקב"ה כאדם שתופס את חברו בבגדו, ואמר לפניו ריבונו של עולם אין אני מניחך עד שתמחול להם'. והיינו, כי משה רבינו שמע מאת הקב"ה שאינו רוצה למחול לבניו על הטא העגל, וברצונו לכלותם ח"ו, ולעשות את משה לגוי גדול. מששמע משה רבינו כן העיז פניו כלפי שמיא ותפסו כביכול כאדם שתופס את חברו בבגדו ואמר לפניו ריבונו של עולם אין אני מניחך עד שתמחול להם, ותקבלם לשוב לחסות תחת כנפי השכינה... באותה שעה אמר לו הקב"ה, סלחתי כדברך, כי אכן זה היה כל רצוני שתתלה עצמך לפני בתחנוני התשובה ועתה מוחל אני לבני על זה החטא.

אתא מלי קומצא - בעבודת ה' ישנה חשיבות לכל דבר קטן

איתא בגמ' (מגילה טו.) שכשבא המן להרכיב את מרדכי על הסוס, ראהו יושב ומלמד לתלמידיו הלכות קמיצה, אמר להם 'אתא מלי קומצי קמחא דידכו ודחי עשרה אלפי ככרי כספא דידי' (בא 'קומיץ' קטן שלכם ודחה 'עשרת אלפי ככר כסף שלי'). וביארו דקליפת המן היא - להסית את האדם שאין ערך כי אם לפעולות גדולות דוגמת עשרת אלפים כיכר כסף, לעומתו לימד מרדכי שאף פעולה קטנה כ'קומיץ' מנחה' נחשבת כקרוב לפני הקב"ה, כי כל התאמצות חביבה ויקרה עד מאד אצל השי"ת, ובוזה גופא נוכח המן לראות כי אבדה תקוותו

בעת הנחת התפילין הייתה יותר מהנאתם של הרשעים בעת מילוי תאוותם השפילות (ידוע שכשהיה הרה"ק אומר שהכיר יהודי בוועיהיל... הייתה כוונתו על עצמו).

כד. כתב הגאון רבי יהונתן אייבשיץ זצ"ל ב'יערות דבש' (ח"ב דרוש טו) שכאשר סירב אחשוורוש ליטול את עשרת אלפים ככר כסף מידי המן ואמר לו (ג יא) 'הכסף נתון לך, והעם לעשות בו כטוב בעיניך', חילק המן כסף זה לעניים ואביונים. ומוסיף, שבשכר זה זכה לשכר גדול שבני בניו של המן למדו תורה בבני ברק (גיטין נז:), ומכל מקום לא הגינה עליו זכות המצוה מפני שהיה עבדו של מרדכי (כמבואר במגילה טו.), וקיימא לן (פסחים פח:) 'מה שקנה עבד קנה רבו', וא"כ לא יהיב מדיליה מידי, אך כיון דסוף סוף נהנו העניים זכה לשכר טוב באחרית הימים. כה. בביהמ"ד של הרה"ק ה'שפת אמת' זי"ע אירעה שריפה, ושלח הרה"ק לברר ממה אירעה השריפה, והייתה התשובה שסגרי' שהושלכה על הארץ גרמה כל זאת. נענה הרבי ואמר אם סגרי' אחת קטנה גרמה להיזק כל כך גדול. מידה טובה מרובה כמה תועיל פעולה אחת קטנה בטובה...

כאשר הלך משה רבינו אל בית פרעה השליך את המטה על הארץ 'ויהי לנחש... ויאמר ה' אל משה שלח ידך ואחוז בזנבו, וישלח ידו ויחזק בו ויהי למטה בכפו' (שמות ד ג-ד), והנה ידוע שהתורה נאמרה לדורות, ויש לבאר מה בא 'אות' זו ללמדנו, ואמרו צדיקים זי"ע, כי הנחש מורה על הטומאה והסטי"א, והראה הקב"ה למשה, שאף אם תהיה נפש מישראל בשפל המצב רח"ל, אם רק יתחזק אף בדבר קטן אחד (דומיא דזב שהוא בקצה הגוף) יתהפך מנחש ל'מטה אלוקים', כי אין לך אדם מישראל שאין לו תקנה.

כו. בגמרא (תענית כט.) אמר רב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת משמיה דרב 'כשם שמשנכנס אב ממעטין

ענין וענין, כי גם זה חשוב עד מאד בעיני השי"ת, ושכרו הרבה מאד, 'שאינן הפה יכול לדבר והלב לחשוב עד כמה מגיעים הדברים'.

נפשי בשאלתי - ממעשה דפורים תראה שהתפילה מתקבלת תמיד

עיקר גדול יש בקריאת המגילה - ללמד לבני ישראל שהם קרובים אל ה' והוא שומע תפילתם באהבה, וכמו שכתב הרמב"ם בהקדמה לספרו יד החזקה (בסוף מנין המצוות) 'יצונו לקרות המגילה בעונתה, כדי להזכיר שבחיו של הקב"ה ותשועות שעשה לנו והיה קרוב לשועתנו, כדי לברכו ולהללו, וכדי להודיע לדורות הבאים, שאמת מה שהבטיחנו בתורה (דברים ד ז) ומי גוי גדול אשר לו אלוקים קרובים אליו'.

ובך איתא במדרש (אסת"ר ז יג) וז"ל. באותה שעה (שנגזרה הגזירה בימי המן הרשע להשמיד להרוג ולאבד את כל היהודים), רץ אליהו זכור לטוב בבהלה אצל אבות העולם, ואצל משה בן עמרם, ואמר להם, עד מתי אבות העולם

היה אומר 'ואני אמרתי בשלוי כל אמוט לעולם, ה' ברצונך העמדת להררי עוז הסתרת פניך הייתי נבהל' (תהלים ל ז-ח), היינו שבאותה שעה נפלה בלבו מחשבה טובה שיש מנהיג לבירה והודה שהכל מהשי"ת, ובוה נתעוררו בו חלקי הטוב שהיו טמונים בקרבו, ונתפרד הרע מעצמותיו, ועל כן עברה הזוהמא מצאצאיו אחר גלגול אחד ויצאו ממנו מרביצי תורה וצדיקים.

ומזה לימוד לכל אדם, אף כשהוא במצב רע נורא מאד רח"ל, אל יקטן בעיניו שום הגה ודיבור ואפילו מחשבה טובה, אף שאין בכוחו להישאר על דרך טוב, מכל מקום יתחזק עוד היום, ויהיה לו לתועלת עצומה מאד, שאינן הפה יכול לדבר והלב לחשוב עד כמה מגיעים הדברים, עכ"ל. והיינו שאין לך אדם מישראל שגרוע יותר מהמן, וראה כמה הועילה לו מחשבה טובה אחת, לכן נאמר לכל יהודי באשר הוא שלא יתייאש אף בעת חושך והסתר, וכגון בשעה שאין לו חשק להגות בתורה יתחזק וילמד פרק אחד או הלכה אחת, וכך בכל

בשמחה, כך משנכנס אדר מרבין בשמחה, והנה 'בעל המימרא' הוא בעצמו מבני בניו של המן שלמדו תורה בבני ברק, שהרי בסנהדרין (צו: לגירסת העיון יעקב' שם) למדנו 'מבני בניו של המן למדו תורה בבני ברק - ומנו רב שמואל בר שילת', ומכאן שהיו מהם תנאים שדבריהם נשנו בברייתות ואף בדיני חג זה גופא.

כז. והעיקר שלא יתייאש לעולם, וכה מבארים בשם הרה"ק ה'שפת אמת' זי"ע מדוע כתיב 'ומרדכי לא יכרע ולא ישתחוה', ולכאורה היה לו לומר 'לא כרע ולא השתחוה' בלשון עבר ולא בלשון עתיד. אלא ללמדנו, שאף אם נפל, כרע והשתחוה, יתחזק מיד להתייצב על מעמדו להכריז שמעתי לא יכרע ולא ישתחוה. עד"ז יש לומר עוד, שלכאורה צ"ב, אם 'לא יכרע' כל שכן ש'לא ישתחוה' [שהרי כריעה היא על הברכיים והשתחוואה היא בפשוט ידים ורגליים כדאיתא בגמ' (ברכות לד:)] ומדוע הוצרך עוד להוסיף שלא השתחוה, אלא שאפילו כבר נפל והחל ב'כריעה' לא ימשיך בייאושו כי רב, ליפול וגם להשתחוות, אלא מיד יתחזק דמאי דהוה הוה ושוב לא השתחוה.

וכן מבארים אומרים 'פרוז בן יומו מיקרי פרוז', שלא מצינו דין זה בשאר חגי ומועדי השנה, כי קליפת עמלק לייאש את האדם במחשבות - מה עשה אמש ומה יעשה לעתיד, אך היהודי מעמיד לנגד עיניו רק את היום הזה 'בן יומו' ותו לא, ואינו מתבונן מאין בא ומהיכן מקומו כשגורם הדבר לייאוש, לכן דינו כאותו מקום שנמצא בו. וזאת היא תורת העבודה, לעמוד איתן על משמרתו כגיבור ואיש מלחמה, ולומר למשחית 'לא' - אף אם נפלתי מטה מטה מעתה הנני מתחזק ועולה מעלה מעלה, וזו מצות 'עד דלא ידע' - לדעת לענות ליצרו וגונדא דיליה לא, אינני מתייאש לרגע אחד.

בילדותו לימדו את הרה"ק רבי יחיאל מאיר מגאסטינין זי"ע את כללי משחק ה'שח-מט', בין הכללים אמרו לו, שכל פסיעה שהולכים אין אפשרות לחזור בו, כשמעו כן נענה מיד, משחק זה אסור ליהודי ללמוד, שכן כלל ראשון לבני ישראל, שכל פסיעה שנעשתה יהיה להיכן שתהיה, יש בידו לחזור בו מדרכו...

כח. לפי דברי הרמב"ם ביאר הגרי"ז מבריסק זצ"ל (פניני הגרי"ז עמו' פג) מה שאומרים בפיוט 'שושנת יעקב' אחר קריאת המגילה 'להודיע שכל קוויך לא יבושו ולא יכלמו לנצח כל החוסים בך' [ובפשטות אינו מובן ענינו להכא, אמנם להאמור יובן], שזו תכלית מצות קריאתה, לדעת שהקב"ה עונה לעמו ישראל בעת שוועם אליו, וכל הקווים והחוסים בהשי"ת לא יבושו ולא יכלמו, וכפירוש רש"י בתהלים (לד כג) 'ולא יאשמו כל החוסים בך' - לא יתחרטו לאמר אשמנו שחסינו בך, פירוש שאף אחד לא יתחרט על מה שבטח והשליך את יהבו על הקב"ה.

אנב אורחא למדנו, שרק על ידי תפלה בעולם הזה בפלו הגזרות, דהא כל השבעה רועים לא הצליחו להמתיקה כי אם בכוחו של מרדכי שהתפלל עליהם בעולם הזה, וכן לא הועילו מה שהתורה חגרה שק [כאמור בתחילת המדרש שם] והאבות הרבו והפצירו בתפלה בעולם העליון, כי רק על ידי תפילת כלל ישראל בעולם הזה אפשר לפעול ישועות ולבטל גזירות רעות?

ולא יסמוך עצמו על שום מקור עזרה וישועה בלתי על ה' לבדו, כדברי המהרש"א על דברי הגמרא (מגילה טו:) שכאשר הגיעה אסתר לחצר בית המלך הפנימית נסתלקה ממנה שכינה, 'אמרה 'א-לי א-לי למה עזבתני' (תהלים כב ב), שמא אתה דן על שוגג כמזיד ועל אונם כרצון או שמא על שקראתיו 'כלב', שנאמר (שם פסוק כא) 'הצילה מחרב נפשי מיד כלב יחידתי', חזרה וקראתו 'אריה', שנאמר (שם כב) 'הושיעני מפי אריה', והדברים סתומים ואומרים דרשני, מה לי איך כינתה את אחשוורוש בתפילתה, וכי משום שקראה את אחשוורוש כלב נסתלקה ממנה שכינה, מה ענין זה לזה [ובפשטות הכוונה, מפני שהיתה צריכה לחלוק כבוד למלכות], ומבאר המהרש"א (מגילה טו: ד"ה ואמרה) עומקה של אגדה זו, דאינו דומה הבורח מן הכלב לבורח מן האריה, כי בראות האדם כלב לפניו יבדוק תחילה במהותו של כלב - מה גודלו ומה חזקו ולפי"ז יחליט על דרכי פעולה והצלה, אבל

רדומים בשינה, ואי אתם משגיחים על הצרה שבניכם שרויין בה, כי מלאכי השרת וחמה ולבנה וכוכבים ומזלות ושמים וארץ וכל צבא המרום בוכים במרר, ואתם עומדים מנגד ואינכם משגיחים, אמרו לו, מפני מה, אמר להם מפני שנהנו ישראל מסעודתו של אחשוורוש, ובעבור זאת נגזרה עליהם גזירה לכלותם מן העולם ולאבד את זכרם, אמרו לו אברהם יצחק ויעקב, אם הם עברו על דת הקב"ה ונחתמה גזירתם, מה אנו יכולים לעשות, חזר אליהו ואמר לו למושה, אי רועה נאמן, כמה פעמים עמדת על הפרץ לישראל ובטלת גזירתם לבלתי השחית וכו', אמר לו משה, כלום יש אדם כשר באותו הדור, אמר לו יש ושמו מרדכי, אמר לו לך והודיעו, כדי שיעמוד הוא משם בתפלה ואני מכאן ונבקש רחמים עליהם לפני הקב"ה, אמר לו רועה נאמן, כבר נכתבה אגרת כלייה על ישראל, אמר לו משה אם בטיט היא חתומה תפלתנו נשמעת, ואם בדם נחתמה מה שהיה הוא שיהיה^ה, אמר לו בטיט היא חתומה, אמר לו משה רבינו לך והודיע למרדכי, מיד הלך והודיע למרדכי, הדא הוא דכתיב (ד א) 'ומרדכי ידע את כל אשר נעשה, ויקרע מרדכי את בגדיו'. והאריך ה'קדושת לוי' (פורים, קדושה שלישית) ללמוד מכאן בגודל כח תפילתם של ישראל שאף גזירה שנכתבה ונחתמה בטבעת המלך אפשר לקורעה ולבטלה ע"י צעקה וזעקה אמיתית מעומק הלב.

כט. בדרך רמז אמרו (עיי' ספר 'הגר"א מוילנא' מועדים) בפסוק (ד ז) 'ואת פרשת הכסף אשר אמר המן לשקול על גנזי המלך ביהודים לאבדם', דתיבת 'לאבדם' נוטריקון 'לא בדם', היינו ששלח מרדכי לומר לאסתר, דאכתי לא נחתמה הגזירה בחותם של דם, ועל כן עדיין אפשר לבטל את הגזירה על ידי תפילה ותחנונים. ב'יערות דבש' (ח"א א) ביאר מה ההבדל בין חותם של טיט לחותם של דם, כי הטיט בא מעפר המורה על תאוות הגוף לתיאבון, שהרי האדם נוצר מן האדמה, ככתוב (בראשית ב ז) 'וייצר ה' אלקים את האדם עפר מן האדמה', ולכן נמשך מצד טבעו אחר החומריות והגשמיות, ואילו הדם מורה על חולי הנפש שהושרש בחטא רח"ל, וכמו שנאמר (דברים יב כג) 'כי הדם הוא הנפש', וזו הייתה שאלת משה רבינו, שאם לא חטאו ישראל בדמם כי אם מחמת תאוה בעלמא, אפשר בקל לבטל את הגזירה, אבל אם ח"ו מושרשים הם בחטא אז 'מה שהיה הוא שיהיה', ואכן נתברר שהיה רק בחותם של טיט, כי בני ישראל חפצים לעשות רצון ה', ומי מעכב שאור שבעיסה ושיעבוד מלכויות. ל. איתא מהרה"ק משינאווא זי"ע (דבר"י פורים ד"ה ואתם כתבו) וז"ל. ואתם כתבו על היהודים כטוב בעיניכם בשם המלך וחתמו בטבעת המלך כי כתב אשר נכתב בשם המלך ונחתום בטבעת המלך אין להשיב (אסתר ח ח), דהנה לסמוך על הנס אסור כמאמרם (פסחים ג:) לאו בכל יומא מתרחיש ניסא, וגם לומר שהעולם מתנהג אך בדרך הטבע יכולין לבא מזה לאפיקורסות ח"ו אלא צריך לידע שהעולם מתנהג בדרך הטבע והנס יכול לבא ע"י תפילות. וז"ש 'כתבו על היהודים כטוב בעיניכם בשם המלך' - זו תפלה כמ"ש (בראשית כא לג) 'ויקרא שם בשם ה' א-ל-עולם', וחתמו בטבעת המלך - היינו שילכו בדרך הטבע, (אבל) 'כתב אשר נכתב בשם המלך' - היינו ע"י תפלה, ונחתום בטבעת המלך - עם הטבע ג"כ 'אין להשיב', על זה (התפילה) אין יכול להיות קטרוג ח"ו ויכול להוושע.

לנפול לפניו לא תוכל לו כי נפול תפול לפניו, ולכאורה מן התימה שכך תאמר זרש לבעלה המן דברי ייאוש המשברים רוחו במקום לעודד אותו, לחזקו ולייעץ לו עצה טובה. אלא מבאר המלבי"ם, כי זרש אמרה להמן הנה עניך הרואות כי החלות לנפול לפניו, והיינו משום שמרדכי עסוק בשקו ובתעניתו ומתפלל וזעק לאלוקיו שיושיעו, אם כן אין לך עצה אלא לגרום לו להפסיק להתפלל, רק באופן הזה תוכל בו אם תפול ותכניע עצמך לפניו עד שתתנאה דעתו ויפסיק מתפילתו ותשובתו או תגבר ירך לעשות חיל, אבל כל עוד שתלחם בו כן ירים ידו בתפילה, והיינו שעל ידי שהמן יכנע ויפול בפניו שוב לא תהא תפילתו של מרדכי שלימה, שהרי יראה שמתחיל לזרוח שוב השמש וכבר אינו שרוי בחשיכה גדולה כ"כ, ותפילה כזו לא תועיל כ"כ וממילא יוכל המן לגבור עליו.

ועיקר העיקרים, שידע כל איש ישראל שאף תפילתו בכלל כל זה, ומפורשים הדברים בתנא דבי אליהו (זוטא, פ"ו) אמר לו הקב"ה למשה, כשאני רואה בני אדם אע"פ שאין בהם תהלה ושבח של תורה ומעשים טובים, לא במעשה ידיהן ולא במעשה אבותיהן, אלא רק בשביל שהן עומדין ומודיין ומברכין ומשבחין ומרביין תחנונים לפני, אני נזקק להם וכופל להם מזונותיהם, עכ"ל. הרי שאף למו שנמצא בשפל המצב ובתחתית המדרגות עונים מן השמים בתפילתו, כי כדאי היא התפלה גרידא שבשכרה יזכה שיתמלאו משאלותיו לטובה.

בדברים הללו פירש הרה"ק ה'דברי שמואל' ז"ע בדרך רמז בהאמור בפרשתן (כו ב) ואתה תצוה את בני ישראל, כי הנה תיבת 'תצוה' נוטריקון צ'עקת ה'דל ת'קשיב ו'תושיע. ואמרו חז"ל (כתובות עז: אבות דר"נ פ"ט מ"ב) כ"ד מיני מוכי שחין הן, ונפשו של משה נמוכה מכולן, כלומר, אף לגודל מדרגתו של משה הרגיש עצמו נמוך מכל אלו מוכי השחין, כי 'האיש משה עניו מאד מכל אדם אשר על פני האדמה'. מכל מקום, לא נמנע משה

בפגיעתו באריה מיד יזעק ל'הצלה' מבלי כל נפק"מ מה גודלו וחזקו... כיו"ב, המתפלל על ההצלה מהכלב אינו מתפלל כל כך מקירות הלב - מתוך מחשבה שיש בידו להנצל לבדו, ואילו בתפילתו על ההצלה מן האריה יזעק בחזקה אל ה', וירעיש עולמות שיזכה להינצל מלהיות טרף לשיניו רח"ל, וזה עומק כוונת דברי חז"ל, שבתחילה קראה אסתר את אחשוורוש 'כלב', היינו שהיה נדמה בעיניה שהצרה היא בבחינת 'כלב', ויש כמה עצות ותחבולות להינצל ממנה, וזה גרם לה שהרגישה בעת התפילה שבידה להינצל מן הצרה בכוחות עצמה, ולכן נסתלקה ממנה שכינה, ומשום הכי 'חזרה וקראתו אריה' - שהשכילה לדעת שאין לה על מי להישען אלא על אבינו שבשמים, והשליכה כל היבה על ה', ועל כן נענתה מיד, וזכתה באותה סעודה לבטל את הגזירה, ונהפוך הוא אשר ישלטו היהודים המה בשונאיהם, להודיעך שמבלעדיו אין אלוים ואין בלתו מלהושיע"א.

וגם כאשר 'רואה' שננעלו בפניו כל השערים, ולא מיבעיא ש'שערי ההצלה' סגורים וחתומים אלא אפילו שערי התפילה, שעומד ומתחנן פעמים רבות ולא נענה, אל יפול רוחו בקרבו אלא יחזור ויתפלל, ובודאי ישמע א-ל ויענהו. וכך יש ללמוד ממה שדרשו חז"ל (מגילה יב:) את הפסוק (אסתר ב ה) 'איש יהודי היה בשושן הבירה ושמו מרדכי בן יאיר בן שמעי בן קיש' - שהקיש על שערי רחמים ונפתחו לו, ולכאורה עיקר מעלתו של מרדכי ש'נפתחו' לו שערי רחמים, ואם כן היה צריך לומר 'בן יפתח', ומדוע נקטו 'בן קיש', אלא ללמדנו על גדולתו של מרדכי שלא התייאש לנוכח הגזירה, ואף שידע כל אשר נעשה מכל מקום עמד והקיש שערי רחמים, מתוך האמונה בכוחה של תפילה, והיא שעמדה לבטל את הגזירה, והיא היא גדולתו.

והתפילה מתקבלת ביותר כשהיא בוקעת ועולה ממעמקי הלב, וכמו שמבאר המלבי"ם (ו יג) מה שאמרה זרש 'אם מזרע היהודים מרדכי אשר החלות

לא. פעם אמר הרה"ק משינאווא ז"ע לתלמידיו, הנה מדרך העולם, כשזקוק אדם לסכום כסף קטן אינו טרוד כלל, ובשלוות נפשו הוא סמוך ובטוח שהמעות יבואו לידי, ואילו בשעה שנצרך לסכום גדול הריהו כולו עסוק ב'כסף מנלן', ודואג מניין ישיג את הממון הרב. אך האמת דאיכא מסתברא, כי הזקוק לממון רב ויודע היטב שאי אפשר לו להשיגם בכוחות עצמו, ובעל כרחו משים הוא את שברו על ה' אלוקיו, איש הלזה בוודאי ישיג המעות בבטחונו הגדול בה'. אך לעומתו, הנצרך לסכום קטן, ונראה בעיניו שאפשר לו להשיגם בכוחות עצמו, ואינו נשען לגמרי על בורא כל העולמים, זה האיש עליו לדאוג ביותר, כי מתרחק הוא מהבטחון בה' אם כן 'מאין יבוא עזרו'.

מבני ישראל, ידע שאף מתוך שפלות מצבו, אביו שבשמים חפץ לשמוע בקול תפילתו, ולא יאמר, דל אנכי מן המצוות, כי ואתה תצווה - צעקת הדל תקשיב ותושיע²³.

בענין התפילה כתב ה'מסילת ישרים' (פ"ט) 'צריך האדם לחשוב בעודו מתפלל... כי לפני מלך מלכי המלכים הוא מתפלל... והוא מה שהזהיר התנא (ברכות

רבינו מלהתפלל אל ה' מחמת הרגשת שפלותו. אלא כל אימת שהוצרכו לתפילתו היה מתחזק לעמוד בתפילה אל בוראו, עד שביקש אחר חטא העגל (לג לב) 'ואם אין מחני נא מספרך אשר כתבת'. ולא רק בתפילה שהיא לצרכי רבים, אלא אף לצורך היחיד, אצל מרים אחותו, נעמד משה רבינו והתפלל 'קל נא רפא נא לה'.

וזוהו אומרו, ואתה תצוה את בני ישראל, כל איש

לב. בימים עברו כשהמציאו את הרכבת הנוסעת על מסילות הברזל מבלי סוסים המובילים אותה, אמרו גדולי ישראל שמן השמים שלחו ללמדנו לימוד בעבודת השם, שנדע להחשיב כל רגע ורגע, כי המאחר לשעה היעודה ברכבת, אף ב'רגע אחד' איחר את הכל, וממנה נלמד חשיבות של כל רגע ורגע.

משהמציאו את כלי הטעלעגראם (שליחת מברקים), והחלו לשלוח הודעות חשובות ממקום למקום במחיר רב, ועל כל אות ואות שנכתב בו היו משלמים סכום הגון - אמרו, שנמצינו למדים בחשיבות כל אות ואות בדיבור פיו. לאחמ"כ המציאו את כלי הטלפון שעמו החלו לדבר למרחק מרחקים, אף מעבר לים, אמר הגה"ק ה'חפץ חיים' זי"ע, שבזה למדנו, שאפשר לאדם לדבר כאן וישמעוהו למרחוק, אף אתה אל תתמה על כוחה של תפילה שמדבר בעולם הזה ודבריו נשמעים בכל העולמות..

והנה בדורנו אנו הגדילו עשות והמציאו את הפלאפון (סעל²⁴), ומעתה כבר אין כל צורך ב'חוט המקשר', ללמדנו שאף מי שמרגיש עצמו כ'מנותק' ו'קרוע' ח"ו מה' ומתורתו - עדיין כוח התפילה בידו, שהרי הכל מדברים איש עם רעהו בלא כל חוט המחברם... ואף חיזוק יש בזה לאדם העומד בבית הכנסת ובית המדרש, והוא מרגיש שאיננו 'מחובר' כלל למקום זה, כי מוחו וליבו משוטטים בכל רחבי תבל בפעם אחת. מכל מקום ירים כשופר קולו, יבקש רחמים, וה' יהא בעזרו.

ואדרבה, אם רואה אדם שיש מסביבו מניעות ומפריעים לעבודתו יתב"ש ידע שאין זה מראה על 'ריחוקו' מהשי"ת, אלא דייקא על קירבה עצומה לבורא עולם. כמשלו הידוע שהמשיל מרן הבעש"ט הק' זי"ע לאב ששלח את בנו לדרך רחוקה לארמון המלך לחזות בנועם זיו פניו. יצא הבן לדרך והלך ימים ארוכים ועדיין לא ראה כל פתחון של אור, כי לא מצא שום סימנים מארמון המלוכה, והתחיל לחשוב לתת ראש ולשוב לביתו, אך אז התחזק שאם כבר הלך כל כך הרבה, וודאי שהוא כבר קרוב מאד אל מחוז חפצו, והמשיך ללכת עוד ועוד, לפתע ראה המולה גדולה ואלפי חיילים עומדים שם וחרבותיהם שלופים בידם, מיד נפל עליו אימתה ופחד, ובבהלה גדולה חזר במרוצה אל בית אביו כשכולו רועד, ובקול בוכים סיפר לפניו על כל התלאות שעברו עליו, וכל יגיעותיו היו לריק כי לא היה שם שום אות מן המלך, נענה האב ואמר לו בצער 'אם כבר עברת את כל הקשיים, הרי כבר הגעת למקום אשר שם יושב המלך ממש, מדוע חזרת', ומה שראית שומרים רבים, אין זה אלא סימן ששם נמצא המלך... כי הם שומרים עליו. והנמשל מובן, דדייקא כשהוא נתקל בנסיונות, והוא מתקשה להמשיך בעבודתו, יתחזק ויתגבר על עצמו כי שם נמצא המלך.

אחרים המשילו ענין זה, לגוי ערל שהשתוקק להשתתף בליל הסדר בבתי בני ישראל, בשמעו שהם יושבים מסובים כבני מלכים ואוכלים ברבורים ושליו ודגים ושותים יין אשר נשפך כמים, מה עשה, התחפש ולבש בגדי יהודים ובליל פסח נכנס לבית המדרש וקיווה שבסיום התפילה יזמין אותו אחד הבעה"ב לביתו, וכך הוה, אחד המתפללים הזמינו לביתו, בהתרגשות גדולה הלך אחרי מיטיבו ונכנס עמו לביתו, ויהי בכניסתו אורו עיניו מאור הנרות שהאירו בכל הבית, והתענג מריח המאכלים הערבים שעלו בנחיריו, כשהוא בטוח שבעוד זמן קצר יגישו לפניו סעודת שלמה בשעתו, אך הבעה"ב לא התחיל כלל את הסעודה רק ניגש ברחימו ודחילו לעשות קידוש על הכוס, ושתה את הכוס הראשון של הארבע כוסות, באותה שעה היה האורח בטוח שבודאי זה היין שלפני המזון ותיכף יתחילו את הסעודה, אך מה רבה היתה אכזבתו כאשר נטלו ידים ונתנו לכל אחד כרפס פחות מכזית טבול במים מלוחים, ואז במשך שעה האריכו באמירת הגדה מהא לחמא עניא עד גאל ישראל, כאשר בכל אותו זמן חשב הגוי שנפשו יצאה בדברם (בפרט שלא הבין מאומה מדבריהם), אך בכל זאת התאפק והמתין עד שיסיימו את אמירת ההגדה, בסוף הכריז בעה"ב שהולכים

ולנצחו, כי לא יאונה כל רע לאיש השרוי במדת השמחה^י, ע"כ התחכמה והזמינה אותו לבוא למחר אחר ששמחתו תפוג מעט, ואז תצליח להפילו בנקל.

ולימוד גדול הוא לבני ישראל, שאם לאותו רשע הועילה מדת השמחה שלא יוכלו להזיק לו, כ"ש שתועיל מידה זו לבני ישראל עם קודש לבטל מעליהם את כל הצרות והיסורים, וכמו שאמרו צדיקים (דגמ"א בליקוטים, ועוד הרבה מהצדיקים) לרמוז בפסוק (ישעיה נה יב) 'כי בשמחה תצאו', שעל ידי השמחה אפשר להינצל מכל הצרות, ולצאת מאפילה לאור גדול^י.

ובביאור הגר"א זי"ע (למשלי) על הכתוב (משלי יח יד) 'רוח איש יבלבל מחלתו ורוח נבאה מי ישאנה', וז"ל. השמחה באה על ידי הרוח. וזהו רוח איש כשהאיש תמיד בשמחה, הוא יבלבל מחלתו, אף שתבוא עליו מחלה חס ושלום, יבלבל מחלתו בשמחתו ויבטלנה, עכ"ל, ואם כי דבריו לענין חולי, מ"מ נלמד מכך לכל צרה וצוקה הן ברוחניות^י הן בגשמיות ש'בשמחתו

כה, ב) וכשאתה מתפלל דע לפני מי אתה מתפלל... שהוא עומד ממש לפני הבורא ית"ש, ונושא ונותן עמו^י, אע"פ שאין עינו של אדם רואהו... אמנם מי שהוא בעל שכל נכון, במעט התבוננות ושימת לב, יוכל לקבוע בלבו אמיתת הדבר, איך הוא בא ונושא ונותן ממש עמו יתברך, ולפניו הוא מתחנן ומאתו הוא מבקש, והוא יתברך שמו מאזין לו מקשיב לדבריו, כאשר ידבר איש אל רעהו ורעהו מקשיב שומע אליו.

אורה ושמחה - מעלת וסגולת השמחה

הנה כשנשאלה אסתר במשתה היין 'מה שאלתך וינתן לך' (אסתר ה ו), השיבה (פסוק ח) 'יבוא המלך... ומחר אעשה כדבר המלך', ולכאורה יפלא מדוע דחתה למחר ולא התחננה מיד על נפשה אחר שאמר לה מה שאלתך וינתן לך, ועוד צ"ב, על מה סמכה בדעתה שלמחר יהא בידה לפעול יותר מאשר תוכל לעשות בו ביום, וביארו צדיקים כי בעת ההיא היה הזמן הרשע שרוי בשמחה וכדכתיב (פסוק ט) 'ויצא הזמן ביום ההוא שמח וטוב לב', וידעה אסתר שבעת 'שמחה' כזאת לא תוכל להפילו

ליטול ידים לסעודה, אולם במקום לחלק לכל אחד חלה גדולה קיבלו לחם עוני ושברי מצה, בלית ברירה התאזר בגוי בסבלנות והמתין עד שיגישו את הבשר והדגים, אולם במקום כל אותם מטעמים נתנו לו מרור וכורך, ויהי כראותו כי כן קם בחמתו ממקומו וברח מן הבית, כשהוא כועס על היהודים המרמים את העולם ומשקרים שהם אוכלים סעודה דשינה בליל הסדר. והנה דבר פשוט שאם היה הגוי מתחזק לעוד רגע כמימרא היו מגישים לפניו כל המעדנים והמטעמים על שלחן מלכים, כי רק אחרי המרור והזמנים הקשים זוכים לקבל אור עליון.

לג. מספרים על יהודי שאינו שומר תורה ומצוות רח"ל, שנכנס ובא לשיבת 'כפר חסידים' בימים ההם, בשעה שעמדו תלמידי השיבה בתפילה. משיצא שאלוהו מה ראה בתוככי השיבה. ענה ואמר, עמדתני וראיתי בחורים המתנענעים הלך ושוב, ועושים תנועות בגופם. אך הבטתי וראיתי את הזקן העומד בכותל המזרח (המשגיח הגה"צ רבי אליהו לופיאן זצוק"ל) שהיה נראה כמו שמדבר עם מישהו. כי כך צריך להיראות פני התפלה. לד. וכך אומרים בשם הרה"ק מקארלין זי"ע שאם יהודי מתהלך בשמחה מעצם הדבר שהוא יהודי, ערב אני לו שלא יאונה לו שום רע לא בגשמיות ולא ברוחניות (מאמר מרדכי).

כן כתב החזו"א זיע"א באיגרת לצורב צעיר (ק"א ח"ב ט) 'התחזק בלימודך והט ליבך תמיד אל השמחה, אשר מתוך השמחה שורה שפע חכמה ממעל'.

לה. ובשל"ה הק' (ת"א שער הגדול ה) מביא מדרש נפלא בענין זה, וז"ל, ובמדרש אמר לו הקב"ה למשה לך אמור להם לישראל כי שמי 'אהיה אשר אהיה' - כשם שאתה הווה עמי כך אני הווה עמך, וכן אמר דוד - ה' צלך, מה צלך אם אתה משחק לו הוא משחק לך ואם אתה בוכה לו הוא בוכה כנגדך, ואם אתה מראה לו פנים זעומות או מסוברות אף הוא נותן לך כך, אף הקב"ה צלך - כשם שאתה הווה עמו כך הוא הווה עמך ע"כ.

לו. אמר הרה"ק רבי משה לייב מסאסוב זי"ע, הנה כל אבר ואבר עם הדבר השומר ומגן עליו, וכגון העיניים יש להם עפעפיים שכל ייעודם הוא לכסות ולהסתיר את העיניים לבל ייכנס בהם דבר המזיקם, והשמירה על ה'מחשבה' היא השמחה.

וכה אמר הרה"ק ה'בית ישראל' זי"ע לרמוז בשיגרא דלישנא, שכן בשפת האידיש יש לתיבת 'אויף-גערעאמט' שני

עשה מעולם, וא"כ לא היה לה כי אם לשאלו 'מאי האי' ולא לשלוח בגדים.

ומבאר ה'תפארת שלמה', שאסתר הבינה שמרדכי שמע איזו בשורה קשה ומרה, ולכן קיבל ע"ע תענית וצום לקרוע רוע גזר דינו, אלא שהיא הייתה סבורה שלא זו הדרך, כי אף בעת צרה וצוקה יש להתחזק במדת השמחה, ורק על ידי השמחה אפשר לצאת מכל המצרים. ומרדכי לא קיבל דבריה, וסבר דבעת כזאת צריך להתפלל אל ה' בשברון לב ומתוך מרירות, ונחלקו שניהם

יבטלנה". וכך איתא ברש"י (משלי שם) 'רוח איש' - רוח גבר שהוא איש גיבור, ואינו נותן דאגה בלבו ומקבל כל הבא עליו בשמחה ובחיבה, 'יכלכל מחלהו' - אין כחו סר מעליו.

ובן פירש ה'תפארת שלמה' (רמזי פורים ד"ה ותשלח) בפסוק (אסתר ד ד) 'ותשלח בגדים להלביש את מרדכי ולהסיר שקו מעליו, ולא קיבל', וצ"ב, וכי מחוסר בגדים היה מרדכי שחשבה אסתר שצריך לשלוח לו בגדים - הרי ראתה שבכוונה תחילה התלבש בשק ואפר מה שלא

פירושים, א. שהאדם שרוי במצב מרומם ובשמחה. ב. שהמקום נקי מכל לכלוך וזוהמא, לומר לך כי זה תלוי בזה, השרוי בשמחה מוחו נקי מכל מחשבות אוון ושטות...

לז. סיפר הרב זיכערמאן שליט"א רב דקרית ספר שבשנים קודמות שימש כרב בביה"ח מעייני הישועה בב"ב, באחד הימים ביקר הגאון בעל ה'שבט הלוי' זצ"ל בביה"ח - לכבודו נאספו כל עובדי בית החולים יחד עם החולים ומשפחותיהם... בהיותו שם אמר לו הרב זיכערמאן היום נשאלתי שאלה מחולה נואש כבן חמשים שאין בכוחו להיזי אפילו אבר אחד מבלי עזרה מצוות הרופאים - האם יש לו לברך ברכת 'שעשה לי כל צרכי' כי לפי הנראה אין בידו כל צרכו כלל. הרב וואזנער הבין את אשר לפניו ועלה מיד לבקרו בקומה העליונה, בהיכנסו ניסה החולה לעשות תנועה כמי שקם מלפני הדרת כבוד פוסק הדור והיה גונח ושוחק, שוב גנח ושחק... א"ל הרב בהנהגתך הזכרתני מעשה שהייתי עד לה לפני כשמונים שנה כשלקחני מו"ר רבי מאיר שפירא זצ"ל לבקר עמו את החולה שהיה מצבו קשה עד מאד, משנכנס ר"מ החל החולה מאיר פנים ומעמיד פנים שוחקות בכל כוחו שעמד לרשותו, שאלו ר"מ 'לשמחה מה זו עושה', נענה החולה ואמר - מן הדין היה עלי לקום לכבודו של הרב ולכבדו בכל מיני כבוד ויקר, להגיש 'משקה' על השולחן וכיו"ב, אבל הקב"ה מנע בעדי מחמת חוליי שאין בידי להיזי אפילו אבר קל, על כן אעשה ככל שיש בידי עשות והוא השמייעל (חיוך) - זאת אעשה באופן הכי נעלה שאוכל, כי אם רק זאת יש בידי עשות הרי זה שליחותי ותפקידי בזו העת - לכבד בזה לבדו את הרב... ואם עשיתי כן השלמתי כראוי את שליחותי שנשלחתי מן השמים לתקופה זאת. אף אתה אמר לו הרב וואזנער, שמועה שמעתי כי מע"כ שאל אודות ברכת 'שעשה לי כל צרכי', דע לך, אם תעשה ככל שיש בידך עשות בזו התקופה נחשבים מעשיך יותר מהבריא שכוחו במתניו ועשה פי כמה וכמה, כי בוודאי קיימת שליחותך... וזהו 'כל צרכי' שלך... הלה שמע את דברי הרב, ונכנסה בו רוח חדשה עד שבתוך כמה ימים החל מהלך על רגליו...

ולדין ייאמר, כי לאו דווקא לחולה אנוש, אלא בכל ענין וענין רוחני או גשמי, שרצה לעשות כך וכך בתורה או בתפילה ו'נתקע' באיזה מקום, או רצה להצטרף לעושי מצווה ולא עלתה בידו, הרי ב'שמייעל' שלו במקום זה קיים בשלימות את שליחותו בזמן זה.

כע"ז אמר הרה"ק הרר"ב מפשיסחא זי"ע שיותר יכולים לפעול בתפלה בשמחה ממה שיכולים לפעול בבכיה, ומעשה שהיה בעת שהיה בדאנציג, שראה שנפל אחד להים, וכמעט שנטבע שם, אמר לו הרב הנ"ל בלשון אשכנז גריס מיר דעם לוינתן (דרוש בשמי בשלום הלוינתן), ואח"כ עזר לו ה' שאחז בדף אחד וניצול, וביאר הרה"ק פשר מעשיו, כי בחור זה לרוב חרדתו ופחדו נתייאש לגמרי מעצמו ולא היה בידו מוח לחשוב מחשבות היאך ובמה להינצל, ורק ע"י המילתא דבדיחותא נתרחב לבו במעט שמחה, וכבר העלה בראשו כמה עצות היאך להינצל (אור ישרים הערה לט, נפלאות חדשות - ליקוטים).

וכבר איתא ב'מאירי' (שבת ל: וז"ל, 'אע"פ שראוי לאדם לעמוד נכנע ושפל רוח, ראוי לו להעמיד עצמו בשמחה לקיים מצוותיו ולמה שיגיעוהו מן השלימות, שאין השכינה שורה מתוך עצבות שהעיצבון מטמטם את הלב וסותם שבילי ההכנה, ולא מתוך עצלות - שקידה והתבוננות, אלא מתוך שמחת הלב ליושר המזגים, ואף דרך החכמים היה בישיבתם לפתוח במילי דבדיחותא'.

הגדיל ה' לעשות עם אלה, הגדיל ה' לעשות עמנו היינו שמחים', ופירש הרה"ק רבי אלעזר מנדל מלעלוב זי"ע, שלעתיד לבוא כאשר יגאלו עם בני ישראל ויגדיל הקב"ה את חסדו עמם, יבואו הגוים וישאלו מדוע 'הגדיל ה' לעשות עם אלה', וכי צדיקים גמורים היו בכל שנות הגלות, ומדוע יקבלו שכר רב כל כך, על זה יענו להם בני ישראל ויאמרו - 'הגדיל ה' לעשות עמנו' על כי היינו שמחים', היינו על אף רוב הסבל והצרות הרבות שסבלנו בשנות הגלות לא מְשָׁה השמחה מלבנו לעולם, ותמיד התחזקנו בכורא כל עולמים בשמחה של מצוה, ועל כן בדין הוא שניטול 'שכר טוב'.

מרבין בשמחה - שמחה לשעתה ולכל השנה

איתא בגמ' (תענית כט.) 'משנכנס אדר מרבין בשמחה', וגילו לנו צדיקי הדורות כי ימים אלו מסוגלים לאגור שמחה לכל ימות השנה, וכן איתא בשם הרה"ק ה'חידושי הרי"ם' זי"ע (שש"ק ח"א פורים יד), שהכתוב (תהלים ל יב) 'פתחת שקי ותאזרני שמחה' קאי על פורים, כי בכל ימות השנה מטעה היצה"ר את האדם לשַׁקֵּר וכביכול 'עומף' הוא את האדם ב'שק', ובפורים פותח את השק על ידי מחיית עמלק, ובוה ותאזרני שמחה - לכל השנה, שיהיה בשמחה תמיד.

ואכן השמחה היא מהמצוות תמידיות¹, וכ"כ הרמ"א (סוף הל' פורים סימן תרצ"ז) 'וטוב לב משתה תמיד', שלעולם יהיה בשמחה ולא דוקא בפורים. וכן מתאמרא משם הרה"ק מרוזין זי"ע שלכן אמרו 'משנכנס אדר

במעשה אשר יעשון, אמנם הקב"ה הכריע שהצדק עם אסתר המלכה, וכך סיבכה ההשגחה שיבוא מרדכי לידי מידת השמחה על ידי שהמן ילבישנו בבגדי מלכות ויכריז לפניו 'ככה יעשה לאיש אשר המלך חפץ ביקרו', ועי"ז נחלשה המרירות ובא לידי שמחה באתחלתא דנאולה, ובוה קרבה הישועה בהרף עין, ללמדנו שרק על ידי השמחה אפשר להינצל מן הכל².

כדברים האלה כתב ה'בן יהודע' על הגמרא במגילה (פו. ד"ה ורכיב האי) שכאשר הגיע המן להביא את הלבוש ואת הסוס למרדכי, נעמד מרדכי להתפלל, והמן המתין לו עד שיסיים את תפילתו, ולכאורה יפלא על רשע מרושע זה, וכי חשש להפריע לו באמצע תפילתו לקיים 'גזירת מלך' תיכף ומיד. אלא, שבדווקא המתין ולא בישר לו בשורה טובה זו בשעת התפלה, כי ידע שהתפלה מתוך עצבון אינה מתקבלת וחשב שוודאי מתפלל כעת בעצבון, לזה אמר, מוטב לא אפסיקנו, כי אם אפסיקנו וודאי יחזור להתפלל שנית מתוך שמחה, ותפילה מתוך שמחה בוקעת רקיעים ואין שום מחיצה ומבדיל שיעכב בעדה מלהגיע עד לכסא הכבוד.

נוראות מצינו ב'חרדים' (פס"ו אות ה) כי לכל עבירה יש אבק, וכגון אבק לה"ר, אבק ריבית, ואף לעוון הכעס החמור יש 'אבק', ומהו - העצבות (עי"ש).

ובבוא היום לעתיד לבוא נראה את מעלת השמחה כי רבה היא, דכתיב (תהלים קכו ב-ג) 'אז יאמרו בגוים

לח. וישמח ב'שמחה' באמת, ולא יחיה עם 'עול כבד' שהוא מחויב לשמוח בימים אלו... וכמו שמספרים בהלצה, על איש עני ואביון שהיה נאנח תמיד על מצבו הדחוק ועל החובות הרבים התלויים בצווארו, פעם הוכיחו צדיק אחד מדוע אינו בשמחה תמיד, והלא צריך האדם לעבוד את ה' בשמחה, ויהי כשמוע כן העני נאנח שוב כדרכו ואמר אוי, נתחייבתי בעוד 'חוב' עכשיו... וכי לא די לי ב'חובות' שיש לי עד היום... פשיטא שלא זו היא ה'שמחה' האמורה בתורה. כתב בנו של הגה"ק משמלויא זי"ע, וז"ל (ביתולדות רבינו' בהקדמה ל'אבן שלמה') זכורני שאמר לי לפני חתונתי, שמע בני מיום עמדי על דעתי לא הי' לי אף יום מנוחה אחד, והלא אתה יודע מה שעבר עלי בימי חלדי, ואעפ"כ האם ראיתי פעם ח"ו בעצבות, לא, כי תמיד הייתי בשמחה, זכור בני ואל תשכח דבריי אלו.

לט. וזה לשון ה'יסוד ושורש העבודה' (עמ' קצט במהדר' הישנה) 'ועיקר עבודת האדם להשם יתעלה היא שמחת הלב באלקותו ית"ש וזכרו לעד ובעבודתו. ועבודה תמה זו יכול האדם לקיים בכל עת ובכל רגע ואינו מכיר בזה רק יוצרו ובוראו והיא עיקר העבודה להשי"ת'.

ולעומת זאת הוכיח הרה"ק ממונקאטש זי"ע בב' הוכחות שאין עבירה גדולה כחסרון ה'שמחה', א' מהא דאמרה תורה ב'תוכחה' (דברים כח מז) 'תחת אשר לא עבדת את ה"א בשמחה', ב' שבני ישראל שבים תמיד בתשובה להתרצות לקונם, ואילו על חסרון השמחה אינם שבים, והיינו כי כל כך גדולה היא השמחה שהיצר משקיע כל כוחו בהאי ענינא שלא ישובו עליו בתשובה.

תכלית ושלימות כל המצות, לשמוח ולשמח אחרים, להיות אהוב למעלה ונחמד למטה.

כתב הגה"ק מקאז'גלוב זי"ע (ארץ צבי, פר' שקלים תרפ"ז) בשם הרה"ק השרף מקאצק זי"ע עה"כ במגילה (ה יד) 'ובוא עם המלך אל המשתה שמח', שאף שדברים אלו של זרש המרשעת הם, מ"מ נכתב פסוק זה במגילה ללמדנו דרך בעבודת ה'. שאף אם עוברים על האדם כל מיני הרפתקאות וצרות, מכל מקום מגדרי כבוד המלכות הוא שבבואו לפני המלך אין מראים כל סימני עצבות. על כן אמרין ובווא אל המלך - כשהאדם ניצב לפני הקב"ה מלכו של עולם, יסיח דעתו מכל מצבו, ויבוא אליו שמח וטוב לב, ומסיים, וז"ל. על כן בשמניע ר"ח אדר - שמתקרבים לפני הוד מלכותו יתב"ש, צריכים

מרבם בשמחה, ולא אמרו 'צריך להיות בשמחה', כי אז היה מקום לטעות ולומר, שבחודש זה צריך לחדש דבר שאין נוהג בכל השנה, והיינו השמחה, ובאמת זה אינו, כי השמחה נוהגת בכל השנה, לפיכך לא אמרו אלא שבחודש זה מוסיפים ו'מרבם' בשמחה על השמחה שיש לנו זה מכבר כל השנה.

והנה, רש"י פירש בפסוק (ב'ויודו ביכורים) 'שמעתי בקול ה' אלוקי, עשיתי ככל אשר ציוויתני' - 'שמחתי ושימחתי בו' (דברים כו יד). ולכאורה צ"ב מה ענין 'שמחתי ושימחתי' לדברי הפסוק, אלא שבאמת קשה בדברי הקרא, האיך יכול בשר ודם להעיד על עצמו - 'עשיתי ככל אשר ציוויתני, והלא כמה שיעשה לא יצא ידי חובתו לקל גדול ונורא, ומכאן הבין רש"י לומר - שמחתי ושימחתי בו, ובזה יש בידו לומר עשיתי ככל אשר ציוויתני, כי זה

מעשה ששמעתי מ'מוהל' שמל תינוק שכל משפחתו רחוקה משמירת התורה והמצווה, כל המשתתפים היו 'עמי הארצות' גמורים ומושלמים, לבד מאחד מ'זקני' התינוק שידע פסוק אחד מכל דברי התורה, והוא 'תחת אשר לא עבדת את ה'א בשמחה ובטוב לבב מרוב כל, ועבדת את אויבך', ולפליאת המוהל מנין יודע זאת, ענהו ה'זקן' שבשנות ה'מלחמה' שהה איזה זמן ב'מחנה' יחד עם הרה"ק ה'שפע חיים' זי"ע, ופסוק זה היה תמיד שגור על לשונו של הרבי 'תחת אשר לא עבדת את ה'א בשמחה' - לכן 'עבדת את אויבך'.

מ. פעם ביקש הרה"ק רבי יחיאל מיכל מזלאטשוב זי"ע מהרה"ק רבי צבי הירש מזידיטשוב זי"ע שיוכיח מעט את בנו הרה"ק רבי זאב מזבאריז זי"ע שחסרה לו ממידת השמחה, קיים המהרצ"ה את אשר נתבקש, ובתוך הדברים אמר לפרש את הפסוק (תהלים ק ב) 'עבדו את ה' - ובמה - 'בשמחה' כי השמחה היא עבודה בפני עצמה. באותה שעה עבר שם המגיד מזלאטשוב, כשמעו את דבריו אמר 'אכן, כך מפרשים בשמים מקרא זה' (תורת המגיד מזלאטשוב ערך שמחה - עבודת ה').

מצינו שחז"ל מכנים (ב"מ פג:) 'חומץ בן יין' ל'רשע בן צדיק' (שהבנים הם כחומץ ואביהם דומה ליין משובח), וביאר הרה"ק רבי יקותיאל יהודה מצאנז-קלוזנבורג זי"ע את קשר הענינים, שהרשעים הם תמיד בעצבות, דומיא דחומץ שטעמו חמוץ ומר, ואילו הצדיקים שמחים תמיד כיין המשמח לב אנשים, ואכן, זוהי עבודת האדם בעולמו - להסיח דעתו מכל צרותיו ויסוריו, ולא לאבד מחמתם את מדת השמחה ח"ו.

מא. כבר אמרו חז"ל (עירובין גר, א) האי עלמא כבי הילולא דמיא, ויש שביארו, כי אם יכנס אדם אל שמחת הנישואין כשפניו נפולות וקולו נישא ברמה בבכי ודמעותיו נושרות מעיניו טיפין טיפין, וכך יגש אל בעל השמחה לברכו בקול נהי ויללה בברכת מזל טוב, וודאי שימהרו להרחיקו מן המקום... כמו כן ייסד הקב"ה את האי עלמא באופן של כבי הילולא דמיא, שזה העולם הוא בית הנישואין, והמהלך בפנים נפולות אומרים לו... בהאי עלמא יש לנהוג במידת השמחה בכל עת ובכל זמן.

אגב אורחא, יש שביארו, כי פעמים רבות טרוד ה'מחותן' קודם הנישואין ולוה כספים מהכא ומהתם, ואף לאחר הנישואין מוקף בשאלה מהיכן מחזירים כ"כ הרבה מעות, אולם בעת הנישואין מסיח דעתו, ואינו מחשב אלא מהנישואין עצמן, כיו"ב, על האדם להסיח דעתו 'כבי הילולא' ולחשוב אך ורק מהמטרה והתכלית שלשמה בא לעולם. כך ביאר הרה"ק מקאצק זי"ע, שאף אם יוציא האדם כל הון שבעולם לצורך הנישואין, אך אם המקדש יחסיר תיבת 'לי', שיאמר הרי את מקודשת בלא תיבת 'לי', הרי לא עלה בידו ולא כלום ולא חלו הקידושין כלל. כיו"ב העובד את קונו בכל מיני עבודות, אלא שהוא מחסר את ה'לי' שאינו עושה את עבודתו באמונה לשם ה', הרי העיקר חסר מן הספר.

להעביר כל הדאגות ולהרבות בשמחה, ע"ד ובוא עם המלך שמח^{יב}.

צא ולמד מדברי הרה"ק רבי יצחק מווארקא זי"ע (בית יצחק לפורים), על דברי המשנה (מגילה ב.) 'מגילה נקראת בי"א בי"ב בי"ג' והם שלשה ימים שקודם הפורים, והיינו כי בפורים היה 'מתן תורה' שהרי קבלו בני ישראל את התורה מאהבה, (כמו שדרשו חז"ל בשבת פח.) וכשם שבמתן תורה ניתנו להם שלשת ימי הגבלה להכין עצמם לקראת קבלת התורה, כך קבעו שלשה ימים לפני פורים כג' ימי הגבלה - שבהם יוכל האדם להתכונן כראוי כדי שיהא מוכן ומוזמן ליום הנשגב והגדול הזה^{יג}.

אשר הכין - כפי הכנתו יקבל השפע ויגש לימים בהשגות גבוהות

כתוב במגילה (א כא) 'ויעש המלך כדבר ממוכן', איתא מהרה"ק ה'בית אהרן' זי"ע (ב"א סט. ד"ה ויעש המלך) ע"פ מה שידוע דכל מקום שנוכר במגילה המלך הכוונה הפנימית היא למלך מלכי המלכים הקב"ה, וזהו פירוש 'ויעש המלך' שהקב"ה נותן לאדם ליהנות ולקבל מן ה'יו"ט (וכן מכל מצווה) 'כדבר ממוכן', היינו כפי מה שהוא מכין את עצמו בטרם יבוא היום טוב^{יד}.

ויש שלמדו מהגמרא (מגילה ל.) 'כי היכי דלא תיקדום עשיה לזכירה', עשיה זה פורים וזכירה זו קריאת

מב. דרש הרה"ק מפיאסצנע זי"ע בעיצומם של ימי המלחמה הנוראה אודות חיוב השמחה בפורים (ואח"כ העלה אותם ע"ג הכתב ונדפסו בספר אש קודש), וזל"ק, 'איתא בתיקוני זוהר הק' (נו): שפורים כיום הכיפורים, אפשר מרמז גם לזה שכמו יוה"כ, התענית והתשובה ביום זה לא אם רוצה אותם האדם לעשות עושה, רק בין אם רוצה ובין לא, מקיימם מפני גזירת הקב"ה, כן גם שמחת פורים לא רק אם האדם מעצמו בשמחה או על כל פנים במצב שיכול לשמח את עצמו צריך הוא לשמוח, רק גם אם הוא בשפלות ובשבירת הלב, המח וכל רוחו נרמס, חוק הוא שצריך עכ"פ איזה ניצוץ של שמחה להכניס אל ליבו'.

מג. וכבר אמר הגר"א זי"ע לפרש הפסוק (ישעיה ו ב) 'יחיינו מיומיים ביום השלישי יקימנו ונחיה לפניו', דהנה פירשו חז"ל (בר"ר נו ג) מדוע נקראת סכין של העקידה 'מאכלת' - על שם שישראל אוכלים מתן שכרה, וקשה, הרי 'שכר מצוה בהאי עלמא ליכא' (קידושין לט:), אלא ודאי אין בני ישראל אוכלים מפירותיה של עקידת יצחק עצמה, רק מכל יגיעתו ועבודתו שטרח אברהם אבינו סביב המצווה - בהילוכו שלושת ימים עד ראותו את הר המוריה ובעצם העלאת בנו יחידו ע"ג המזבח, כי על ההכנה והטירחה אודות המצווה יש שכר גם בהאי עלמא, ולכן סיפרה לנו התורה את כל ההכנות והזריזות שעשה לקיים מצות עקידה, השכים בבוקר וחבש בעצמו את חמורו, ובקע עצי עולה, להודיענו כי מכל זאת אנחנו אוכלים בעולם הזה. וזהו אומרו 'יחיינו מיומיים' כי בשכר אותם שני ימים שהלכו עד לעקידה יאכלו בני ישראל אף בעולם הזה, ואילו 'ביום השלישי' - זה מעשה העקידה גופא, 'יקימנו ונחיה (רק לפניו) דשכר מצוה בהאי עלמא ליכא (יקול אליהו וירא אות טז).

הרה"ק רבי חנוך העניך הכהן מאלכסנדר זי"ע היה אומר בשם המגיד מזלאטשוב זי"ע, דהנה דרשו חז"ל (מגילה טז.) מאי דכתיב (אסתר ו ד) 'והמן בא לחצר בית המלך החיצונה לאמר למלך לתלות את מרדכי על העץ אשר הכין לו - תנא, לו הכין, שהכין את העץ לתלות את עצמו עליו, ושאל הרה"ק מדוע הוציאה הגמ' את המקרא מידי פשוטו שהכין את העץ למרדכי, אלא, כי הכנה לא שייך אלא לדבר מצוה, והרי לתלות את מרדכי עוון גדול הוא, אלא על כרחך לדרוש ש'לו הכין' - לתלות את המן, וזה אכן מצוה גדולה (הובא ב'חשבה לטובה' לפורים).

אמנם, אם כבר אתא ובא היום הגדול ולא הכין עצמו, יתחזק בדברי הרה"ק רבי נפתלי מראפשיץ זי"ע (פורים, ד"ה חייב אדם לבסומי) בדיוק לשון הכתוב (אסתר ט כח) 'והימים האלה נזכרים ונעשים', שלא כתיב 'להזכיר ולעשות' בלשון עתיד, אלא 'נזכרים ונעשים' - שמשמע שנזכרים ונעשים מאליהם ואפילו בלא הכנה.

מד. ולא יתייאש מתוך מחשבה כי רחוק ממנו הדבר, כי סיוע גדול יש בימים גבוהים הללו, אין לו אלא להכנס בכלל המקבלים עול מלכות וה' יגמור בעדו. משל נאה המשיל לזה הרה"ק מסאטמאר זי"ע, למדרגות הגדולות הנוסעות מאליהם בכח העלעלקטריק (מדרגות נעות) ופעמים ששני אנשים יעשו כברת דרך עד המדרגות הללו זה יעלה ויבוא עד למעלה למעלה, ורעהו ישאר עמוד למטה. והנפקא מינה ביניהם, שזה הראשון פסע עוד 'פסיעה קטנה' אחת והעמיד עצמו על המדרגה הראשונה, וממילא הובילוהו המדרגות מאליה למעלה, אך זה השני החסיר פסיעה זו ונשאר למטה... אף לדידן העושה פסיעה זו יעלה ויגיע לתכלית טוב, ואם לאו...

ועדת סגולה, והוא חפץ להצדיקם כדי להנחילן שכר טוב לעוה"ב, וכיום שמגיע י"ד [באדר] להיות ישראל שמחים וששים בו על תוקף הנס שעשה הקב"ה בהמן הרשע ובבניו ובשאר שונאי ישראל אז היא נקראת שמחה של מצווה, וע"כ אמרו רבותינו ז"ל 'חייב אינש לבסומי בפוריא'. והנה יש לחוש פן על ידי רבוי האכילה ושתיה ושמחה באין ישראל לידי חטא, לכן הקדים הקב"ה התענית, לפי שהתענית היא סגולה להנצל על ידי התענית מן החטא, ולא יהיה כח להשטן ולילית לקטרג עליהם, ולהביאם לידי חטא מחמת ריבוי האכילה ושתיה, וטוב לכוון כשיאמר (בסליחות לתענית אסתר) פזמון 'במתי... כשאומרים (שם) שומע תפילה והעבר תיפלה, צריך לכוון שלא יבואו לידי חטא ועוון ח"ו ע"י ריבוי אכילה ושתיה ושמחת פורים. וע"י סליחות ותחנונים שאנו אומרים בכנופיא בזה אנו מעוררים זכות מרדכי ואסתר'.

ומוסיף שם בהמשך דבריו, 'לכן יושבי כפרים צריכין ג"כ להיות בחבורה קדישא בבית הכנסת ביום תענית אסתר, כי יום זה הוא מסוגל מאד שיקובל תפלתנו בזכות מרדכי ואסתר, וכל מי שצריך רחמים על איזה דבר שהוא צריך להתפלל יקח פנאי לעצמו ביום התענית אסתר ויאמר תחלה מזמור כ"ב בספר תהלים 'אילת השחר', ודרשו חז"ל (יומא כט.) דאסתר הייתה נקראת 'אילת השחר', ואח"כ ישפוך שיחו לפני ה', ויבקש בקשתו ויזכיר זכות מרדכי ואסתר אשר בזכותם יעתר לו הקב"ה, ויפתח לו שערי רחמים ותקובל תפלתו ברצון... על כן אוהבי ה' עדת עם קודש הנועדים לדבר ה' לשמוע קול מגילה ביום המועד הזה, שהוא פורים, אשר לעתיד כל הימים טובים יהיו בטילים וימי פורים לא נבטלים, צריכין אנו להזכיר זכותן של מרדכי ואסתר, כי יום תענית אסתר ויום פורים הם ימים של רצון ואהבה, לכן טוב להתפלל ביום תענית

פרשת זכור, ולא מצינו בשאר מצוות שמקדימים 'זכירה' לעשיית המצוות, ולרמז לן שרק ע"י ה'זכירה' וההכנה מתחילה יוכל לקיים 'עשיה' דפורים".

תענית אסתר - סגולת היום לקבלת התפילות

חבמינו ז"ל קבעו יום י"ג אדר לתענית אסתר, וצריך ביאור מהו ענין תענית זו, דבשלמא 'ארבעת הצומות' שבמשך ימי השנה נקבעו על הצרות והתלאות שעברו על בני ישראל בימים ההם - בחורבן הבית, ועדיין לא נושענו שעדיין לא נבנה המקדש, אבל תענית זו שהתענו בימי מרדכי ואסתר ביציאתם למלחמה, וכבר נגמרה המלחמה - ונהפוך הוא אשר ישלמו היהודים המה בשונאיהם, א"כ תענית זו למה היא באה.

וב'משנה ברורה' (תרפ"ו סק"ב) הביא לבאר [ומקורו ב'לבוש' ע"ש] 'כי בימי מרדכי ואסתר נקהלו ביום י"ג באדר להלחם ולעמוד על נפשם, והיו צריכין לבקש רחמים ותחנונים שיעזרם ה' להגנם מאויביהם, ומצינו כשהיו ביום מלחמה שהיו מתענין, שכן אמרו רז"ל (מכילתא פר' בשלח סו"פ א) שמשנה רבינו ע"ה ביום שנלחם עם עמלק היה מתענה, וא"כ בודאי גם בימי מרדכי היו מתענים באותו יום, ולכן נהגו כל ישראל להתענות בי"ג באדר. ונקרא 'תענית אסתר' כדי לזכור שהשי"ת רואה ושומע כל איש בעת צרתו כאשר יתענה וישוב אל ד' בכל לבבו כמו שעשה בימים ההם', נמצינו למדין, שטעם קביעת התענית הוא להשריש את כח התפילה והתשובה בלבות בני ישראל, שיזכרו וידעו שבכל דור ודור שומע הקב"ה לתפילת כל פה עמו ישראל ברחמים בכל עת ובכל שעה אם שבים אליו ית'.

ויש עוד טעם לתענית אסתר אשר גילה ה'מניד' למרן ה'בית יוסף', וכפי שהביא ה'קב הישר' (פצ"ז) וז"ל. 'שהשגחת הקב"ה הוא תמיד על ישראל שהן נחלתו

מה. שני קושיות הק' הרה"ק ה'ישמח משה' זי"ע (עסיס רימוני' על מגילת אסתר ד"ה כימים אשר נחו, נדפס ב'ישמח משה' על ג"ך), מדוע נכתב במגילה שמרדכי רצה לעשותם יו"ט בשעה שלבסוף נתבטלה כל קבלתם ליו"ט, ועוד תימה, למה רצו מרדכי ואסתר דבר שלא היה לו קיום לבסוף. ומבאר דחדא מתורצת בחברתה, דהנה איתא (ביצה טו.) 'כל מזונותיו של אדם קצובים לו מר"ה ועד יוה"כ, חוץ מהוצאת שבתות והוצאת יו"ט', ולכן מתחילה קבע מרדכי את יום הפורים ביו"ט ואיסור מלאכה כדי שלא ינכו את הוצאות הפורים ממה שנקצב לאדם בראש השנה, ואף שלבסוף לא נתקבל היו"ט לדורות מ"מ כיוון דכתיב (איוב כב כח) 'ותגזור אומר ויקם לך' קיבלו בשמים את דברי מרדכי שיהא בכלל יו"ט, לענין שלא ינכו את ההוצאות בכלל מה שקצוב לאדם בתחילת השנה, ולכן נכתב במגילה, כי בשמים נתקבל היום ליו"ט.

שהרי גם בפסחים כתב חקת עולם... על כן נראה לי פירושו, שכל המועדים לא הבטיח עליהם הכו"ת שלא יגרום החטא ביטולם באחד מן הזמנים, וכמו שכתב (איכה ב ו) 'שכח ה' בציון מועד ושבט', אבל בימי הפורים הבטיח דכתב לא יעברו מתוך היהודים וזכרם לא יסוף מזרעם, לא יעברו ולא יסוף - עשאים הבטחה לא אזהרה. וכן יום הכפורים 'והיתה זאת לכם' - הבטחה שתהיה לחוקת עולם, שהיום יכפר ואפילו לא ישמרוהו. ודעת רבי כאן כדעתו בגמרא דאמר יום הכפורים מכפר בין על השבים בין על שאינן שבים, אבל חקת עולם האמור בפסח 'אזהרה' - לא הבטחה' דכתיב (שמות יב יד) חוקת עולם תחגוהו ושמרתם לדורותיכם^מ.

הנה, ידועים דברי התיקו"ז (דף נז:): שקדושת יום הכיפורים היא מעין קדושת פורים, ולכן נקרא יום כפורים' עם כ"ף הדמיון, דהיינו 'כפורים'^מ. ואמרו צדיקים (הרה"ק מרוזין ז"ע, ועוד) עפ"י הכלל הידוע (תענית ז:) מי

אסתר, ושומע תפלה יקבל ברחמים וברצון את תפלתו אמן, עכ"ל^מ.

ונתנה תוקף - רוממות יום הפורים

איתא בתשובת הרשב"א (שו"ת הרשב"א ח"א תשו' צג) שענין הפורים אינו נמדד לפי מעשיהם של ישראל באותו הדור אלא כבימים ההם בן ממש הוא בזמן הזה. וכה ענה למי ששאלו על דברי המדרש - 'אפילו אם כל המועדים בטלים ימי הפורים לא יהיו נבטלים, שנאמר (אסתר ט כח) וימי הפורים לא יעברו מתוך היהודים וזכרם לא יסוף מזרעם', ושאל השואל, מי הוא זה שיאמר שיבטל דבר אחד מן התורה, אפילו אות אחת ואפילו קוצו של יו"ד. ורבו המפרשים הגדה זו באזני ולא נכנס בה אחד מהם הודיעני פירושה. והשיב הרשב"א, וז"ל. דברים נוספים עוד בהגדה זו, והוא שאמרו שם אמר רבי אף יום הכפורים אינו בטל לעולם, שנאמר (ויקרא טו לד) 'והיתה זאת לכם לחקת עולם', ואם כן זה קשה יותר,

מו. הרה"ק ה'דברי חיים' זי"ע היה יושב ספון בחדרו במשך כל יום תענית אסתר, ואף לשאלות שהיה נשאל היה משיב במהירות. וכן נהג הרה"ק רבי לוי יצחק מבארדיטשוב זי"ע להתייחד ביום הזה עם קונו, ולא יכלו לדבר עמו מענינא דעלמא, והעידו צדיקים, שעל ידי עבודתו ביום זה הכניע את הקליפות של כל השבעים שרי מעלה [שהם שריהם של אומות העולם].

מז. בזה"ל כתוב ב'בית אברהם', סיפר בשם אביו הק' ז"ל, מהרה"ק ר' ייב"א מאוסטראה ז"ל, שהי' בעניות גדולה בפורים, ובא איש אחד לשמחו והוא היה מרדכי בעצמו. ואמר כי מרדכי הוא הבעל שמחה של פורים, והוא בכבודו ובעצמו בא לשמח לכל איש יהודי שרוצה להיות שמח.

ודע, כי שמחתן של ישראל בימי הפורים הוא לצנינים בעיניהם של המן וגונדא דיליה, סיפר הרה"ק רבי יעקב מפשעווארסק זי"ע בשם חותנו זצוק"ל שהיה רגיל לספר (לכאורה בשם הצ'עענובער רב זצוק"ל) שהרה"ק ר' יוסף מטאמשוב זצוק"ל אביו של הרה"ק ר' יהושע'לע מטאמשוב זצ"ל היה תלמיד הרה"ק ה'החווה מלובלין' זי"ע והרה"ק ה'בני יששכר' זי"ע, וחותנו שהיה דר בכפר היה שוכר קרעטשמע (בית מויעה) מהפריץ (כנהוג באותם השנים). פ"א בליל פורים ישב ר' יוסף בביתו ולא היה אפי' מנין עמו אז, וזימר ר' יוסף 'שושנת יעקב', ובאמצע שירתו הגיע הפריץ לחותנו, ופקד עליו לאמר לחתנו שיפסיק מלזמר כי השירה טורדת את מנוחתו, והלך תיכף לחתנו ואמר לו שלא יזמר עוד. בבוקר מיהר חותנו לבית הפריץ לבקש ממנו מחילה על מה שהפריע לו אתמול בלילה, אך הפריץ ענהו שאינו יודע על מה הוא סח... אז הבינו שהפריץ שבא אתמול - לא היה הפריץ באמת, ולא היה זה האיש אלא המן הרשע בעצמו שלבש א"ע בלבוש הפריץ, כדי שיפסיק ר' יוסף מלזמר, מכאן תראה כמה ה'שושנת יעקב' של ר' יוסף הפריע מאד להמן והוצרך לעשות פעולות כדי שיפסיק מלזמר.

מח. הגר"א מוילנא היה מרבה במשתה בכל יום הפורים, וטעמו ונימוקו עמו, שהנה בכל יו"ט קיי"ל שחציו לה' וחציו לכם, ופורים ויום הכיפורים יום אחד הם, וחציו לה' מתקיים ביה"כ שאסור באכילה ושתיה, ואילו ה'חציו לכם' מתקיים בכל יום הפורים.

איתא בשו"ע (תרכ"ה א) שמי שהמשיך סעודת פורים לתוך הלילה אומר על הניסים (והביא דיש חולקין, והרמ"א הסכים לסברא הראשונה) ובביאור הגר"א האריך בהאי דינא וכ' דזה נלמד מדינא דתפילת נעילה, שאפשר לאומרה בלילה (ליל מוצאי יוה"כ פ) ואעפ"כ כשחל בשבת מזכירין עדיין יום השבת. ומסקנת דבריו דכל שלא הי' הפסקה מקדושת יום שעבר, כגון שלא התפלל מעריב, עדיין קיימא קדושת היום ולכן יכול להתחיל נעילה בלילה. ומכח זה חלק בפרט א' על

השו"ע שכ' שאזלינן בתר תחילת הסעודה ואיהו ס"ל דאפי' התחיל בלילה כל שלא התפלל מעריב משום דעדיין קיימא קדושת היום דפורים.

נמצינו למידים, חידוש עצום ונשגב בגדר יום הפורים, שאינו רק יום שבו קרו ניסים וממילא חלים בו הארות מזמן ההוא, עד שיש לנהוג כמה דינים והלכות. אלא שלדינא להלכה ולמעשה יש בה קדושה בעיצומו של יום שלא פוקעת עד שיפסיקוה בתפילת מעריב ממש, וכמו ששבת ויום הכיפורים אינם פוקעים מאליהם. וכל שלא הפסיק חייב (אפי' להתחיל) בסעודת פורים ובהזכרת על הניסים דפורים למרות שהיום (התאריך) כבר חלף. כי קדוש היום לאדוננו. ואף אם לא נקטינן למעשה 'להתחיל' בלילה, עכ"פ נפק"מ רבתי לדין המתחילים בהיתר שכל כמה שמאריכין בסעודה (עד תפילת מעריב) עדיין קיימים ועומדים כל קדושות וסגולות היום במלא עוזם ותוקפם ותפארתם.

ידוע המשל, לשניים שהיו מזוייפים שטרות של כסף, ולא הצליחו אנשי השלטון לתפסם, כי תמיד התחמקו מידיהם בחכמה יתירה, וכך המשיכו במשך ימים רבים להדפיס שטרות מזוייפים לאלפים ולרבבות, אלא ש'סוף גנב לתליה' וביום מן הימים נתפסו השניים באמצע 'עבודתם' והשוטרים אסרום בכבלי ברזל. ויהי בעת ה'משפט' העיד המקטרג לפני השופטים, שבדקו אחרי מעשיהם וראו שאחד מהם זייף רבבות שטרות של דאלערס (דולרים - מטבע היוצא בארה"ב) וחבירו זייף דוגמתו שטרות של שקלים (היוצא בארץ ישראל, ושוי הרבה פחות מהדולרים), לפליאתם פסק השופט על הראשון שעליו לשבת בבית האסורים למשך שנים רבות, ואילו את חברו שלח למוסד מיוחד לחולי נפש ומשוגעים. משנשאל השופט לפשר הדבר, השיב ואמר, הלא זה השני שוטה הוא וכסיל, שהרי היה בידו לזייף ולהדפיס שטרות דולרים שערכם כפול ומכופל מערך שטרות השקלים, ולמה לא זייף אותם, ומכאן שאינו אלא 'חסר דעה', אף לענייננו נאמר כן, אנו עומדים בזמנים נעלים ונשגבים, מדוע ינצל אותם רק על ה'פחותי ערך' (דברים טפלים) כשבידו להשיג דברי ערך ושיות פי כמה וכמה...

כלפי מה דברים אמורים, שבימים טובים נשפע נשפע רב מעולמות העליונים, ובימים שמן השמים מחלקים 'דולרים' והרבה יותר, ישכיל האדם לנצל את הזמן ולהפציר ולהעתיר שיצליח לקלוט את הקדושה בלבו, וישאר אצלו רישומא דקדושא במשך כל השנה כולה.

כי הזמנים הטובים הם אוצר גדול המוכן לפנינו, ובידינו להוציא ולמשוך מהם השפעות גדולות ורבות בגשמיות וברוחניות, ואוי לו למי שבסכלותו מסתובב כעני בפתח ואינו הולך לפתוח את האוצר.

וכבר אמר הגה"צ רבי אליהו דסלר זצוק"ל (מכתב מאליהו אלול תשרי) כי העשיר נוסע ל'מעיינות מרפא' להתרפא, ואילו העני שאין לו די מעות ליסע לשם יכנס לבית הרוקח (בית מרקחת), יקנה בקבוק קטן ובו מים ממי המעיינות, ימשח עצמו בהם זעיר פה וזעיר שם, וידמה בנפשו כאילו נסע לשם. כן 'העשיר ברוח' בבוא ימים זמנים נעלים ייכנס כולו לתוככי המעיינות וירפא עצמו היטב, מה יעשה העני ברוח, יסתפק באיזה התעוררות קטנה - ב'משיחה' קטנה פה ושם, ותו לא מידי...

וצריך להתבונן כי הזמן גרמא להלך בגדולות ובנפלאות, ובדרך רמז יבואר מה שאמרו (מגילה ז): 'קם רבה שחטיה לרב זירא', כי שני דרכים ישנם בעבודת ה', יש המהלך בגדולות בלימוד שעות רבות רצופות ובעבודת ה' מופלגת, וזו בחי' 'רבה', ויש המהלך דרגא בתר דרגא, שמקבל עליו ללמוד כפי יכולתו ומשם עולה ומתעלה, וזו הנקראת בחי' 'זעירא' מלשון קטנות, ובפורים אין להסתפק במועט אלא 'קם רבה' - העבודה בגדולות 'ושחטיה לרבי זירא' - דהיינו הדרך בקטנות, כי קדוש היום לאדונינו לפעול בו בעצמו גדולות ונצורות ולהתחנן על נפשי בשאלתי ועמי בבקשתי. מעשה שהיה בארה"ב, יהודי שהיה מהלך בדרכו - בסמוך לתחנת הרכבת, נפל לתוככי בור עמוק, מקום שהרכבת נוסעת על מסילות ברזל שלה, ותרב בבת יהודה תאנייה ואנייה, שכן היה זה בעת שהרכבת אמורה לעבור שם, וסכנת נפשות היא לשהות אז בבור, ולא עוד אלא שכולם חששו ופחדו להתקרב ולקפוץ לתוך הבור מחשש לחייהם, לא חלפו כמה רגעים וכמלאך מן השמים מיהר למקום הנפילה גוי 'שחור' מהעובדים העובדים שם קפץ לתוך הבור ובכוחות אדירים הוציאו מבור תחתיות לחיים ולשלום, משנשאל הגוי השחור - מה ראה על ככה להציל חיים, ובפרט חיי יהודי, וכי מחסידי אומות העולם אתה, ענה ה'שחור' בבערותו - שמע נא, 'אני עובד כאן תמורת 10 דאלער לשעה, כראותי העומד להתרחש כאן - תאוונה נוראה הבנתי שעתה תושבת פעולת הרכבת למשך ארבע שעות, ועלול אני להפסיד 40 דאלער... על כן מסרתי נפשי קפצתי אל הבור והצלתי חיי היהודי'... הנכנס למקום הקודש - אש להבת שלהבת של ימי הפורים, אנא ממך, ראה נא כמה גדולה הצלת נפשות ובפרט המציל נפש אחת מישראל, ובא

הכיפורים שיש בו 'מדם החטאת', והשני הוא פורים, ונקרא 'אחת בשנה' גם בלא זריקת הדם, ובשניהם 'כפר עליו לדורותיכם' (הובא בספרו חלק המועדים, פרשת זכור ד"ה בפסוק וכפר אהרן).

הרה"ק רבי ישראל מטשורטקוב זי"ע (ישמח ישראל מטשורטקוב, פורים שנת תרפ"ד) מביא משם זקנו הרה"ק רבי ישראל מרוזין זי"ע, דבזה גדולה מעלת יום הפורים מיום הכיפורים דיום הכיפורים מכפר רק לשבים (כרבנן יומא פה: וע"ע רמב"ם הל' תשובה פ"א ה"ג) ואילו יום הפורים מכפר אף ל'שאינם שבים', ומבאר הרה"ק מטשורטקוב כי בפורים אמרו חז"ל (מגילה ו:)'קיימו למעלה מה שקיבלו למטה', ומכיוון ש'למטה' קבלו על עצמם להעניק ולתת לכל דורש - אף למי שאינו ראוי, שהרי

נתלה במי, הוה אומר קטן נתלה בגדול, והדברים נוראים, שקדושת הפורים גדולה יותר מיום הקדוש דכתיב גביה (יואל ב יא) 'כי גדול יום ה' ונורא מאד ומי יכולנו?'.
ולא עוד אלא שכל מהותו של יום הכיפורים ישתנה לעתיד לבוא להיות יום עונג כיום הפורים וכלשון הוזה"ק (שם) 'יום כפורים - דעתידין לאתענגא ביה ולשנויי ליה מעינוי לעונג'.

זכר לדבר מביא הרה"ק ה'אמרי נועם' מדז'יקוב זי"ע בפסוק בסוף פרשתו, דכתיב (שמות ל י) 'וכפר אהרן על קרנותיו אחת בשנה מדם חטאת הכיפורים אחת בשנה יכפר עליו לדורותיכם', וכפל לומר ב' פעמים 'אחת בשנה', כי יש שני ימים מיוחדים בשנה, אחד הוא יום

גוי זה וצמצם והכניס את כל 'הצלת הנפשות' לתוך 40 דאלער פשוטים ויבשים ה"י, אל תתן לגוי ה'שחור' היושב על מפתחי לבך להוריד את ה'שערים', אלא גש נא לימים האלו באופן נעלה ונכון.

בפולין היו רגילים לומר, כי מדרך הגנבים להסתובב ברחבי הנמל, מקום אשר עשירי עם מהלכים כשבאמתחותיהם כסף וזהב לרוב, הללו היו משליכים מטבע על הארץ, ובשעה שהיה העשיר מתכופף להגביהו והיה מסיח דעתו לרגע מאוצרותיו היו הגנבים בורחים עם האוצר הגדול בידיהם. ואמרו על כך ש'קונץ' זה מועיל רק למי שאינו יודע מערמימות הגנבים, כי המכיר בנכליהם נזהר ביותר שלא ללכת אחרי מחזות שוא ואינו מסיח דעת כלל ונשארים שאוצרותיו בידו. כך היצר הרע בהגיע זמנים גבוהים הריהו משליך 'מטבע' לבלבל דעת (להיות עסוקים בוטות, בלבושי התחפושות ושאר ענינים צדדיים) להסיחנו מן העיקר שלא ננצל כראוי את הזמנים ושלא נעמוד בתפילה לפניו, אין לנו אלא להכיר בנכלותיו ולהזהר ממנו עד מאד.

מט. וכך כתב הרה"ק רבי צדוק הכהן מלובלין זי"ע (פרי צדיק שמות, פורים א ד"ה ואיתא בתיקוני), וז"ל, וכן אומרים בשם הרבנים הקדושים זללה"ה דפורים בחינת יום הכפורים, ונקרא יום כפורים היינו כמו פורים, ובאמת נרמז בתיקוני זוהר כנ"ל. וכמו ביום הכפורים עיצומו של יום מכפר כן ימי הפורים עיצומו של יום עושה מחיית עמלק. רק האדם צריך שיזכור שהיום יום הכפורים וכן שהיום פורים.

נ. ובוזה ביארו הטעם שבאמצע הסוגיא המדברת במעשה דאחשוורוש והמן במס' מגילה (דף י:): נאמרה המימרא של רבי לוי 'דבר זה מסורת בידינו מאבותינו, מקום ארון אינו מן המדה', היינו שארון העדות בקודש הקדשים לא תפס מקום כלל ולא מיטע חללו של קודש הקדשים, ומה ענינו לשם (לפי פשוטו נאמר בדרך אגב, איידי דהביאו שם עוד מימרות דרבי לוי), ולהאמור נרמז כאן דבר גדול, דכשם שאין לנו השגה בארון הברית, וכל עצם הענין ש'מקום ארון אינו מן המידה' אינו נתפס בשכל אנושי, כך על האדם לדעת שאין לו השגה בקדושת יום הפורים שהוא גבוה מעל גבוה.

נא. וכתב השפת אמת (תרל"ט) בזה הלשון. מול זאת אמרו 'הדר קבלוה בימי אחשוורוש' נראה שניתקן עתה בימי הפורים קלקול הנעשה. לכן הימים נזכרים ונעשים. ולכן המצוה לענג הגוף ואיתא בזה"ק כי בפורים מתקנים ע"י עונג כמו ביוה"כ ע"י עינוי ע"ש. וכמו ביוה"כ נגמר הכפרה ואמר סלחתי והוא ע"י תשובה במ' יום שע"ז נתקן ימי אלול לתשובה מיראה. וכמו כן בחדש אדר מאהבה ושמחה זוכין לתשובה וע"י שנתקן העשיה, לכן המצוה במשתה ושמחה.

ועד היכן הדברים מגיעים יש ללמוד ממה שכתב המשנה ברורה (סי' צ ס"ק כח) וז"ל. כתב בתשובת רדב"ז תפוס שהשר נתן לו רשות יום אחד להתפלל עם הצבור במנין איזה יום שירצה יתפלל אותו היום תיכף ולא יחמיץ המצוה להמתין על יום כיפור או פורים. עכ"ל. ולא קאמר ליו"כ או לר"ה וכדומה, אלא רק יום כיפור ופורים...

וכבר אמר הרה"ק רבי יחזקאל שרגא משינאווא זי"ע (דברי יחזקאל פורים ד"ה חייב איניש), שביום הזה יש ביד כל יהודי את הכוח שיש לכהן גדול לפני ולפנים בקודש הקדשים. וכיוצא בזה כתב ה'שפת אמת' (פורים תרנ"ז) ויליף כן מקרא (ויקרא טו ב) 'ואל יבא בכל עת אל הקודש' כי אם ביוהכ"פ, ואילו גבי פורים כתיב (אסתר ד טו) 'ובכן אבוא אל המלך אשר לא כדת', שאפשר 'להיכנס' בקודש הקדשים (כלומר, להשיג אותה הקדושה) אף שאינו יוהכ"פ.

ובך איתא ב'חתם סופר' (דרשות, חלק א דף קנו עמוד ב ד"ה אלא) שכתב 'ובאמת פורים יום טוב גדול הוא, הן לענין קבלת התורה ברצון הוא חשוב מיו"ט של שבועות, דהא בחג השבועות קבלו באונס 'שכפה' עליהם הר כגיגית, ואילו בפורים - הדר קבלוהו בימי אחשוורוש

'אין מדקדקים במעות פורים, אלא כל מי שפושט ידו ליטול נותנים לו' (תרצ"ד ג), ומשום הכי אף למעלה 'קבלו' לקיים הלכה זו, והקב"ה מוחל וסולח לעוונות כל חד וחד מבני ישראל באיזה מצב שיהיה, (ובלכד שיהא פושט יד לקבל המחילה), וכלשונו, למטה קבלו לתת מתנות לכל דורש בלי הבדל, וכן קיימו למעלה לכפר לכל בין ראוי בי שאינו ראוי".

ורמזו לה צדיקים בפיוט (שושנת יעקב) 'וגם חרבונה זכור לטוב' מלשון חרבן, דאף מי שחלילה נחרב ונהרס מצבו הרוחני זכור לטוב ביום הזה (עיי' דברי שמואל פורים)".
וכן פירשו 'כל הפושט יד - אפילו א פשוטע האנט', היינו אפילו יהודי פשוט שבפשוטים ופחות שבפחותים הפושט ידו ורוצה להתקרב אל ה', 'נותנים לו', כי אין מדקדקין במהות המבקש, אלא כל הרוצה יבוא ויטול".

נב. ויש שאמרו עוד, דבימים אלו נותן הקב"ה לבניו עם ישראל גם 'כלי קיבול' שיוכלו לקבל בו את השפע הנשפע בפורים, ונרמזו כן בדבריהם כל הפושט ורוצה להיות טוב, אזי אפילו יד זה הבית קיבול נותנין לו, ואף שבכל ימות השנה אי אפשר לאדם ליהנות מן האור אלא אם יפתח בעצמו פתח כחודו של מחט תחילה, מכל מקום סגולת יום הפורים היא שאף בלא אתערותא דלתתא משפיע הקב"ה שפע רב אם יש לאדם הרצון להתקרב, ולא עוד אלא שאין מדקדקין אחרי רצון זה שיהיה בשלימות וללא פגם, וזה חסד גדול מאת אבינו אב הרחמים.

ובדרך צחות יש להוסיף, דהא נתבאר שהקב"ה מקיים מצוות היום של משלוח מנות, ומדרך העולם לתת משלוח מנות בכלים נאים ומשאירים גם את הכלי אצל המקבל [דלא כבשאר ימות השנה, שבדרך כלל יטול המקבל את המאכל, ואת הכלי יחזיר לבעליו], והכי נמי בתת הקב"ה שפע לישראל ביום הפורים - למשלוח מנות, נותן להם גם יחד את הכלים שיוכלו לקלוט ולהשריש את האורות בקרבם.

נג. סיפר לי אחד ממרביצי התורה, שבישיבתו היה בחור שהחל לרדת מטה מטה רח"ל, וכבר היו לו סימנים באותו בחור שאינו מניח תפילין, בהגיע יום הפורים נכנס הנ"ל לבית הכנסת, פתח את ארון הקודש וגעה בככי לפני אביו שבשמים שירחם על בחור פלוני בן פלונית. ועד מהרה נתהפך לבו של הבחור מן הקצה אל הקצה והחל ללמוד בהתמדה וכבר נבחן על מסכתות שלמים, וכל צוות הישיבה מהללים אותו שהוא אחד המיוחדים בישיבה, ואין הסבר לדבר כי אם שתפילותיו ביום הפורים עשו שורש למעלה ופרי למטה.

נד. איתא בספר 'חשבה לטובה' (פורים בתחילתו), שהרה"ק הרבי ר' בונם מפרשיסחא זי"ע היה אומר שפורים הוא זמן תשובה כדכתיב 'להשיב מחשבת', ועוד, מפני שאמרו חז"ל (שבת קנב.) 'עד ארבעין שנין מיכלא מעלי מכאן ואילך משתי מעלי', ו'בן ארבעים בנינה', והרי שפורים שצריך לשתות בו הוא בבחי' בינה, וכבר נאמר (ישעיה ו י) 'ולבבו יבין ושב'.

נה. חידוש להלכה חידש ה'שפת אמת' (מגילה ז: ד"ה בגמרא רבה שדר) דאינו ראוי שישלח אדם משלוח מנות לרבו או למי שגדול ממנו בחכמה, שהרי כתיב (אסתר ט, יט) 'ומשלוח מנות איש לרעהו' וחציף הוא לקטן לכנות 'רעהו' למי שגדול ממנו, אך אם שלח הגדול לקטן תחילה מותר הקטן להחזיר ולשלוח לו מנות, שהרי גילה הגדול את דעתו שהוא מחשיב את הקטן בכלל 'רעהו', וממילא מותר לנו לתת לו משלוח מנות.

לפי זה שמעתי דבר נחמד מצדיק אחד, דבפורים 'חייב' הקב"ה כביכול לתת לנו משלוח מנות עם השפעות טובות תחילה, ורק אז נחזיר לו מצוות ומעשים טובים, שהרי אסור לנו לפתוח ולכנות את הקב"ה בכינוי 'רעהו', ומשום הכי מוכרח הקב"ה כביכול להשפיע כל טוב סלה, כדי שיוכלו בני ישראל לקיים מצות היום ולהחזיר לו מנות של מצוות ומעשים טובים.

ותמוה, כיצד אמרה לו 'ובבוקר אמור למלך' בדרך ציווי, הרי חוצפה היא לצוות על המלך כדת מה לעשות, והיה לה לומר 'ובבוקר תבקש מהמלך' או תשאל מהמלך, וביותר תגבר התמיהה שאכן כך נהג המן בפועל - כדכתיב (ו ד) 'והמן בא אל בית המלך החיצונה לאמור למלך לתלות את מרדכי על העץ'.

אך האמת, שבאותו זמן היה המן גדול מאחשוורוש, וכמפורש בגמרא (מגילה טו.) 'גבה המן מאחשוורוש', וכן במדרש (ילקוט'ש אסתר תתנ"ג) 'וישם את כסאו מעל כל השרים אשר אתו (אסתר ג א) - עשה לו בימה למעלה מבימתו (של אחשוורוש), ושמו ראש מעל כל השרים אשר אתו', ואכן היה בידו להורות למלך לתלות את מרדכי, כי הוא היה שליט אף עליו.

ומשום הכי, כאשר 'ונהפוך הוא אשר ישלמו היהודים בשונאיהם', ולא עוד אלא ש'בית המן ניתן לאסתר', ניתן בידינו כח זה - וכשם שרשע זה לא היה צריך לבקש מאת המלך רק היה בידו לצוות עליו לקיים רצונו, כך ביום זה יש ביד האדם לומר להקב"ה כביכול מה תעשה ומה תפעל, דרך אמירה וציווי, כענין הצדיקים גוזרים על הקב"ה והוא עושה - 'לתלות את המן' ולמחות את שמו מתוך לבו של עצמו על כל פנים' (והכל בכלל זה, בין לכלל כח היצר הרע המעכבו מלעבוד את השי"ת,

'ברצון' (עי' שבת פח.), והן לענין גאולה ממיתה לחיים הוא מפי מנאולת מצרים מעבדות לחירות', ומסיק ומסיים 'על כל פנים בהא סלקינו, דפורים עדיף וקדוש מפסח ושבויעות'.

הרה"ק ה'שפת אמת' זי"ע (פורים תרנ"ב) מדייק בלשון הכתוב (אסתר ט יח) 'ועשה אותו יום משתה ושמחה', שלכאורה היה לו לומר 'ועשו' בלשון רבים, ומדוע נאמר בלשון יחיד, אלא מבאר וז"ל. דקאי על הקב"ה שעשה אותו יום משתה ושמחה. שהיה שמחה לפניו במרום שניצולו בני ישראל מאותה הנזירה שהיה נגזר גם בשמים, כדאיתא כמדורש, ואח"כ כשנתבטלה ע"י תשובתם ונהפך לטובה עשה אותו יום משתה ושמחה, כמו שאמרו חז"ל (פסחים קטז.) 'למנצח - למי שנוצחין אותו ושמח'. ואלה הימים כמו שמתפרסם בו הנם למטה, כך למעלה בשמים נזכרים הנפלאות. וכהנים בעבודתן גם למעלה כולם באין לשמוע מקרא מגילה, עכ"ל.

בקשתך עוד ותעש - ביום הזה ימלא הקב"ה כל משאלותינו

ביום הפורים ניתן ביד כל איש פשוט מישראל כח כ'צדיק הדור', ולמדו בן הרה"ק ה'שם משמואל' זי"ע (פורים תרע"ז, אור ל"ד אדר, ד"ה ובבוקר אמור) מהפסוק (אסתר ה יד) 'ובבוקר אמור למלך ויתלו את מרדכי עליו',

נו. וידמה בנפשו שיש אוצר גדול של יהלומים ואבני חן הפזורים ברשות הרבים, וכי לא היה אוצר כגבר חלציו לעשות השתדלויות שונות כדי לקבץ ולאסוף כמה שיותר מרכוש גדול זה, והכי נמי על ידי שיכיר וידע סגולת הימים האלו יתאמן לנצלם כדבעי.

שנה אחת הסתגר הרה"ק רבי שמעון נתן נטע מלעלוב זי"ע [בן הרה"ק רבי דוד צבי שלמה מלעלוב זי"ע] במשך שעות רבות ביום הפורים, והיה קהל גדול שהמתין בחוץ להיכנס ולהביא לפניו משלוח מנות, אך אף שנתאחרה השעה לא יצא מן החדר ולא פתח להם את הדלת, בין הממתנינים היה החסיד רבי מתתיהו דייטש ז"ל ובראותו את הציבור הגדול המחכה, אזר אומץ ופתח את הדלת ונכנס אל הקודש פנימה, וכשהוא מתנצל על ההפרעה גילה לו שיש קהל גדול הממתין עליו בחוץ, נענה הרה"ק מלעלוב והשיב לו בגערה הרי העבודה של כל ימות השנה באה מיום הפורים, האם גם זה ברצונם לבטל ממני... ובזאת הורה לו לצאת מן החדר ולסגור את הדלת אחריו. וכן נהג אחריו הרה"ק רבי משה מרדכי מלעלוב זי"ע, שהרבה באמירת תהלים ביום הזה, ועלינו ללמוד ממעשיהם להרבות בתפלה ותחנונים כי הזמן גורם לעורר רחמי השי"ת על בניו אהוביו.

נו. וכה כתב רבי יצחק אייזיק מקאמרנא זי"ע בספרו 'נדבת פי' (מאמר מותר שקלים, דף ח.) 'וקבלנו, שבימי הפורים יוכל לעלות נשמה קטנה להיכל של צדיק מופלא בלי שום מעכב, וכן עולין כל התפילות ל'כתר' בלי שום מעכב... כל זה קבלתי בלחישת, ונעשיתי הולך רכיל [ולגלות סוד זה] מאהבת ישראל, פתחתי לך כנקב סידקת כי יש בזה רזי דרזין'.

ואולי דייק לומר 'ימי הפורים' כי י"ד וט"ו בכלל, ולא עוד, אלא שהרה"ק ה'עטרת צבי' מזידיטשוב זי"ע אמר, שבשושן פורים אפשר לפעול יותר מבפורים עצמו.

יום נם ונגאלו בו וניתן לעורר בו רחמים שיגאלנו באחרונה כבראשונה.

על כן, הזמן גרמא לעמוד ולהתחנן לפני ממ"ה הקב"ה, שימלא כל משאלות לבנו לטובה ולברכה, כי אכן, שערי שמים פתוחים בו ביום לקבל תפילותינו ברחמים וברצון^{יג}, וכלשון הרה"ק ה'אמרי נועם' מדו' יקוב ז"ע (פורים י"ג) בימי פורים יש התגברות הרחמים והרצון עד למעלה ראש.

וב'פלא יועץ' (הקדמון, דף קיח. ד"ה בעה"ת) מביא, שביום זה חביבה אף תפילת היחיד לפני הקב"ה והיא

ובין הצרות והיסורים המפריעים את האדם מעבודה), אמנם בתנאי קודם למעשה, שהאמירה צריכה להיות לא מהשפה ולחין, אלא בכל אות נפשו, ובאותו חשק ורצון נמדין שהיה אז להמן לתלות את מרדכי, ואז בודאי אמירתו תעשה פירות, וזהו שאמרו חסידי קדמאי, שבפורים יכול כל איש להיוושע ולהתברך^{יח}.

איתא ב'טור' (תרצג) בזה"ל, כתב רב עמרם ז"ל מנהג בשתי ישיבות ליפול על פניהם ביום שהוא יום נם ונגאלו בו צריכין אנו לבקש רחמים שיגאלנו באחרונה כבראשונה, עכ"ל. ואם כי איננו נוהגים כן (וכמו שמסיים שם הטור), אך עכ"פ עלינו לידע שהוא

נח. ובזה יבואר נמי מאי דכתיב (ט יב) 'מה שאלתך וינתן לך, ומה בקשתך עוד ותעש', דתיבת 'עוד' אינו מובן הרי עדיין לא ביקשה מאומה, ומבאר הרה"ק ה'מראה יחזקאל' מדעעש זי"ע (הגדש"פ ד"ה כהא לחמא אופן ג), כי המתפלל אל ה' על דברים הכרחיים מוכרח היא להיענות (עי' תירו"ט ברכות ז ג, סוד"ה נברך), ולכן כאשר האדם מבקש לחם לאכול ובגד ללבוש בודאי יענהו השי"ת וימלא משאלותיו, אמנם המתפלל על עושר וגדולה שהם יותר מן ההכרח, אזי ידונו אותו אם הוא ראוי לכך אם לאו, והיינו דכתיב (ישעיה סה כד) 'והיה טרם יקראו ואני אענה, עוד הם מדברים ואני אשמע', שאם יקרא המתפלל ויבקש על עסקי 'טרם' אלו העניינים ההכרחיים שזקוק לחיי היום יום, אזי 'ואני אענה', אבל אם 'עוד' - הם מדברים' שהם מבקשים 'עוד' שאין חיי הנפש תלויים בהם, אזי 'ואני אשמע' ואשקול אם ראוי הוא להיענות בכך אם לאו.

עפי"ז יש לפרש כאן במגילה 'ומה בקשתך עוד ותעש', כי ביום הפורים פתוחים כל השערים, ולכן גם המתפלל ומבקש 'עוד' יזכה ל'ותעש', כי אפשר לפעול גם (מוותרות) ודברים הנוספים יותר מן ההכרח עד אין סוף. ולפי"ז יש לבאר בכפתור ופרח מה שאמרו (מגילה ד.) 'חייב אדם לקרות את המגילה בלילה ולשנותה ביום, שנאמר (תהלים כב ג) 'אלוקי אקרא יומם ולא תענה, ולילה ולא דומיה לי', ולכאורה יש להעיר, מדוע למדו כן מהפסוק שנאמר בו לשון שלילה, 'ולא תענה'... והרי בפורים עת רצון היא שכל אחד נענה במשאלותיו, אך ביאור הענין נראה, כי בפורים יש ביד האדם לפעול כל כך הרבה עד שכל מה שיפעול יחשב כמקצת ומעט, ושפיר הסמיכו לכך את הכתוב של 'לא תענה', כי כמה שיבקש ויקבל הרי הוא כאילו לא נענה, מפני שהיה יכול להשיג עוד כהנה וכהנה בתוספת מרובה מן העיקר.

הא למה זה דומה, למהלך בשוק ורואה הר גדול של יהלומים, והבעלים אמר לו שהוא נותן לו למלאות כיסו עם היהלומים כפי שיוכל שאת, והנה הגם שמילא הלה כל כיסו עד אפס מקום ונטל עמו הון רב, אכתי הוא מצטער על שלא היו לו עוד כיסים, שהרי נשאר שם הרבה יותר ממה שליקט, והרי זה דומה בעיניו כאילו לא נטל כלום, וכן נמי כאשר האדם מתפלל וממלא אסמיו בשפע רב, הרי הוא תמיד 'כאילו' לא תענה, כי כמה שיטול לא השיג כי אם אפס קצהו מן השפע המוכן והמיועד לכך באמת.

נט. הרה"ק רבי מרדכי מנדבורנא זי"ע ציווה לכל יוצאי חלציו לשמש באדמו"רות, ועוד אמר, שבית המדרש שאין מסיימים בו תהלים בפורים לא יקרא 'נדבורנא בית המדרש', כי בפורים הוא זמן של רחמים ועל ידי אמירת תהלים אפשר לפתוח כל השערים בשמים ממעל, ואם בכל ימות השנה כתב ה'בית אהרן' (בית אהרן מח. ד"ה עוד אמר) שעל ידי אמירת תהלים 'אפשר לצאת מכל השטותים ומכל המצרים, ומכל השינויים שיש לו לאדם', ק"ו בן בנו של ק"ו שבעת רצון ונשגב זה בודאי יכול כל אחד לצאת מאפילה לאור גדול ולשנות את מזלו מרעה לטובה, ולבקוע אפילו מחיצה של ברזל המפסיקה בינו לבין אביו שבשמים.

ומעשה שראיתי בימים מקדם, בביהמ"ד דחסידי בעלזא בבני-ברק, בליל פורים היה בית המדרש מלא בזקנים עם נערים עד אפס מקום, וכל אחד היה עסוק בדברים קדושים, זה באמירת תהלים בהשתפכות הנפש וזה בלימוד התורה

כל קרוביו, כי באותו יום עת רצון מאוד, וכל העולמות
המה בשמחה וברצון, וע"ז אמרו ז"ל 'כל הפושט יד
נותנין לו', וכן הוא מקובל מפי גדולי הצדיקים תלמידי
הבעש"ט זי"ע^א.

ואכן, מן הראוי להתחזק ביתר שאת וביתר עוז לנצל
את הזמן בתפילות ותחנונים מעומק הלב בפני
המלך, וכדברים הנלהבים שהגיד הרה"ק בעל ה'בית
אברהם' זי"ע בקול חוצב להבות ב'שולחנו' שערך בפורים,

מתקבלת, והכי חזינן מדכתיב (אסתר ט כה) 'ובבואה לפני
המלך אמר עם הספר ישוב מחשבתו הרעה', דאף בכהאי
גוונא התקבלו דבריהם.

וכמו שהובא בספר 'סגולת ישראל' (מערכת פ' אות ד'),
הובא בהקדמה לספר 'שפתי חכמים' עמ"ס מגילה פתיחה פרק
ט אות יד) 'קבלתי מגדול אחד ז"ל, דסגולה בפורים
להשכים בבוקר ולהרבות בתפלה ובבקשה לפני השי"ת
על כל דבר - בני חיי ומוזני, והן על שאר דברים, ועל

ביגיעה והתמדה, ב'קרן זוית' ישבה חבורת בחורים צעירים שעסקו בשיחה בטילה ובדברים של מה בכך, לפתע התעורר
ראש הקבוצה (שהיה בחור מבוגר ממשפחה חשובה מאד שלא מצא זיווג, לעומת אחיו שכבר נישאו למזל"ט בגיל), והציע לחבריו
הבה נאמר יחדיו 'תהלים', ונתפלל אל השי"ת ביום נשגב זה, וכן עשו. אף בחור זה האריך בתהלים עד אחר עלות
השחר, וראה זה פלא, מיד אחר פורים נשתנה הבחור ומזלו לטוב, ובא בברית האירוסין עם משפחה מיוחסת בישראל
- שידוך שלא 'חלמו' עליו כלל, והקים בית בישראל לשם ולתפארת, ודורות ישירים מבורכים בליעה"ר.

ידועה ומפורסמת האי עובדא, לפני כמה שנים בעיר לעיקוואד שבארה"ב, קבוצת אברכים פרסמו מכתב בראש כל
חוצות, הנה אף אנו שמענו מימי קדם, כי ביום הפורים 'כל הפושט יד' - לבקש ישועתו, 'נותנים לו' מן השמים כל
אשר יבקש, והיינו מחשבים זאת כמליצה ואימרה נאה ותו לא מידי. והנה כמה מאתנו סבלו יסורים שונים, איש איש
נגעו ומכאובו, לכן נאספנו יחדיו כמה ימים לפני פורים בצוותא חדא, וקבלנו על עצמנו כאיש אחד בלב אחד לעשות
אגודה אחת ביום הזה ולשפוך שיח ותחנונים לפני בורא כל עולמים שיוציאנו מאפילה לאור גדול, ומבעוד מועד הוכן
סדר היום מדוקדק לעת שכיבה וקימה, ומתי יתפללו ויאמרו תהלים, וגם קבענו זמן לעסוק בתורה ולשאר מצוות
היום... וכולם כאחד העידו שבתוך זמן קצר ראו בעיניהם ניסים ונפלאות בענייניהם, והחכם ישמעע ויעשה כמעשיהם,
ויזכה אף הוא שימלא ה' כל משאלות לבו לטובה.

ס. כתב שם (בפלא יועץ הקדמון המובא למעלה) שג' סגולות יש ביום הפורים, א. שאפילו תפילת היחיד מתקבלת. ב.
שיוכל לכוון בתפילה ויהא פיו וליבו שווים. ג. להיטהר ולהזדכך ממשכבות רעות, וכולם רמוזים במה שנאמר
(אסתר ט כה) 'ובבואה לפני המלך אמר עם הספר ישוב מחשבתו הרעה', ו'בבואה' לשון יחיד, שאפילו יחיד הבא לפני
המלך בתפילה ובתחנונים נענה ברחמים וברצון. אמר עם הספר - שהאמירה תהא בכוונה. ישוב מחשבתו הרעה,
ללמד שניתן לשוב ולהיטהר מכל המשכבות הרעות.

סא. וכן רמזו גם במאמרם (מגילה ה.) 'רבי נטע נטיעה של שמחה בפורים', והנה בדרך כלל אין הנטיעה עת שמחה,
שהרי יתכן ולא יצמחו הזרעים, ורק בעת הקצירה והאסיפה אז שמח האדם, וכמו"ש (תהלים קכו ה) 'הזורעים
בדמעה ברנה יקצורו', אבל בפורים יש שמחה אף בעת נטיעה, כי מובטח לו שיראה פירות ופירי פירות מעמלו,
מפני שכל שערי רחמים פתוחים לרווחה לפני כל אחד ואחד, והחכם יבוא ויפעל רפואות וישועות בתפילתו.

וכמו שאמרו קמאי בצחות 'יעדער שמוגער - ווערט א צדיק גוזר', פירוש שאף קל שבקלים זוכה להיות בבחינת
צדיק גוזר שהקב"ה מקיים דבריו, וכל אחד ואחד מקבל כח גדול מאד - שיהא בידו להפוך ולבטל כל גזירות רעות
ולפעול נשגבות בתפילתו.

וכך תראה בנוסח הפיוט (שושנת יעקב) 'ברוך מרדכי היהודי', שנשתבח מרדכי במה שהוא יהודי ולא בצדקותו
ובגדולתו, ללמדנו שיום הפורים מיועד לכל אשר בשם ישראל יכונה, ולא לצדיקים בלבד. ולכן נמי מצינו (תענית כט):
שאם יש ליהודי דין ומשפט עם גוי, ישתדל לעשותו בחודש אדר, כי בחודש זה יש מזל טוב לישראל, ואין חילוק
בין צדיק לרשע, אלא המזל טוב לכל אשר בשם ישראל יכונה, ובכל מצב שהוא בריא מזליה בימים אלו.

וכך איתא מהרה"ק ה'שפת אמת' זי"ע (פורים תרל"ה), וז"ל, 'תשועתם היית לנצח ותקותם בכל דור ודור' - כי התשועה
בפורים היתה לדורות עולם, כמו שהגזירה היתה להשמיד כל היהודים (כלומר לבטל ולהשמיד את כל הדורות הבאים עד
עולם), ממילא גם הנס היה לכל הדורות, והרי קיום כל זרע ישראל הכל ע"י נס הזה. ואיתא כי הגזירה היה גם בשמים

במגילה הוא ממש יותר גדול ונכבד מתורתנו הקדושה בעצמה, עכ"ל.

וכבר עורר על כך ב'יערות דבש' (ח"א דרוש ג) וז"ל. 'שמעו נא נבוני עם וחכמים, אשר בחר ה' בנו מכל עם, אל נא תהיה קריאת המגילה בעיניכם כדורש ספר זכרונות וספר קורות אבותינו בכל התלאות אשר מצאם, אשר אין בו אלא הגדת המעשה וסיפור דברים. וכי בשביל זה היתה אזהרה לקרותה פעמיים – (חייב אדם לקרות את המגילה בלילה ולשנותה ביום, מגילה ד.), אמנם רוב מהתועלת אשר נמשך ממנו, מלבד סודות רבות שיש בו והפליגו בעלי חן וסוד לדבר בזה המגילה, ולהכי נקראת 'מגילת אסתר' - שיש בו סתרים וסתרי מעשה בראשית למאוד... ואזניכם שמעו מה גדלו ומה עמקו דברי המגילה ההיא, אף גם יש ללמוד ממנה דברים רבים למוסר והנהגת אדם אשר יעשה וחי בהם'.

דלכן כתיב (ה, ג) 'ותבך ותתחנן לו' (ולא נאמר, ותבך ותחנן לו), כי הפכה את כל מהותה לחטיבה אחת של תפלה, זי האט 'זיך' - גיבעטען להיות 'לו', (עשתה עצמה 'חטיבה אחת' עם התפילה) להיות קרובה אליו יתב"ש, וכיום הוזה הזמן גרמא לכך (עבודת פנים עמו' קפו עיי"ש).

מקרא מגילה - חסדים מגולים ורחמים ע"י קריאת המגילה

ידוע ומפורסם כי שעת קריאת המגילה עידן רעוא דרעוין היא, והקריאה מעוררת רחמים וחסדים גדולים בשמים, וכל השפע הנשפע בכל יום פורים מתגלה בעת קריאת המגילה. הנה הרמב"ם (הל' מגילה פ"ב ה"ח) דימה מגילת אסתר לחמישה חומשי תורה (עיי"ש), ויש ללמוד מן הדברים על קדושת המגילה. יותר מכן הפליג ה'חתם סופר' (דרשות קסד.) וז"ל. 'דכיון דקבלת תורה בימי משה רבינו ע"ה היה באונס, והדר קבלתו בימי אחשורוש (ע"י שבת פח.) באופן שאור קדוש הכלול

כן על בני"י. והקב"ה עשה זה הנס בלי זכות ישראל. רק מצד שאנחנו עמו וחוסים בו תמיד. לכן עליו להושיע לנו בעת צרה. ולכן זה היו"ט נותן כח ועוז ותקוה לבני"י בגלות, לבטוח בו מצד שמייוחדים אנחנו אליו (ולאו דווקא בזכות כשרון מעשינו הטובים). ונראה שלכך תקנו לבסוס עד דלא ידע כו'. להראות שאין היום טוב מצד זכות ישראל – שהרי הם במצב של 'לא ידע' ואין בהם שום מעלה, זולתי שהם 'יהודיים'... ואיתא, כי פורים כמו יום הכפורים, וביודה"כ באין למעלה מהטבע ע"י ביטול הגוף אכילה ושתייה וענייתם עיי"ז באים לעלמא דחירות. ויש בו סליחת עונות. כמו כן פורים ע"י משתה ושמחה יכולין לבוא ג"כ לזה בעזר עליון שלא מצד מעשינו.

לזכותן של ישראל מבאר הרה"ק ה'בני יששכר' זי"ע (אדר ד ג) דהקב"ה בחר בישראל להיות לו לעם סגולה מחמת אהבתו אליהם, ולא מחמת מעשיהם הטובים, ואילו היה בוחר בהם מחמת מעלתם לא היו יכולים לעמוד לפניו בדין, וכנוסח הפיוט (מוסף אדר"ה) 'א-ל אמונה בערך דין, אם תמצה עומק הדין, מי יצדק לפניך בדין, קדוש', ולכן אמר הקב"ה להטיל גורלות על שני השעירים ביום הכיפורים, שתוצאות הגורל בלא טעם הן, כדי להזכיר שאף בחירת בני ישראל הייתה באופן זה, ובלא טעם בחר בנו מכל עם. כיו"ב, בנס דפורים נגזרה גזירת כלייה על ישראל וסיבב הקב"ה שיפיל המן 'גורל' כדי להזכיר לפניו יתב"ש את בחירת בני ישראל בלא טעם, וממילא יושיעם אף אם אינן ראויים ואין 'טעם' וסיבה לגאלם (כי חטאו), וזה שאנו אומרים (בפיוט 'אשר הניא') 'כי פור ה'מן נהפך לפורנו', מפני שגורלו של המן גרם לנו להצלה ופדות [ולפי זה נקרא היו"ט 'פורים' על שם הנס, כי הגורל גרם לעורר עלינו זכות במרומים].

סב. בסוף המגילה כתיב (י ב) 'וכל מעשה תקפו וגבורתו ופרשת גדולת מרדכי אשר גדלו המלך, הלוא הם כתובים על ספר דברי הימים למלכי מדי ופרס', ולפי פשוטו משמעו להיות 'מראה מקום' למי שרוצה לדעת פרטים נוספים על מה שהתרחש בימים ההם, והוא פלא, שהרי אין אות ותג מיותר במגילה, ומה הוראה יש בזה לדורות. והסביר הגאון רבי יחזקאל אברמסקי זצ"ל בדרך משל, לשתי מדינות שהיו מריבות זו עם זו, וכל אחת רצתה לכבוש את חברתה, וכל אחת שלחה מרגלים לגבולות השניה, מרגלים אלו מעבירים למדינתם מה ששמעו אצל צבא האויב, והנה דרכם של מרגלים אלו לנהוג במשנה זהירות כדי שלא יעלו על עקבותיהם, כי אם יתפסו אותם הרי אחת דינם להמית כנודע, ועל כן המה מתחפשים ומראיהם כאנשים פשוטים ותמימים, וכך המה נכנסים לשטחו של האויב ועוקבים בזהירות אחר פרטים חשובים שהמה רואים אצל חייליהם וצבאם, ואז עליהם להעביר את המידע לאנשי הצבא שבמדינתם כדי שיהיו מוכנים ומזומנים מבעוד מועד בכלי זיין, אולם גם מסירת המידע אינה עבודה קלה כלל ועיקר, שהרי אינם יכולים לשגר מכתב מפורט מכל מה שזנו עיניהם, דהא אז עלולים האויבים לעלות על עקבותיהם ויחרצו

מתגלה לחוץ מחמת רוב קדושתו כי אם פעם אחד בשנה, ומתחיל להתגלות בהתחלת קריאת מגילה, ומזה העולם היה שורש נשמתו של מרדכי הצדיק, וצריכין אנו לעורר רחמים שיתגלה העולם הנ"ל לחוץ, וישפיע ויאיר על רישיה דעמיה המתאספים לשמוע מקרא מגילה בלב מהור בלב של כוונה^ס, ומבאר ה'קב הישר' שזו כוונת הברכות 'אשר קדשנו במצותיו וצונו על מקרא מגילה', מלשון הזמנה, כמו (במדבר י ב) 'למקרא העדה ולמסע את המחנות', פירוש 'שציונו השי"ת לעורר כוונה ולהוציא אותה הארה גדולה לחוץ, וזהו על מקרא מגילה, ועל זה יענה הקהל אמן בכוונה גדולה' [וכיוון הישמה ישראל' (פורים סוף אות ג) לדעתיה, שאף הוא מפרש מדיליה 'מקרא מגילה' מלשון הזמנה והתאספות, שכל האורות מתאספים ומתגלים בעת קריאת המגילה].

ב'בית אהרן' (לשבת זכור סו:) הפליג וכתב 'צדיקים אומרים, שהם מסתכלים בהמגילה כל מה שיהיה בכל השנה'. ואילו הרה"ק ה'אמרי יוסף' מספינקא ז"ע אמר, שבעת קריאת המגילה נפתחים שערי גן עדן^ס.

כתב ה'דרכי משה' הארוך (תרצ"ג ד) 'אם חל מילה בפורים מלין התינוק ואח"כ קורין המגילה, כדי שיהיה גם בן בכלל יהודי, ולומר ליהודים היתה אורה'. היינו שכל מה שנאמר במגילה על היהודים יחולו אף על הרך הנולד, ומכאן, שבעת קריאת פסוקי המגילה כביום הזה שבים ונעשים כל מה שאירע בימים ההם, דאל"כ למה צריך למול את התינוק קודם הקריאה, הלא הפסוק ל'יהודים היתה אורה' קאי על היהודים שהיו בימי מרדכי ואסתר, אלא ודאי שהקריאה מעוררת את הזמן בפועל ממש, ו'ליהודים היתה אורה ושמחה קאי על 'היהודים' שברור הזה, וביד כל אחד מהם לזכות כהיום לאורה ושמחה כפשוטו ממש, ולכן מלין את התינוק קודם המגילה שאף עליו יחולו כל הישועות והאורות, ואם בן יבין וישכיל כל חד וחד שלא להשאר מחוץ לכלל היהודים, אלא להכניס עצמו גם כן בכלל היהודים...

נלהבים המה דברי ה'קב הישר' (פרק צט) 'ראה בעיניך קדושת מועדים אלו, בכל מועד ומועד יש בהן קדושות וסודות נפלאים, וצריך אתה לדעת כי יש עולם חדש למעלה שהוא קדוש ונורא מאד, ואין אותו העולם

דינם תיכף למיתתה, לפיכך עליהם להתחכם להעלות על הכתב טפח ולכסות טפחיים, כדי שרק החכם ישכיל להבין מה שראו עיניהם מתוך הכתב, ומשום הכי יאריכו לכתוב דברים של מה בכך באגרתם, כגון מה מצב מזג האויר בחוץ ואיזה תחנות יש בעיר וכיוצא בדברים טפלים אלו, ובשיטה אחרונה יכתוב מילין סתימין בענין הסכנה העומדת להתרחש, ודי לחכימא ברמיזא זו, אמנם חלק זה הוא עיקר ותורף המכתב, וכל השאר אינו אלא כיסוי המסתיר את העיקר.

וזה מה שבאו מרדכי ואסתר ללמדנו בסיום המגילה, שהקורא את המגילה ונדמה בעיניו שהם 'מעשה תקפו וגבורתו, ופרשת גדלת מרדכי אשר גדלו המלך' בלבד, דהיינו סיפורי דברים בעלמא, ידע שטעה טעות חמורה בקריאתה, כי ההיסטוריה כתובה 'בספר דברי הימים למלכי מדי ופרס', ואילו במגילה נמצאים אך ורק סודות עמוקים מאד, והמשכיל יודע להבין דברים העומדים ברומו של עולם מתוך תיבותיה ואותיותיה.

סג. וכך ביאר הרה"ק ה'מנחת אלעזר' ממונקאטש זי"ע ('ד"ת' מהדר"ב אות עו) את לשון המשנה (מגילה יז.) 'הקורא את המגילה למפרע לא יצא', למפרע מלשון פרעון, כי הקורא את המגילה רק בכדי לפרוע את חובתו ולהסיר עול 'חובת הקריאה' מעל צווארו, ואינו קורא אותה בהתעוררות הלב להתבונן בחסדי ה' עם בניו בני ישראל, 'לא יצא' – והפסיד את עיקר המטרה שבקריאת המגילה להתבונן בכתוב בה, בחסד ה' שגמל עם בני ישראל עם קרובו על ידי השגחה פרטית ומדוקדקת, ורק בכך יקיים חובתו.

סד. סיפר הרה"ק ה'מנחת אלעזר' זי"ע, שפעם חבשו את הרה"ק הרמ"מ מרימנוב זי"ע בבית האסורים, ושומרי בית הסוהר נתנו רשות להכניס רק חפץ אחד, ושאלו אותו מה ברצונו לקבל, ועל אף שהימים היו ימי תקופת תמוז ביקש הרה"ק מרימנוב להביא מגילת אסתר כשרה כתובה בדיו על קלף, כשמוע תלמידו הרה"ק רבי נפתלי מראפשיץ זי"ע את תשובתו הזהיר את התלמידים לבל ימלאו בקשתו בשום פנים ואופן, כי אם יקבל לידו את המגילה יחריב את העולם לתוהו ובוהו.

הרה"ק ממונקאטש זי"ע סיפר האי עובדא, ומסיק מזה - כמה גדולה סגולת קריאת המגילה, דהא קיימא לן (מנחות עב.) 'חביבה מצוה בשעתה', ואם היה ביד הרה"ק מרימנוב לפעול נשגבות על ידי קריאתה באמצע ימות השנה, ק"ו שעל ידי הקריאה בזמנה אפשר לבנות ולשכלל עולמות ודברים נעלים.

בספר 'שארית ישראל' (שער הזמנים שער ב, פורים ד"ה אף) על עבירות החמורות ביותר, ויתכן שזה נרמז באותיות להרה"ק מווילעדניק זי"ע כתב, 'בקריאת המגילה יש תיקון לכל הגילויים - גילוי עריות ח"ו, והיינו כי בעת הקריאה מכפר הקב"ה על עוונות בני ישראל, ואף קריאת המגילה".

סה. איתא במדרש (אסתר ט ב) דמשום הכי יעצו זרש וכל אוהביו להמן לעשות עץ גבוה לתלות עליו את מרדכי, כי ידעו שהקב"ה עשה ניסים לישראל במים, שנבקע להם ים סוף, וכן הציל את חנניה מישאל ועזריה מתוך כבשן האש, ולכן התחכמו ובחרו בדבר חדש שעדיין לא ניצלו ישראל ממנו, כדי שלא יוכל מרדכי להינצל, ע"כ דברי המדרש. והדברים סתומים ואומרים דרשני, וכי טפשים היו שלא ידעו שאין בין נס הנעשה במים לנס הנעשה מעץ לפני הקב"ה, וביותר תגדל הקושיא לאיזה צורך גילו לנו חז"ל לדורות מחשבת זרש ושאר אוהבי המן, ופירש ה'אגרא דכלה' (פרשת עקב) שבמשך הדורות עשה הקב"ה נסים ונפלאות בעולם הזה, וכאשר בני אדם מספרים אח"כ מנפלאותיו הרי הם מעוררים בזה שוב את הניסים שהתרחשו בימים ההם, ולכן חששו יועציו שאם יאמר המן לאחשוורוש להטביע את מרדכי בנהר אזי ילמדו ישראל פרשת קריעת ים סוף ועי"ז ינצל מרדכי מידיהם, וכן אם יאמרו לשורפו יעסקו בתורה במעשה ד'חנניה מישאל ועזריה' בספר דניאל ותתקרב האש, לפיכך החליטו להעבירו מן העולם בדרך חדשה שעדיין לא הציל ממנה הקב"ה את ישראל, וממילא לא יוכלו לעורר את הנס על ידי קריאת הפרשה, אך הקב"ה ברוב רחמיו וחסדיו ריחם עליהם וברא להם נס חדש וניצלו מצפרניהם.

מדבריהם למדנו, שבכח הקריאה ב'דברי התורה' של הניסים לעורר את הניסים שאירעו בימים ההם, וביותר בלימוד הנס של פורים ב'קריאת המגילה', וכמו שאמר הרה"ק רבי יהושע מבעלזא זי"ע, שבכל המועדים אומרים 'זכור ליציאת מצרים' כי עושים אותם כ'זכור' לנס שהתרחש בימים ההם, אבל בפורים כתיב (ט כח) 'והימים האלה נזכרים ונעשים בפועל ממש, ובכל שנה ושנה מתעורר הנס בזמן הזה מחדש כפי שהיה בימים ההם ממש, ואף בימינו אנו יש ונהפוך הוא' כפשוטו - לבטל כל גזירות קשות ואכזריות ולהמתיק הדינים ולרחמים ולרצון.

וכן כתב ה'בני יששכר' (אדר ד ו) 'נראה לי, וניצולים [מכל צרות ויסורים] בכל שנה על ידי קריאת המגילה וצדקה'. איתא ממרן הבעש"ט זי"ע (בעש"ט עה"ת, אסתר אות ח, וכן הוא ב'מאור ושמש' רמזי פורים ד"ה בגמרא הקורא בשם ה'אור המאיר') על לשון המשנה (מגילה יז) 'הקורא את המגילה למפרע לא יצא, שקורא את המגילה כדרך סיפורי מעשיות, שאז (למפרע - בעבר) נעשו נסים, ואינו מעלה על לבו אשר השי"ת עושה לנו נסים ונפלאות בכל דור ודור בזכות הקריאה - לא יצא', והיינו שהדברים האלה נזכרים ונעשים עכשיו בפועל ממש.

והוכיח זאת החידושי הרי"ם (ליקוטי הרי"ם) ממה שאמרו שצריך לקרוא עשרת בני המן בנשימה אחת מפני שמתו כאחד, והיינו שעתה בזמן הזה הם 'מתים' מחדש, שמתעורר עתה כח הנס, וע"כ יש לקרוא בכל שנה בנשימה אחת.

וכן כתב התפארת שלמה (רמזי פורים ד"ה בגמרא מגילה), וז"ל, וזה פירוש הגמרא 'מפני שעניניהם של עניים נשואות למקרא מגילה, פירוש, ע"י קריאת המגילה יורד ההשפעות בבני חיי ומזוני לכנסת ישראל, ומפני כן המצווה לפשוט את המגילה כאגרת כדי שיתפשט השפעות טובות לכל העולם, אמן.

עוד כתב שם שתיבת 'מגילה' [חסר יו"ד] עולה בגימטריא כמנין 'מזלא' (ע"ח), ללמדנו שבעת קריאת המגילה אפשר לפעול שפע רב בבני חיי ומזוני, שהרי אמרו (מו"ק כח) בני חיי ומזוני, לא בזכותא תליא מילתא אלא במזלא תליא מילתא, ואם כן בעת הזאת אפשר להפוך את מזלו מרעה לטובה.

צדיקים אמרו, שבעת הקריאה יכולים חשוכי בנים להיושע בדבר ישועה ורחמים (ובכלל זה, אלו שיש להם צער גידול בנים רח"ל, שיכולים לזכות לראות נחת דקדושה מיוצאי חלציהם), ונרמז בתחילת המגילה וסופה, שפותחת בתיבת 'ויהי' שהיא לשון צער (מגילה י:), ומסתיימת בפסוק (י ג) 'דורש טוב לעמו ודובר שלום לכל זרעו', והיינו שאפשר לזכות ל'ונהפוך הוא', ולשנות את הצער לשמחה גדולה בהולדת בנים ובני עוסקים בתורה ובמצוות.

ומעשה באחד שהזכיר את עצמו בפורים לפני הרה"ק רבי אהרן מבעלזא זי"ע שיברכו בזש"ק, נענה הרה"ק שיום הפורים מסוגל לזש"ק, על פי מאמרו של ה'חזנה' מלובלין זי"ע שהקב"ה מקיים מצות 'משלוח מנות' על ידי שנותן 'איש' זה בנים 'לרעהו' אלו ישראל.

עוונותיהם, לפיכך צריך חרטה על העבר וקבלה על העתיד, ולהחליט בהחלטה גמורה שלא ישוב לכסלה עוד, והשעה המוכשרת לכך היא בעת קריאת המגילה שאז מטהר הקב"ה את ישראל באתערותא דלעילא, ועל האדם לעורר לבו ולהתקרב אליו יתב"ש¹.

אורה זו תורה - חשיבות לימוד התורה בפורים וביותר בין מגילה של לילה לשל יום

נאמר במגילה (ט כז), 'קיימו וקבלו היהודים עליהם ועל זרעם' - ששבו לקבל את התורה מאהבה, וכמו שאמרו חז"ל (שבת פח.) שבהר סיני קיבלו את התורה מיראה ואילו בפורים קיבלו את התורה מאהבה, ופירש רש"י 'מאהבת הנס', על כן הזמן גרמא להגות בתורת ה' ביום זה.

ידועים דברי ה'חתם סופר' (דרושים ואגדות, עמוד רמ"ה) שכתב 'קבלתי מרבי הרב מהו' מענדלי ליליג זצ"ל שהיה רב בביהמ"ד דק"ק פפד"מ, שקיבל מהגאון

ולמדנו כן נמי ממה שכתבו הפוסקים (עי' סי' תרצ"ג ס"א ובמשנ"ב) לומר אחר הקריאה קדיש תקבל - שהוא בקשה שיתקבלו התפילות, ומכאן שכל 'קריאת המגילה' בקשות ותחנונים לפני המקום, ועל זה מבקשים 'תתקבל צלותהון ובעותהון' - וקאי על התפילות הרמוזות והנסתרות בלשון המגילה².

הדר קבלוה - קבלות טובות בעת קריאת המגילה

זמן קריאת המגילה הוא עת ראוי ומוכשר לקבל על עצמו עול מלכות שמים, וכדברי הרה"ק רבי לוי יצחק מבארדיטשוב זי"ע ב'קדושת לוי' (קדושה ראשונה לפורים) שכתב דברים חוצבי להבות אש בענין זה, והא לך לשון קדשו 'ומעתה יתלהב לב האדם בקראו המגילה, ויכוון בקראו ובשמעו המגילה שמעתה מקבל עול תורתו ומצותיו וכו', ויכין את עצמו - מה שחלף ועבר אין, ומעתה הוא מקבל עליו עול תורתו ומצותיו יתברך שמו'.

ומוסיף שם, שיש לזכור כי פורים הוא כיום הכיפורים, שהקב"ה סולח ומוחל לבני ישראל על כל

כיו"ב, כתב בספר ארץ החיים על מגילת אסתר מהרה"ק ה'באר מים חיים' זי"ע לפרש דברי הגמרא (מגילה ז.) 'שלחה להם אסתר לחכמים קבעוני לדורות', וכתב דכידוע שסיפורי המעשיות שבתורה מה שהקב"ה עשה גדולות ונפלאות לישראל המה מסוגלים לספר כל איש בעת צרכו לישועה... וכמאמר הקרא (קהלת א ט) 'מה שהיה הוא שיהיה', פירוש, הסיפור של מה שהיה הוא הכנה אל מה שיהיה עוד ישועה. וזהו שאמרה אסתר 'קבעוני לדורות', פירוש קבעוני שיהא מעשה זו כתובה בספר כדי שתשועתי תהיה לנצח בכל דור ודור להיות ישראל נושע בה' על ידי קריאת המעשה של המגילה.

ומסיים, וז"ל, וזה פירוש 'והימים האלה נזכרים' - בסיפור המעשה שלהם, ונעשים - ונעשה עתה ישועה בארץ כמאז ומקדם בכל דור ודור, ולא דוקא כל דור ודור, אלא אף משפחה ומשפחה ועיר ועיר - כל אחד בעת הצורך לישועה יזכור הנס הלז וינצל.

סו. ויתכן שנרמז כן בגמרא (מגילה ד.) 'חייב אדם לקרות את המגילה בלילה ולשנותה ביום, שנאמר (תהלים כב א) 'אלוקי אקרא יומם ולא תענה, ולילה ולא דומיה לי', ולא לחינם ילפינן כן ממקרא זה דאיירי מעניני תפילה, רק משום דאתקשי לגמרי אהדדי, וכולה חטיבה אחת היא של תפלה.

סז. סיפר הרה"ק רבי יהודה מדזיקוב זי"ע, שנה אחת כאשר קרא זקנו הרה"ק ה'אהבת ישראל' זי"ע את המגילה, עמד לצידו החסיד הנגיד רבי שמואל אליהו שטערן ז"ל וכאשר קרא הרבי את הפסוק (א ג) **מדוע אתה עובר את מצות המלך** געה החסיד בכי תמרורים מאין הפוגות, כי באותה שעה התעורר לחזור בתשובה על שנכשל במשך השנה לעבור על מצוות מלך מלכי המלכים, וסיים רבי יודע'לע ואמר, שבאותו מעמד לא ידע בפני מי להתבונן, אם על זקיני הקורא את המגילה בקדושה ובטהרה, או על החסיד ששופך לב כמים וחוזר בתשובה מעומק הלב. נוראות אמר הרה"ק רבי יואל מסאטמאר זי"ע, שכדאי לו לאדם לחיות שבעים שנה בעולם הזה ולסבול תלאות ונסיונות שונים, והכל כדי לשמוע קריאת מגילה פעם אחת בחיים.

ואכן, אשרי האיש שזכה לשמוע את הרה"ק מסאטמאר קורא את המגילה בהשתפכות הנפש, והוציא מפה קדשו כל תיבה ותיבה כמונה מעות ובלב מלא געגועין, וביותר כאשר הגיע לפסוק (ד יא) 'ואני לא נקראתי לבוא אל המלך' היה קולו נחנק מבכי, ובקושי היו שומעים הגיית האותיות, וכן באמרו (ג ב) 'ומרדכי לא יכרע ולא ישתחוה' פרץ בבכיות עצומות.

ובבר אמר הרה"ק ה'חתם סופר' זי"ע (דרשות ח"א, פורים תקצ"ו), שע"כ קבעו חז"ל פורים ב' ימים, י"ד אדר לפרוים וט"ו למוקפין, כדי שלא יבטל העולם מלימוד התורה, כי בעת שהיהודים הפרוים יהיו עסוקים במצוות היום יעסקו יושבי המוקפין בתורה, וכן איפכא¹.

בשם ה'שב יעקב' זצ"ל, שכל העוסק בתורה בין מגילה דלילה למגילה דיומא, מובטח לו שהוא בן עולם הבא², בן קבלתי סתמא, ולא ידענא מעמא'.

ובך פסק הרמ"א (סימן תרצ"ה סעיף ג) בשם מהר"י ברונא, ללמוד תורה לפני הסעודה, דהא כתיב (אסתר ה טו) 'ליהודים היתה אורה' ודרשו חז"ל (מגילה טו:) 'אורה זו תורה', ואכן נהגו צדיקים ללמוד הלכות פסח קודם הסעודה, דהא קיימא לן (פסחים ו.) 'שואלין ודורשין בהלכות הפסח קודם הפסח שלשים יום', ופורים הוא שלושים יום קודם פסח.

במשתה היין מה שאלתך וינתן לך - כי אז נפתחים כל שערי שמים

מצוות חכמים על כל איניש לבסומי בפוריא³ (מגילה ז:), והפליגו הצדיקים בסגולת מצווה זו⁴, וכפי שהמליץ הרה"ק ה'יטב לב' זי"ע (ייטב פנים לפורים - קול

סח. בדרך צחות יש להוסיף, שמכלל הדברים גם הלומד תורה בין מגילה דיממא דשנה זו למגילה דלילה לשנה הבאה מובטח לו שהוא בן עולם הבא...

סט. כתב ה'בן יהוידע' (מגילה יב: ד"ה יום) על הא דאמרו (שם) על הפסוק (א ה) ביום השביעי כטוב לב המלך ביין, אמר רבא יום השביעי שבת היה שישאל אוכלין ושותין מתחילין בדברי תורה ובדברי תשבחות, וז"ל. פירוש, אל תתמה איך מתוך הסעודה של אחשוורוש שיש ממנה קטגוריא על ישראל, יצא לישראל תשועה גדולה והצלחה רבה - כי הריגת ושתי היא סיבת ישועת ישראל, שע"כ באה אסתר ולקחה מקומה ואח לצרה יולד. לכך אמר 'שישאל אוכלין ושותין מתחילין בדברי תורה', ולכן מצד זה יצא סנגוריא על ישראל, וצמחה להם ישועה בהריגת ושתי בו ביום, עכ"ל. ומכאן למדנו בגדולת כוחה של לימוד התורה להגן מן הצרות והייסורים.

ע. צדיקים היו ממשילים למלך בשר ודם שהיה צריך להעתיק משכנו לעיר אחרת, ובבוא משרתי המלך להעביר את כל חפצי המלך אל הארמון החדש פחדו שמא יבואו ליסטים ויגזלו מחפצי המלך ובעיקר את הכתובים מסודות המלוכה ומצבא המלכות, על כן העמידו חיילים מזוינים שישמרו על השיירה לבל יפגעו בם אויבי המלך, ואכן הצליחו לשמור עליהם מכף כל אורב וליסטים ולהעבירם אל גנזי המלך בשמירה מעולה, אולם בבואם להעביר את כתר המלכות גבר החשש ולא רצה המלך לסמוך על שומריו. מה עשו, הניחו את הכתר המפואר בעגלה פשוטה ביותר, כיסוהו בבלאי בגדים שחוקים, וכך לא עלה בדעת הליסטים שנמצא כאן אוצר גדול ויקר.

כדבר הזה נעשה ביום הפורים, וכמו שהובא בספרי קודש (עיי' מאור ושמש פורים ד"ה והנה בימות החול) שהאורות היורדים ביוהכ"פ בעת אמירת 'כתר' מתגלים בכל שעות ה'מעת לעת' של יום הפורים, ונמצא שביום גדול וקדוש זה יש ביד כל אחד לבקש מן המלך ככל אשר יחפוץ ואף לפעול שנזכה לשלימות התיקון שתהיה לעתיד לבוא, אמנם כדי שלא תהא יד הכל ממשמשת בו קבעו חז"ל את היום הזה למשתה ושמחה [ואין בו איסור מלאכה או נוסח תפלה כביום טוב, ובמוצאי פורים אין מבדילים בין קודש לחול, וזה דומיא לעגלה הפשוטה, ולא עוד אלא שחז"ל הוסיפו החיוב להשתכר בגילופין ולבטל את הדעת והשכל, שהוא ענין כיסוי הכתר בסמרטוטין], והכל בכדי שאנשים פשוטים יהיו עסוקים בדברים בטלים ולא יגעו בכתר המלכות, אבל המשכיל יבין מזה שיש אוצר גדול מתחת לכל המסכים הללו, ובידו לגלות דברים נשגבים ונעלים.

עא. בעל ה'מעשה רוקח' זצ"ל התגורר בהאלאנד (הולנד) השוכנת על אחד מאיי הים, פעם הגיע נחיל גדול של תולעים והציף את כל פני המדינה, והיה חשש של סכנת נפשות שיכלו התולעים את כל האוכל, משלא הצליח המושל לגרשם מגבולות המדינה קבע יום תענית לכל התושבים בכל עיירות מלכותו כדי שכולם יתפללו על הגזירה שתיבטל, והנה היום שבו בחר לקבוע בו התענית חל בפורים, והיהודים לא ידעו כדת מה לעשות, שהרי לא יתכן לצום בפורים, ולא ידך גיסא אם ישמע המושל שהם עושים סעודות גדולות יענשם בעונש גדול, ולכן פנו אל ה'מעשה רוקח' כדי להתיעץ עמו ולשמוע חוות דעתו, הקשיב לדבריהם ופסק לבל ישביתו את יום הפורים, ובשום אופן לא יצומו, ואדרבה יאכלו וישתו כמצות היום, וציווה על כל בעלי החנויות לפתוח שעריהם לרחבה ולתת מאכל ומשתה - בשר ודגים וכל מטעמים, לכל הרוצה ליטול בחינם, והוא התחייב לשלם להם את כל ההוצאות, וכן הווה, שכל גויי

מגילה ד"ה ובכוה) בלשון הגמרא (מגילה ז:)'רווחא לבסימא גדול והצלה בכל הענינים, שפע רב בפרנסה בהרחבה שכיח', שעל ידי ההתבסמות בפורים אפשר לזכות לריווח ושאר צרכי עמינו המרובים". ורמז ליה הרה"ק ה'מנחת

הארץ התכנסו לבית תיפלתם וצמו כל אותו היום, ולהבדיל בני ישראל עם קודש ישבו משפחה ומשפחה ועיר ועיר וסעדו סעודות גדולות כיד המלך, ויהי ממחרת יום הפורים הייתה הרווחה לכל העיר, כי לפתע פתאום הלכו כל התולעים ונעלמו כלעומת שבאו.

ויהי כאשר שמע מושל העיר שהיהודים לא קיימו את דבריו להתענות ביום הזה, חרה לו הדבר מאד, וביותר כעס על הסעודות הגדולות שערכו ברבים, אך מאחר שהעריץ מאד את היהודים ובראשם ה'מעשה רוקח', ובפרט כאשר למחרתו אירע הנס שנעלמו התולעים הבין שיש דברים בגו, הלך אל ה'מעשה רוקח' כדי לברר אצלו פשר הדבר, מששטח את שאלתו לפניו השיב לו בניחותא ובטוב טעם, דהנה כולנו יודעים ומאמינים שאין פורענות באה לעולם כי אם בשביל ישראל, ולכן בעת צער ויסורים עליהם להתעורר ולחזור בתשובה, דהיינו לשוב אליו יתב"ש ולעשות רצונו, והלא בפורים נצטווינו לאכול ולשתות ולשמוח, לכן אלמלא היינו מקיימים רצון ה' לא היינו נענים בתפילה, שהרי תכלית התשובה היא להתקרב אליו יתב"ש, ואכן בגלל שקיימנו את המצוה כרצון אבינו שבשמים ניצלנו ממות לחיים (הובא ב'דברי שמואל' פורים).

עב. וכבר הסביר הרה"ק ה'חידושי הרי"ם' זי"ע (הובא ב'שפתי צדיק' פורים אות נ"ג) וז"ל **בפורים יש כל כך עת רצון שכל איש ישראל יכול לפעול לאין שיעור**, אך פן ידרוש שלא כהוגן כיבדו חז"ל בכוס, ואין שום הוה אמינא שנפסיד ח"ו על ידי תקנת חז"ל. כי מן הסתם עולה יותר נחת רוח מי שמבטל חפצו לציית פקודת חז"ל, מאשר יכוון לבקש עבור עצמו טובות אף שיפעול (בפרט, שאפשר להשתדל בתפילה עד עת שתייתו).

מפורסמים דברי ה'חידושי הרי"ם' זי"ע לפרש טעם מצות שתיית היין עד דלא ידע, ע"פ מעשה שהיה אצל מרן הבעש"ט הק' זי"ע [יש הרבה נוסחאות בסיפור זה, ואנו נקטנו את השמועה המקובלת בפי העולם], שפעם היה חוטא אחד שאסף סכום כסף גדול כדי לעבור בו עבירה, ויהי בהיותו בדרך עם צרור הכסף שמע קול יללה עולה מאחד הבורות, כאשר התקרב לשם ראה משפחה שלימה מישראל הנתונים בצרה ובשביה, והם סיפרו לו שלא שילמו את דמי החכירות שהיו חייבים לפריץ, ועל כן השליך אותם אל הבור הזה, שאל אותם האיש כמה כסף עליהם לשלם כדי לפרוע חובותיהם, נקב ראש המשפחה בסכום המדויק שהיה לו בכיסו לדבר עבירה, ויהי כשמוע האיש את דבריו לא ידע מה לעשות, והתלבט מאד אם להציל את המשפחה או להמשיך בדרכו הרעה, אך בסוף התגבר ברוחו והלך אל הפריץ ופדה את המשפחה מבאר שחת.

באותה שעה נעשה רעש גדול בשמים, אלו לימדו עליו זכות שהציל משפחה שלימה מישראל, וחלקם טענו שרשע הוא וחטא כל ימיו בפשעים וזדונות... עד שפסקו לתת לו את כח הברכה לברך את כל אשר יחפוץ וכל היוצא מפיו יתקיים, אולם כדי שלא יברך לכל אחד גזרו עליו בד בבד שיהא שיכור, ולא תהא דעתו צלולה עליו, וכן הוזה.

לימים הייתה גזירת עזירת גשמים בעולם, ומשכלו כל הקיצין שלחו משלחת חשובה של ראשי הקהילות אל מרן הבעש"ט הק' זי"ע כדי שיבקש עליהם רחמים, אולם הבעש"ט השיב את פניהם ריקם, באמרם שגזירה היא מלפני השי"ת ואין בידו לבטלה, ושלחם אל איש פלוני כדי שיתפלל עליהם, והוסיף ואמר להם, שאיש זה שיכור הוא המשתכר ביינו מן בוקר ועד ערב ועד בכלל, ועליכם לתפוס אותו ברגעים הספורים שאחר קומו משנתו והתפכחותו משתיה הקודמת עד השתיה הבאה, ובשעה זו של צלילות הדעת עליכם להתעקש אצלו שיתפלל שירדו גשמים, ואכן נסעו להתם ולאחר תחבולות שונות מצאו אותו ב'עת רצון' כזו - וסיפרו לו שהעולם סובל מעצירת גשמים וברצונם שיתפלל עליהם, לגלג עליהם האיש על שבאו לאיש פשוט ונבזה כמותו, והלא שיכור הוא שאין לו בעולמו יותר מטיפה מרה של יי"ש ואיך יש בידו לפעול בתפילתו, אולם הם ענו לו שבאו בשליחות הבעש"ט, והם מאמינים באמונה שלימה שעל ידי תפילתו יושעו, בלית ברירה פרש ידיו אל ה' והתפלל עליהם שירדו גשמים, ואכן כאשר אמר 'משיב הרוח' נשב זיקא ובאמרו 'מוריד הגשם' ירדו גשמי ברכה בשפע. כאשר חזרו השליחים וסיפרו לפני הבעש"ט שאכן ירדו גשמים אחר תפילתו, גילה להם שהוא אותו שיכור שגזרו עליו מן השמים שכל ברכותיו יתקיימו.

לפי זה ביאר ה'חידושי הרי"ם' את הנאמר לעיל, כי ביום הזה אפשר לפעול ישועות נשגבות למעלה מדרך הטבע, ודוגמת אותו שיכור שכל דבריו וברכותיו התקיימו, כמרומז במגילה (ו ב) 'מה שאלתך אסתר המלכה ותנתן לך', לפיכך קבעו חז"ל דמיחייב איניש לבסומי בפוריא.

אלעזר זי"ע (שער יששכר מאמר ימי ששון אות נו) בלשון הכתוב (אסתר ה ו) 'ויאמר המלך לאסתר במשתה היין מה שאלתך וינתן לך', שמשתה היין עת רצון הוא לבקש ולהתחנן לפני מלך מלכי המלכים, כי 'נתן לך' כל משאלותיך.²⁷

יש שאמרו שעל כן נוהגים להאריך סעודת פורים לתוך הלילה (עיין רמ"א תרצ"ה ס"ב, ודרשות חת"ס פורים תקפ"ט ד"ה וצא הלחם), לרמוז בזה כדי להמשיך את כל אלו הישועות מסעודת פורים אל תוך 'הלילה' כלומר כל הצרות והיסורים שהם בבחינת לילה.

מספרים, שכאשר הגיד כן ה'חידושי הרי"ם' ניגשו אליו החסידים עם פתקאות ובקשות ורצו למוסרם לו כדי שיעתיר עליהם בדבר ישועה ורחמים, נענה אליהם ואמר 'כנראה שעדיין לא התקדש עליכם חג הפורים...' שהרי צריך לשתות ולבטל הדעת ביין.

שנה אחת בטרם התחיל הרה"ק רבי יואל מסאטמאר זי"ע להתבשם ביינו כמצות היום [בקדושה ובטהרה כדרכם של צדיקים], סיפר מעשה שהיה בהרה"ק רבי נפתלי מראפשיץ זי"ע שהגיע לעיר ששהה שם גם הרה"ק רבי שלום מבעלזא זי"ע, והמהר"ש יצא לקראתו לקבל פניו, ויהי כאשר התוועדו יחדיו הני תרי צדיקי ניגש איש כפרי פשוט אל הרה"ק מראפשיץ, ובתמימותו ביקש, שיברכו הרבי ברכת הדייט, שהרי כך אמרו (מגילה טו.) 'לעולם אל תהי ברכת הדייט קלה בעיניך', ויהי כאשר שמעו התלמידים את בקשתו שנאמרה בתמימות מלאו פיהם שחוק, אולם הרה"ק מראפשיץ נענה לעומתם 'מדוע הנכם צוחקים, הלא כוונתו היתה לבקש בקשת הדייט, היינו שברצונו לקבל כסף, בני חיי ומזוני, פשוטו כמשמעו, ולא מדריגות נעלות...!'

ובעיניא דיומא רימז הרה"ק מסאטמאר בדרך הלצה בלשון הכתוב (בראשית ט כ) 'ויחל נח איש האדמה ויטע כרם', דהנה רש"י פירש 'ויחל - עשה עצמו חולין', ואילו 'נח' משמעו מלשון מנוחה דהיינו יו"ט, הא כיצד, האם היה יום חול או יו"ט, ובעל כרחך צריך לומר שהיה 'יום טוב אין די וואָכן' [-יו"ט בימי החול], ואיזהו, זה יום הפורים שהוא יו"ט בימות החול, ואמרה תורה שניתן לנו יום זה בשביל 'איש האדמה' אלו הבקשות ארציות של הדייטים החפצים דברים גשמיים, והשעה מסוגלת לפעול לכך היא כאשר 'ויטע כרם', פירוש כששותים יין ומשתכרים כמצות היום, כאמור שעת רצון היא ושערי שמים פתוחים לתפילתנו.

עג. וכמו שהוכיח הרה"ק ה'אמרי נועם' זי"ע (לר"ח אדר ד"ה או יאמר בהקדם) מדברי הש"ס (מגילה ז:) ששנה אחת נתבסם רבה מיינו בסעודת פורים, 'קם רבה שחטיה לרבי זירא', למחר כאשר התפכח מן היין 'בעי רחמי ואחייה' (ביקש רחמים והחייהו), ובזה המעשה גילו לנו חז"ל כי יום הפורים מסוגל לישועות ורפואות למעלה מדרך הטבע, ואף חולה הנצרך לרפואה בבחינת 'תחיית המתים' יכול להיושע ולהיענות.

ונתן רמז לדבר כי ר"ת של ו'נאמן א'תה ל'החיות מ'תים הם כר"ת של ו'משלוח מ'נות א'יש ל'רעהו, וס"ת של ונאמן את'ה להחיות מתים הוא מתנ"ה, לרמז שעל ידי קיום מצוות היום - משלוח מנות ומתנות לאביונים ניתן להחיות מתים.

הרה"ק רבי אברהם אלימלך מקארלין זי"ע הי"ד פגש פעם בפורים באברך ההולך בדרך עם בתו הקטנה ושאלו לאן פניו מועדות, השיב הלה שבתו סובלת ממיחושים שונים והוא הולך לרופא פלוני כדי שיבדוק אותה, תמה הרה"ק מקארלין ושאל 'וכי בפורים הולכים לרופא, פורים איז משקה א רפואה' (ה'שתייה' היא 'הרפואה' ביום הפורים), ונתן לו משקה כדי לתת לה, ואכן נעלמו כל מכאוביה ונתרפאה.

סיפר הגה"ח רבי ישראל שמעון קאסטעלאניץ זצ"ל, שהוא היה נוכח שנה אחת אצל רבו הרה"ק ה'בית אברהם' זי"ע כאשר שהה בעיר לאדז' ביום הפורים, ובעת משתה היין היו פני הרה"ק בוערים כלפידים בקדושה עילאה, לפתע נכנס החסיד רבי יודל ריבאק ז"ל במרוצה ובהלה, וסיפר בדמעות שלישי שבנו הקטן נפל מקומה גבוהה בראשו על אבן גדולה, והרופאים הזהירוהו לבל יגעו בילד כלל, כי חיי הבן תלויין לו מנגד, ויהי כשמוע ה'בית אברהם' את דבריו הורה לו לתרום שלש מאות רובל כסף לצדקה עבור עניי ארץ ישראל [כך היתה דרכו בקודש בעת שהזכירו לפניו חולים הזקוקים לישועה, וביותר בעיר לאדז' שהיתה מקום מגורם של עשירים ובעלי נכסים], מיד התחייב החסיד לתת את מלא הסכום לידי הרבי, והתנצל על שאין לו כעת כסף מזומן לשלם, לפיכך יתן טשעק [צ'יק] עם סכום זה כדי שיזכה בנו לרפואה, אולם הרבי לא קיבל את דבריו, ושאלו האם בפעם הזאת גם 'יחזור' הטשעק כבפעם הקודמת (כי בעבר נתן טשעק לרבי, ופקידי הבאנק (בנק) לא נתנו מאומה בעדו, אחר שלא היה לו שם מעות כנגדו), אך החסיד התחייב והבטיח

דעתו מחלק החומרי שבו, ולשפוך נפשו ולשוב בתשובה לפני הקב"ה. וכבר אמרו (הרה"ק האמרי אמת' זי"ע ליקוטים, מגילה ז): כי 'בסומי' ר"ת סמר מפחדך בשרי וממשפטיך יראתי וזה רמו שאפילו בעת שכרות צריך להיות לשם שמים, עכ"ל.

וכבר רמזו כן בלשון המשנה (ביצה מ.) 'אין משקין ושוחטין את המדבריות' [הצאן הרועות במדבר, ואסור לשוחטין ביו"ט משום מוקצה], והקשו בגמרא 'למה לי למימר משקין ושוחטין', והרי עיקר החידוש הוא שהם

וכתב ב'מחזור ויטרי' (סמן תס"ה) וז"ל פורים שכל אדם מאריך בסעודתו - ומן השמים ימלאו שאילתו, והיינו שימלאו משאלותיו בעת סעודת פורים.

בשם הרה"ק החידושי הרי"ם זי"ע מתאמרא, שבמשתה היין יכול כל אדם לבוא לידי דרגת אדם הראשון קודם החטא, וזהו חייב איניש לבסומי בפוריא עד דלא ידע, כלומר שיגיע למצב ולתיקון שהיה 'קודם הידיעה' שע"י עין הדעת, כי היין מבטל את דעתו ועצמותו של האדם, ועי"ז יש בידו להתעלות להיות כולו רוחני ולהסיח

שבפעם הזאת יוכלו למשוך את מלא הסכום מחשבוננו, ובלבד שיפעל הרבי רפואה לבנו השרוי במצב של סכנה, מיד נטל ה'בית אברהם' תפוח שהיה על השלחן וזרקו על ראשו בחזקה, וצעק לעברו שיחזור לביתו, בכה החסיד ותמה 'איך אעלה אל ביתי כאשר בני מוטל על ערש דוי ומפרפר בין חיים למות', אולם הרבי ציוה עליו שוב לחזור לביתו, בלית ברירה ליוו אותו כמה מחבריו אל עבר ביתו, ויהי כאשר הגיע הביתה פתח את הדלת וראה את בנו מסתובב כאחד האדם, ויהי לנס ולפלא.

והנה הגם שנעשה לו נס בזכות הצדקה לעניי אר"י ובכוחו הגדול של הרה"ק, מיהו הזמן גרמא לכך היה - משתה היין, ואותה שעה מסוגלת לפעול רפואות וישועות למעלה מדרך הטבע, ואף להחזיר נשמות לפגרים מתים, ועל כן מי פתי יבטל ויבזבז רגע אחד מיום נשגב וגבוה כזה.

מעשה באחד מיקירי קרתא דירושלים שבמשך שנים רבות לא זכה להיפקד בבנים, והיה מזכיר את עצמו תמיד בפני רבו הרה"ק רבי אברהם אלימלך מקארלין זי"ע, אך לעולם בירכו הרבי בשפה רפה ולפעמים אף לא השיב לו כלל, והבין החסיד שמצבו דחוק ביותר, ואעפ"כ לא נפל ברוחו והמשיך לפקוד את בית רבו תמידין כסדרן ולהזכיר את עצמו שוב ושוב לדבר ישועה ורחמים. שנה אחת ביום הפורים נכנס לבית המדרש של חסידי קארלין, ומצא שם את בני החבורה יושבים מבוססים בצוותא חדא כמצות היום, באותה שעה נגמר להם המשקה ובטוב לבם אמרו לו כולם כאחד, שאם יביא להם משקה 'מבטיחים' הם לו שלתקופת השנה יוולד לו בן זכר, קיבל הלה את דבריהם, חיפש ומצא כמה בקבוקי יי"ש והביאם לפניו, והם שמחו על כך מאד והמשיכו בכך את הסעודה בהתרוממות.

אחר פורים נשתכח הדבר מלבם, וכאשר עברו כמה שבועות והישועה התמהמהה מלבוא שכח גם החסיד מאותה הבטחה, אולם כאשר פקד בפעם הבאה את בית רבו הרה"ק מקארלין והגיש לפניו את ה'קוויטל' (פיתקא בבקשת רחמים) בו ביקש שוב כדרכו לזכות לבנים, הביט הרבי והסתכל היטב ב'קוויטל' ואמר לו 'הרי כבר נושעת', ושאלו אצל מי היית ומי פעל עבורך ישועה רבתי זאת, נענה החסיד ואמר שלא מיניה ולא מקצתיה, כי לא היה אצל איזה צדיק בתקופה האחרונה... עד שנזכר מ'הבטחת' החסידים בפורים, וסיפר לפני הרבי דברים כהווייתן, שהחסידים אמרו לו להביא משקה ובשכר זה יזכה לשנה הבאה לחבוק בן, ויהי כשמוע כן הרה"ק מקארלין אורו פניו, ואמר 'אויב אזוי איז פשוט [-אם כן פשיטא שנושעת], מיר האבן געקוקט האבען מיר גיזעהן אז ס'נישט שייך [הסתכלנו וראינו שלא שייך לפעול עבורך ישועה בדרך הטבע, אמנם כאשר] יודען זיצען צוזאמען, און זיי וויסען פון גארנישט קענען זיי אלץ בוקע זיין, ביז צום כסא הכבוד', [כאשר יהודים יושבים בצוותא חדא באהבה ואחוה ושלוש ורעות יש בכוחם לבקוע כל המחיצות ולהגיע עד לכסא הכבוד], וממילא אין שום חידוש איך פעלו דבר ישועה ורחמים רבים.

עד. פעם היה הרה"ק רבי דוד מלעלוב זי"ע אצל הרה"ק רבי אלימלך מליזענסק זי"ע בפורים, הרר"א כיבדו בכוס יין כדי שישתה כמצות היום, אולם הרה"ק מלעלוב התנצל ואמר שהרופא אסר עליו לשתות [כי מחמת מיוחדים וכאבים שונים אסרו עליו לשתות משקאות חריפים], נענה הרר"א בדרך הלצה 'הרופא ישן עכשיו...' כאומר שכעת א"צ לחשוש לדבריו ועליו לקיים מצוות היום. באותו מעמד נכח גם בנו הרה"ק רבי אלעזר מליזענסק זי"ע, ואמר שעכשיו הינו מבין את דברי הרמ"א (תצ"ה ב) 'חייב איניש לבסומי בפוריא עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי, הגה ויש אומרים דאין צריך להשתכר כל כך, אלא ישתה יותר מלימודו, וישן, ומתוך שישן אינו יודע בין ארור המן לברוך

נוראות כתב החיד"א ('פני דוד' פרשת אמור, וכבר איתא כן ב'ראשונים' - ספר מושב זקנים לבעלי התוס') בשם רבי יהודה החסיד לבאר הטעם שאסרה תורה אלמנה לכהן גדול, דאיתא בגמ' (קידושין עא.) אמר רבי יהודה אמר רב שם בן ארבעים ושנים אותיות אין מוסרין אותו אלא למי שצנוע ועניו ועומד בחצי ימיו ואינו כועס ואינו משתכר ואינו מעמיד על מדותיו, והטעם, כי בכח 'שם' זה ניתן לשדד כל מערכות הטבע ולעשות בו כרצונו, וחששו חכמים שמא ידע בו מי שאינו הגון ויעשה בו כאוות ליבו. והנה הכהן הגדול היה מזכיר שם המפורש ביום הכיפורים כמו ששנינו (יומא טו.) 'שהיו שומעים שם המפורש שהוא יוצא מפי כה"ג', ואיכא למיחש שמא יתן עיניו באשת חברו וכשיוציא את השם מפיו יהרהר בליבו להמית את בעלה כדי שיוכל להינשא לה, ע"כ אסרה התורה אלמנה לכה"ג, וממילא לא תעלה על ליבו מחשבת פיגול זו, שהרי לא תועיל לו מאומה (משא"כ על כהן הדיוט לא הוצרכו לאוסרה, כי הוא אינו יודע את השם המפורש, כדאיתא בירושלמי יומא פ"ג ה"ו, שהשומעים את השם מפי הכהן גדול היו שוכחים אותו בדרך נס, ואין בידם לגרום למיתת הבעל).

המתבונן בדבריו יחרד חרדה גדולה - כי במי ומתי אנו מדברים - ביום הכיפורים שהוא יום גדול נורא ואיום, ובכהן גדול המשרת לפני ולפנים בשעה שהוא מוציא מפיו את השם המפורש, היתכן לחשוב שבאותם רגעים נעלים יפול כ"כ לדיוטא התחתונה - לחשוב מחשבות און באשה עד כדי רציחה שיבוא להרוג את בעלה... אין זאת אלא מפני שככל שהאדם גדול יותר כך יש לו יצה"ר לעבור על עבירות חמורות יותר, כמו שאמרו

מוכנים מבעוד יום ואין בהם משום מוקצה ולכן מותר לשוחטם ביו"ט, א"כ למאי נפק"מ בזה ש'משקין ביו"ט', ותירצו, שחז"ל לימדונו שישקה את בהמתו מים קודם שחיטתה, כי המים שהיא תשתה לפני השחיטה יסייעו להפריד ולהפשיט את העור מן הבשר. והדברים נראים כפלא, וכי זו תכלית כוונת רבותינו הקדושים - לתת עצה טובה לקצבים שישקו את הבהמות קודם השחיטה כדי שיוכלו להפשיט את העור בקלות. אלא ודאי, רמז רמזו בכאן שע"י 'משתה' היין אפשר לאדם לפשוט בקל את חלק הבהמיות והחומריות החופפת עליו, כי ע"י ביטול הדעת העצמי אפשר להתרומם מפה מעל הקרקע מתוך שמחה וחדוה.

לא יבושו ולא יכלמו - אף כשהוא 'לא ידע' לא יבייש את חברו

אמרו חז"ל 'מיחייב איניש לבסומי בפוריא, עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי', אמנם, עם כל חשיבותו ומעלתו של ה'בסומי', רבות יש לזוהר שלא תצא תקלה מתחת ידו, כי מי שאינו נזהר בזה חלילה ובשכרותו פוגע ח"ו בחרצובות לשונו אפילו רק ב'נפש אחת מישראל' ודאי עדיף לו שלא ישתה ויצא שכרו בהפסדו. כי לא אמרו אלא עד דלא ידע - שע"י השתיה תבטל דעת השוטה, אבל זאת לא אמרו ולא התירו שיגרום בשתייתו שגם חברו יצא מדעתו מחמתו, על ידי אונאת דברים והלבנת פנים הפוגעים באדם עד עמקי נשמתו... והיינו דקאמר הרה"ק ה'אהבת ישראל' זי"ע, שהר"ת של ע"ד ד'לא ידע' הוא 'ידע', כי צריך ידיעה גדולה איך לקיים מאמר זה.

מ"דכ"י, דתרווייהו חדא קאמרי ולא פליגי, דלכו"ע בעי לשתות יין בפורים ולהתבסס, והוסיף הרמ"א דאם נראה האי מאן דחייש מלשתות מחמת פקודת הרופאים, אזי ויש אומרים - וישן היינו שאומרים לו שהרופא ישן, ולכן מותר לשתות כמצוותו.

עה. ואדרבה אף פגעו בו אחרים יעביר על מידותיו, וישים אל ליבו מה שאמרו בגמרא (מגילה יב:) כי מרדכי הצדיק (בן יאיר בן שמעי) נולד רק בזכות שדוד המלך העביר על מידותיו ונמנע מלהרוג את 'שמעי בן גירא' שקילל אותו, מתוך האמונה 'כי ה' אמר לו קלל' (שמואל ב, טז י), והרי שרק בזכות העברה על המידות והאמונה בה' נולד מרדכי ונצמחה הישועה.

והימים הללו ימי שימת אהבה ורעות ומשלוח מנות איש לרעהו להגביר הידידות. ובזה ביאר הרה"ק ה'פני מנחם' זי"ע טעם הדבר שבמשלוח מנות צריך לתת שתי מנות ואילו במתנות לאביונים סגי במתנה אחת, כי רחמי האדם מתעוררים כשרואה אביון על כן לא הצריכו לתת לו יותר ממתנה אחת, אכן במשלוח מנות הרי מטבע הבריות שלא לתת לרעהו ב'עין טובה' ומקנא במה שיש לו, על כן תקנו לתת שנים בדווקא כדי לסגל לעצמו עין טובה - לתת מתוך נדיבות לב ואהבה ואחווה.

בזכות זהירות זו יתברך ברוב הברכות כמו שהאריך ב'מטה משה' (תתרי"ב) עד כמה חיוב גדול הוא להזהר ולהשמר שלא תביא לו השתיה מצב של שכרות וזלזול ב'הלכות התורה' כנגילת ידי, ברכהמ"ו ותפילה^ט, ומסיים שם - 'וכל היוצא בעקבי הרועים לעשות את כל המעשים האלה ע"פ דרכם (דהיינו בזהירות שלא לבוא לידי מכשול ע"י השתיה), ושמחים בזכרם את כל הנסים אשר עשה ה' לאבותינו ומשבחים לשמו הגדול, כמוהם יהיו צאצאי מעיו וכל אשר חפץ ה' בידו יצליח'^י.

ובך מפורש ב'כל בו' (סוף הל' פורים) 'חייב איניש לבסומי בפוריאי, אבל לא שישתכר דהשכרות איסור גמור הוא, ואין לך עבירה גדולה מזו, שהוא גורם לג"ע וש"ד וכמה עבירות זולתם, אך שישתה יותר מלימודו מעט כדי שירבה לשמוח ולשמח האביונים וינחם אותם, וידבר אל לבם, וזוהי השמחה השלימה'.

(סוכה נב.) 'כל הגדול מחבירו יצרו גדול הימנו', והכי נמי כמה שהזמן גדול יותר כך מתגבר היצה"ר ומנסה להפיל את האדם לשאול תחתית^י, לכן ביום הפורים שהוא גבוה מעל גבוה יש ליזהר ביותר שלא לבוא לידי מכשול חלילה, ויצא שכרו בהפסדו.

ופשיטא דבכהאי גוונא, עדיף טפי לסמוך על גדולי הפוסקים (יד אפרים הובא לקמן) דמה שאמרו 'עד דלא ידע' היינו עד ולא עד בכלל, וכן נקטו הרבה אחרונים (עי' באו"ח סימן תרצ"ה ובנו"כ שם) שהחויב הוא לשתות יותר מלימודו ותו לא, ולכן הרוצה להדר על עצמו ולהשתכר - אסור לו לעשות כן אלא אם הוא יודע בבירור שלא יפגע ולא יצער את חבירו, אבל אם יש לו ספק ספיקא שמא לא יוכל להיזהר בכך אזי ברור שעדיף טפי שימנע בשב ואל תעשה מלהשתכר^י.

עו. וכך אמר הגאון רבי יחזקאל לעווינשטיין זצ"ל, שדברי חז"ל אלו לא קאי רק על האיש הגדול מחבירו שיצרו גדול הימנו, אלא גם על השעה והזמן, כי בזמנים גבוהים מתאמץ היצה"ר בכל כוחו לבלבל את האדם ולהביאו לידי טעות.

עז. הנני מאריך בכל זה, כי עיני ראו ולא זר, כאשר השתתפתי בשמחת שבע ברכות לחתן ביום הפורים, ובאמצע המשתה קם אחד מחבריו של החתן כטוב לבו ביין והזכיר לו 'מעשיו הראשונים' בפני קהל ועדה, ועתה מצא מקום לגבות את חובו, והגם שכלפי חוץ הראה החתן פנים שוחקות, אך ביודעי קאמינא שאחר הסעודה הסתגר החתן בחדר לפנים מחדר, ובכה בדמעות שלישי מחמת הדברים הקשים כגידין שפצעו את רגשותיו כמדקרות חרב. ועתה נחזי אנן, וכי לזאת התכוונו חז"ל במצות 'עד דלא ידע', והלא לא יתכן שמצוה תביא את האדם לידי עבירה שחמורה כשפיכות דמים, על כן במקום דאיכא למיחש להכי פשיטא שלא ישתה יין כלל, ושב ואל תעשה עדיף.

עת. מקובל שבקראקא נהג אחד מתושבי המקום אחר סעודת פורים לסובב בבתי העיר ולהזכיר לכל הקהל הקדוש להתפלל תפילת מעריב, וכאשר נסתלק הרמ"א ביום ל"ג בעומר הספידו אותו בל"ב שבחים, וחיפשו אחר עוד שבח להשלים למנין ל"ג, עד שבא אחד הזכיר עוד שבח גדול שהוא היה האיש שהזכיר לכולם להתפלל תפילת ערבית במוצאי פורים, כי עשה כן בסתר ובהצנע כדי שלא יכירו במעשיו, (הובא ב'לב העברי' לרע"י שלעזינגער).

עט. יש שרמזו ענין זה במה שנהגו לומר איש לרעהו שלש פעמים 'שלום עליכם' בקידוש לבנה (עיין רמ"א או"ח תכ"ו ס"ב, ובנו"כ שם), כי כבר הפליגו חז"ל (סנהדרין מב.) ואמרו 'כל המברך על החודש בזמנו, כאילו מקבל פני שכינה', אמנם באותה שעה מזכירים לאדם, אכן זכית לאור גדול - הקבלת פני השכינה, אבל מעתה 'אל תעוף בשמים' ותשכח שיש עוד כמה אנשים החיים עמך בעולם הזה, אלא זכור נא את רעך, לנהוג בו בכבוד, לדרוש ולשאול בשלום חבריך שלש פעמים בסבר פנים יפות, להטיב לו כפי שידיך משגת.

וכך פירשו נמי את לשון הברייתא (ברכות ט:) בזמן קריאת שמע של שחרית 'אחרים אומרים, משיראה את חבירו רחוק ארבע אמות ויכירו', והרמז בזה, ד'קריאת שמע' הרי היא קבלת עול תרה ומצוות, ואף בשעה שאדם מקבל על עצמו עול תורה ועול מצוות עליו לראות את חבירו, ושלא ישכח מחבריו וידידיו, ואוי לו למי שקיום המצוות גורם לו לזלזל בדברים שבין אדם לחבירו, דבכהאי גוונא יצא שכרו בהפסדו.

פ. צדיקים אמרו, שעל כן דייקו חז"ל בלשונם ואמרו 'מיחייב איניש לבסומי בפוריאי עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי', ולא אמרו 'לבסומי ביין', כי חובת האדם לשמוח עם יום הפורים עצמו, ולא יהא היין אלא כאמצעי לסלק את העצבות והדאגות המסובבים אותו כל ימות השנה, ותהיה השמחה בעיצומו של יום.

להודות על הניסים ועל הנפלאות מתוך חדוה ושמחה, אבל המשתכר כשכרותו של לוט הרי הוא משבש את דעתו ואינו יכול להודות כלל, ולא עוד אלא שהוא עלול לבוא לידי איסורים חמורים, דהרבה שכרות עושה, וישקול מעשיו במאזני פלס ויזהר כל אחד כפום שיעורא דליביה שלא יבא לידי עון רציחה בהלבנת פנים, כי לא יתכן שמצוה שבין אדם למקום תסתור את החלק שבין אדם לחבירו, ולכן כתיב בלוחות הברית (דברים ט, יא) 'שני לחת האבנים לחת הברית', ואמר רבי חנינא (תנחומא עקב י) 'לחת כתיב [חסר], שלא היו גדולים זה מזה, אלא שניהם שוין', והרמוז ששניהם צריכים להיות שוים אצל האדם, הלוח הראשון שבו המצוות שבין אדם למקום והלוח השני שהמצוות שבו הן בין אדם לחבירו, ואי אפשר לקיים רק חלק אחד מהם, דתרווייהו תלויין אהדדי.

ולמזהיר ולנוהר שלומים תן כמי נהר, ומתן שכרה בצדו בעודה¹⁰, כמו ששנינו (פאה פ"א משנה א) 'אלו דברים שאדם אוכל פירותיהן בעולם הזה והקרן קיימת לו לעולם הבא', וחדא מינייהו 'גמילות חסדים', ופירש שם הרא"ש כי הקב"ה חפץ יותר במצוות שיעשה בהם גם רצון הבריות, ממצוות שבין אדם לקונו.

יהי רצון, שהקב"ה ישלח לנו משלוח מנות ומתנות¹¹, שפע רב וכל מיני ישועות, ובקרוב בימינו נזכה לגאולה השלימה, ובקרוב נראה 'מגילת הגלות' הארוכה כיצד הכל היה לטובה ולברכה, כדברי הרה"ק מקאצק זי"ע שמכל הצרות של כלל ישראל נכתבה מגילה, כגון מגילת אסתר בימי אחשוורוש ומגילת אנטיוכוס בימי היוונים, והתברר לבסוף שהכל היה לטובה, ומי יתן וכבר נזכה לראות את ה'מגילה' מן הגלות המר הזה, ונראה עין בעין דכל מה דעבד רחמנא היה לטובה....

עוד סמך לכך, מדברי הגאון רבי אפרים זלמן מרגליות זצ"ל מבראד (יד אפרים' על השו"ע תרצ"ה בדברי הט"ז סק"א) בענין 'עד דלא ידע', ובתו"ד מבאר שיעור שתיה בפורים, וז"ל. 'ולי הצעיר נתפרש בחזיון לילה, שהכוונה הוא, שעיקר החיוב של המשתה הוא שיהיה שרוי בשמחה, כדכתיב (תהלים קד טו) 'ויין ישמח לבב אנוש', ומחמת שיהיה שרוי בשמחה יהיה חדות ה' מעוזו, ויתן תודות והלל לה' על הגם מתוך הרחבת הלב וכו', לכן אין לו להשתכר יותר מדאי שיתבלבל דעתו ולא יכיר בתוקף הגם כלל, וזהו שאמרו 'חייב אדם לבסומי בפוריא עד דלא ידע - הך 'עד' הוא 'ולא עד בכלל', ורצ"ל שגדר חיוב השתיה בזה לבסומי עד גבול דלא ידע, שמן הגבול הזה והלאה הוא ביטול כוונת חכמים לבסומי - כדי שיתן הלל והודאה, דכיוון שתתבלבל דעתו כל כך פשיטא שאין בו דעת ותבונה לשבח ולפאר על תוקף הגם, ואתבונן אליו בבוקר וראיתי כי נכון הוא'.

ובזה מפרש מדוע אחר מימרא זו של 'חייב איניש לבסומי בפוריא עד דלא ידע' הסמיכו בגמרא את העובדא 'קם רבה ושחמיה לרבי זירא', והלא זה מעשה לסתור, דמהא משמע שאינו ראוי להשתכר, שהרי נגרם מזה מכשול גדול כל כך, אך להאמור כוונת הגמרא לומר שיש גבול בשתיה ואסור להשתכר יותר מדאי, דפוק חזי מה עלה להם, [ונעתיק לשונו, כי אלמלא יצאו הדברים מפי גדול בתורה כמו ה'בית אפרים' לא היה אפשר לומר כן:] 'ולפי שלא נשמרו מלעבור הגבול בא הדבר לידי סכנה, לכך יש ליזהר שלא לבסומי רק עד הגבול הזה דלא ידע, ולא יעבור'.

ומכאן שענין השתיה בפורים היא לרומם את הלב מן הגשמיות והחומריות, ועי"ז יוכל בשר ודם

פא. כה אמר הרה"ק רבי מרדכי שלמה מבאיאן זי"ע (בי"ז אדר, יומא דהילולא של אביו הרה"ק הפחד יצחק מבאיאן זי"ע) הנה בני ישראל קיימו בפורים העעל"ט מצות משלוח מנות ומתנות לאביונים, וב'ירושלמי' (ר"ה פ"א ה"ג) איתא שהקב"ה מקיים כל התורה כולה, וא"כ, אף מצות משלוח מנות ומתנות לאביונים מקיים הקב"ה, והרי זה פשיטא שאם בני ישראל ראויים שישפיעו עליהם כל טוב אין זה נחשב כ'מתנות', ומתי נחשב להם כ'מתנה' - כשאינם ראויים... אז יתן להם הקב"ה בתורת 'מתנות לאביונים' בני חיי ומזוני, עכ"ל ק.